

วารสารนวัตกรรมการสังคม

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560

เจ้าของ

รองศาสตราจารย์ ดร.สังคีต พิริยะรังสรรค์ คณบดี
ในนาม วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

คณะที่ปรึกษา

ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร.สังคีต พิริยะรังสรรค์
ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน
พลเอก เอกชัย ศรีวิลาส

บรรณาธิการ

อาจารย์บุญส่ง ชเลธร
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

บรรณาธิการบริหาร

ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญ์ องค์กรสิงห์
รองคณบดีฝ่ายบริหาร วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.ชูลีรัตน์ เจริญพร
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง
ผู้อำนวยการมูลนิธิสยามมาชีพ และผู้ร่วมก่อตั้งองค์กรเพื่อการริเริ่มธุรกิจเพื่อสังคมแห่งประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐธินิชา ณ นคร
อาจารย์ประจำหลักสูตร MBA มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
อาจารย์สานิตย์ แสงขาม
อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.วีรพงษ์ ชุตินิธิ์
ผู้อำนวยการโครงการนวัตกรรมการลงทุน วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

รองศาสตราจารย์ วิทยากร เชียงกุล

คณบดีกิตติคุณ วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ดร.สุริยะใส กตะศิลา

รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตพงษ์ สอนสุภาพ

ผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาโทภาคผู้นำสังคม เศรษฐกิจและการเมือง (ออนไลน์)

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.ลิตานนท์ เจริญภาพิพัฒน์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลเรือตรี วิโรจน์ พิมานมาศสุริยา

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

อาจารย์สุณี ไชยรส

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

อาจารย์เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร. กานต์ โกวิทย์สมบุรณ์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ดร.ศรัณย์ อิตติลักษณ์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ดร.บุญสม เกษะประดิษฐ์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ดร.สมิทธิ์ ตุงคะสมิต

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ดร.ชาญชัย จิวจินดา

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ศาสตราจารย์ ดร. แล ดิลกวิทยรัตน์

ที่ปรึกษาหลักสูตรปริญญาโท ด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง เศรษฐศาสตร์แรงงานและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (นานาชาติ) คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ

อาจารย์ประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พันเอก บุญรอด ศรีสมบัติ

รองผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

รองศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท ภักดีกุล

คณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ดวงพร อาภาศิลป์

คณบดีวิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม นันทมงคลชัย

หัวหน้าภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ภาส ภาสสิทธิ์

ที่ปรึกษาคณะกรรมการ ปปช. และคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัย อุทธรณ์และร้องทุกข์
ของคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ดร.เทียนชัย วงษ์ชัยสุวรรณ

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ เสาวนีย์ จิตต์หมวด

ประธานคณะกรรมการศูนย์นโยบายโลกมุสลิม คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรรมการ
อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล ผู้อำนวยการหลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุขจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ สถาบันพระปกเกล้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิญญู วงศ์สินศิริกุล

อาจารย์หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ วิทยาลัยบริหารธุรกิจ นวัตกรรมและการบัญชี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

นาวาอากาศเอกหญิง ดร.ชญาดา เข้มเพชร

นายทหารปฏิบัติการประจำกองบัญชาการ กองทัพบกไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร พลเดชา

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการพัฒนาธรรมาภิบาล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
กรรมการบริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธรรมาภิบาล

ดร.ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง

อาจารย์ประจำสาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดร.กนกรัตน์ ยศไกร

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการพัฒนาธรรมาภิบาล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กรรมการ
บริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธรรมาภิบาล

อาจารย์สมยศ เข้มชัย

นักวิจัยอิสระด้านเศรษฐศาสตร์มหภาค อดีตผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการธนาคารกสิกรไทย

ดร.วารินทร์ ลินสูงสูด

ผู้ทรงคุณวุฒิและกรรมการบริหารคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

อาจารย์เจษฎา ทองรุ่งโรจน์

นักวิชาการอิสระสายสังคมศาสตร์และภาษาศาสตร์

กองเลขานุการ

น.ส. บงกชกาญจน์ สุนทรพฤษ

น.ส. เปรมณัช โกชนสมบัติ

English Editors

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติพร ศิริพันธ์ พันธเสน

รองคณบดีฝ่ายวิชาการวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ดร.นพ. มโน เมตตาอนันโท เลหาวิช

รองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

Journal of Social Innovation

College of Social Innovation, Rangsit University

Year 1 Volume 1 January – June 2017

Owner

Assoc.Prof.Dr.Sungsidh Piriyaarangsarn, Dean
College of Social Innovation, Rangsit University

Editorial Advisor

Dr.Arthit Ourairat
Assoc.Prof.Dr.Sungsidh Piriyaarangsarn
Professor.Dr.Apichai Puntasen
General Ekkachai Srivilas

Editor in Chief

Mr.Boonsong Chaletorn
Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Executive Editor

Dr.Apirat Kangsadanporn
Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Editorial Board

Asst.Prof.Dr.Chatwarun Ongkasing
Deputy Dean for Administration, College of Social Innovation, Rangsit University
Dr.Chuleerat Charoenporn
Director of Social Innovation Research Center, College of Social Innovation, Rangsit University
Dr.Soontorn Koonchaimang
Director of Right-Livelihood Foundation, Co-founder of Thailand Social Business Initiative:TSBI
Asst. Prof. Dr.Nathanicha Na Nakorn
Lecturer, Master of Business Administrative, Bangkok University
Mr.Sanit Sangkham
Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University
Dr.Veraphong Chutipat
Director of Investment Innovation Program, College of Social Innovation, Rangsit University

Peer Review

Assoc.Prof.Witayakorn Chiengkul

Recteur, College of Social Innovation, Rangsit University

Dr.Suriyasai Katasila

Deputy Dean for Student Affairs, College of Social Innovation, Rangsit University

Asst.Prof.Dr.Rattaphong Sonsuphap

Director, M.A.Leadership (Online), College of Social Innovation, Rangsit University

Assoc.Prof.Dr.Sitanon Jesdapipat

Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Asst.Prof.Dr.Rear Admiral Wiroj Pimanmassuriya

Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Mrs.Sunee Chaiyarose

Director, The Promotion Center for Gender Equality and Social Equity, College of Social Innovation, Rangsit University

Mr.Kiatchai Pongpanich

Lecturer, College of Social Innovation, Rangsit University

Assoc.Prof.Dr.Kant Kovitsomboon

Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Dr.Sarun Thitiluck

Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Dr.Bunsom Kesapradit

Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Dr.Smith Tungkasamit

Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Dr.Chanchai Chewjinda

Lecturer in College of Social Innovation, Rangsit University

Chair Professor Lae Dilokvidhyarat

Faculty of Economics, Chulalongkorn University.

Assoc.Prof.Dr.Narong Petprasert

Political Economist of Political Economy Section, Faculty of Economics, Chulalongkorn University

Col Boonrod Srisombat

Deputy Commandant RTA CGSC

Assoc.Prof.Dr.Kampanad Bhaktikul

Dean of Faculty of Environment and Resource Studies, and Executive Board of Mahidol University.

Dr.Duangporn Arbhasil

Dean, College of Management, Mahidol University

Assoc.Prof.Dr.Sutham Nanthamongkolchai

Family Health Department, Faculty of Public Health, Mahidol University.

Dr.Pas Pasatta

Senior Advisor to (NACC) Commissioner, Member of Bangkok Metropolitan Council, Committee for Appeal and Pettition Office of the Higher Education Commission.

Dr.Tienchai Wongchaisuwan

Independent Scholar in Sociology

Assoc.Prof.Sawvane Jitmoud

Chairperson, Centre for Muslim World Policies, Faculty of Economics, Chulalongkorn University. Steering Committee, office of Peaceful Means and Good Governance as Director, Strengthening Peaceful Society in the Deep South Course, King Prajadhipok's Institute.

Asst.Prof.Dr.Visanu Vongsinsirikul

Director, Institute for SME Innovation, Lecturer in Economics, College of Innovative Business and Accountancy, Dhurakij Pundith University

Group Captain,Dr.Chayada Kempetch

Operational Officer, Royal Thai Armed Forces Head Quarter.

Asst.Prof.Dr.Bangon Poltechar

Lecturer, Graduated College, Chandrakasem Rajabhat University

Dr.Chairat Wongkitrungruang

Lecturer, Social Development Program, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

Asst.Prof.Dr.Kanokrat Yossakai

Lecturer, Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University

Mr.Somyos Chamchay

Senior Macroeconomics Researcher, Assistant Vice President, Thai Farmers Research Center, Thai Farmers Bank.

Dr.Warin Sinsoongsud

Advisor, Board of Committee of Faculty of Management Science, Baansomdejchaopraya Rajabhat University.

Mr.Jesda Tongrungron

Independent Scholar in Social Science and Linguistics

Coordinator

Ms.Bongkochkarn Soonthronpruk

Ms.Pramemanut Pochanasomboon

English Editors

Asst.Prof.Dr.Titiporn Siriphant Puntasen

Deputy Dean for Academic Affairs in College of Social Innovation, Rangsit University.

Dr.Mano Laohavanich

Deputy Dean for International Affairs in College of Social Innovation, Rangsit University.

สารจากฉบับดี

วารสารวิชาการ “นวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation” ฉบับนี้เป็นวารสารฉบับที่ 1 ปีที่ 1 (เดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560) อันถือเป็นฉบับปฐมฤกษ์ที่มีวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต เป็นเจ้าของ กำหนดออกเผยแพร่ปีละสองฉบับ

วารสารฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายแนบแน่นตามเจตนารมณ์ของวิทยาลัย ที่นอกเหนือจากการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้และคุณธรรมออกสู่สังคมเพื่อการสร้างสรรค์สังคมธรรมาธิปไตยแล้ว ก็ยังมีเจตนาแน่วแน่ในการเป็นฟันเฟืองตัวหนึ่งของสังคมที่ให้บริการวิชาการแก่สังคม ให้ความรู้ความเข้าใจต่อสาธารณชนในด้านสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อช่วยยกระดับการเรียนรู้และกระตุ้นเตือนให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ การค้นคว้า และการสังเคราะห์เพื่อยังประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ

ทางวารสารมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะรับบทความและข้อเขียนอันมีสาระประโยชน์ทางวิชาการจากทุกท่าน เพื่อนำลงตีพิมพ์เผยแพร่

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับแรกที่จะยังคงมีฉบับอื่นๆตามติดมาอีกอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหวังว่าท่านผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากข้อเขียนของนักวิชาการแต่ละท่าน จนสามารถนำความรู้ความคิดที่ปรากฏไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตและหน้าที่การงาน เพื่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืนในอนาคต

รองศาสตราจารย์ ดร. สังคิต พิริยะรังสรรค์

คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม

มหาวิทยาลัยรังสิต

บรรณาธิการแถลง

วารสาร “นวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation” ฉบับนี้เป็นฉบับปฐมฤกษ์ ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอ บทความวิชาการ (Academic Paper) บทความวิจัย (Research Paper) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) บทความปริทัศน์ (Review Article) ที่มีคุณภาพ ของอาจารย์ประจำ อาจารย์พิเศษ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนทั่วไปในด้านภาวะผู้นำ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ธุรกิจและการเมือง ตามเจตนารมณ์ของวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจด้านวิชาการ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนและกระตุ้นให้เกิดการเสวนาต่อยอดความรู้ทางด้านวิชาการ เพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

ในฉบับปฐมฤกษ์นี้ ได้นำเสนอบทความทางวิชาการที่น่าสนใจ 6 ชิ้นด้วยกัน

ชิ้นที่หนึ่ง เป็นข้อเขียนของ **ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง** ผู้อำนวยการมูลนิธิสัมาชีพ และผู้ร่วมก่อตั้งองค์กรเพื่อการริเริ่มธุรกิจเพื่อสังคมแห่งประเทศไทย (Co - founder of Thailand Social Business Initiative : TSBI) นอกจากนี้ท่านยังดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการหลักสูตรอบรม นักบริหารวิสาหกิจเพื่อสังคม ศูนย์ศึกษาและพัฒนากิจการเพื่อสังคม ของวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ข้อเขียนของ ดร. สุนทร คุณชัยมั่ง เรื่อง “**ทฤษฎีและการปฏิบัติการของ “นวัตกรรมสังคม”**” เป็นการทำความเข้าใจในเบื้องต้นต่อเรื่องนวัตกรรมสังคม ที่มุ่งอธิบายถึงคุณลักษณะทางทฤษฎี ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมกับสังคม และนำการจัดกลุ่มทฤษฎีนวัตกรรมสังคมของนิโอะ โชอิ และสัตยจิต มะจุมดาร์ (Nia Choi and Satyajit Majumdar) มาแสดง

ชิ้นที่สอง เป็นบทความของ **รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย** เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า เรื่อง “**การกระจายอำนาจเพื่อการยกระดับประชาธิปไตยและเสริมสร้างความเป็นธรรม**”

บทความนี้เสนอแนวคิดที่ว่าด้วยข้อดีข้อเสียของการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ พร้อมตัวอย่างประกอบจากต่างประเทศ รวมทั้งเป้าหมาย 17 ประการของสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยรัฐบาลระดับชาติมักไม่อาจแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นต่างๆภายในประเทศของตนได้ ทั้งที่เป็นเรื่องของการสนองความต้องการของประชาชน และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยที่ทุกรัฐบาลควรให้ความสำคัญอย่างจริงจัง

บทความชิ้นที่สาม เรื่อง “แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งในประชาคมอาเซียน” เป็นของท่านอาจารย์เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ นักเขียนนักหนังสือพิมพ์ นักวิชาการที่สนใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในอาเซียนมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันท่านเป็นอาจารย์ประจำของวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิตด้วย

บทความชิ้นนี้นำเสนอการเชื่อมโยงในระดับพื้นฐานของรูปแบบกรอบการทำงานต่างๆ ของอาเซียน พูดถึงหนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม ของความเป็นประชาคมอาเซียน ว่าตั้งอยู่บนมูลฐานของพลังขับเคลื่อนสำคัญสามส่วนด้วยกัน คือความเชื่อมโยง ความสามารถในการแข่งขัน และความร่วมมือต่อกัน

ผู้เขียนกล่าวถึงความแตกต่างของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของรัฐสมาชิกอาเซียน ที่ก่อเกิดรูปแบบของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ด้านโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเชื่อมโยงแทบทุกภาคส่วนของกลุ่มประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม โดยที่มีประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง เป็นเส้นทางถนนสายใหญ่ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากเมืองคุนหมิง ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ผ่านเมืองต่างๆ ในเมียนมา ลาว และประเทศไทย ลงไปสุดที่สิงคโปร์ ความเชื่อมโยงเช่นนี้เองที่ช่วยให้ลาว หลุดจากการเป็นประเทศ Land-lock มาเป็นประเทศ Land-link ได้ในที่สุด ความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นกับอาเซียนนี้ก่อให้เกิดพลวัตของการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่อความพยายามของรัฐบาลอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป ประโยชน์อันเกิดจากความเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมเหล่านี้ จะช่วยให้ประเทศไทยมีศักยภาพกับการเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้าในภูมิภาคอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่อย่างดี

สำหรับบทความชิ้นที่สี่ คือ “ผู้นำการปฏิวัติทางความรู้และการปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศส” ของ รองศาสตราจารย์ วิทยากร เชียงกุล นักวิชาการด้านสังคม การศึกษา เศรษฐกิจและความเป็นธรรมในสังคมที่มีชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันเป็นคณบดีกิตติคุณของวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ท่านเขียนถึงบทบาทในการเผยแพร่ความคิด ความรู้ใหม่ๆ ต่อสาธารณชนที่นำไปสู่การปฏิวัติทางความรู้ของนักคิด นักเขียน นักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ ในอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และเนเธอร์แลนด์ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-18 ซึ่งสร้างผลกระทบทางความคิดกับประชาชนยุโรปอย่างสำคัญ ทำให้สามารถเข้าใจโลกธรรมชาติและสังคมได้อย่างมีเหตุผล ก่อเกิดขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผล (Enlightenment) จนนำไปสู่การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศส ในปลายศตวรรษที่ 18

บทความชิ้นต่อไปที่ห้า คือ “บทเพลง” กับ “ความมั่นคง” ของ พันเอก บุญรอด ศรีสมบัติ รองผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

นายทหารนักวิชาการท่านนี้นำเสนอบทความที่มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลงไทยกับปัญหาความมั่นคงของประเทศ ตั้งแต่ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุน “แนวคิดชาตินิยม” เน้นบทเพลงพระราชนิพนธ์ในล้นเกล้ารัชกาลที่ 6 ครั้นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 บทเพลงที่โดดเด่นของหลวงวิจิตรวาทการจะมีเป้าหมายเพื่อ “ปลุกกระแสชาตินิยม” ให้ช่วยกันปกป้องแผ่นดินไทยจากผู้รุกราน

ในยุคสงครามเย็น บทเพลงชี้ให้เห็นภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์และการต่อสู้ของคนไทย มีเพลง 2 เพลงที่โดดเด่น คือ “ถามคนไทย” และ “หนักแผ่นดิน” นอกนั้นยังมีบทเพลงที่ประชาชนทั่วไปแต่งขึ้นที่กล่าวถึง สงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม บรรยายชีวิตของทหารที่ห่างคนรักไปรบในสมรภูมิต่างๆ ท้ายสุด ยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีบทเพลงความมั่นคงที่แต่งขึ้นเพื่อเรียกร้องความรัก ความสามัคคี และความปรองดองของคนในชาติผ่านบทเพลงแต่งโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรัฐประหาร เช่น เพลง “คืนความสุขให้ประเทศไทย”

บทความชิ้นสุดท้ายในฉบับปฐมฤกษ์นี้ คือ “ผู้นำเชิงจิตวิญญาณแบบนางออง ซาน ซูจี” เขียนโดย นาวาอากาศเอกหญิง ดร. ชญาดา เข้มเพชร นายทหารปฏิบัติการประจำกองบัญชาการกองทัพอากาศ ที่เขียนถึง นางออง ซาน ซูจี โดยใช้ทฤษฎีผู้นำเชิงจิตวิญญาณเป็นทฤษฎีหลักในการอ้างอิง เป็นการมองชีวิตและการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของผู้นำสตรีแห่งประเทศเมียนมาผ่านภาพยนตร์เรื่อง The Lady

วารสารวิชาการ “นวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation” ฉบับนี้จะกลับมาพบกับท่านผู้สนใจอีกใน 6 เดือนข้างหน้า ซึ่งใคร่ขอถือโอกาสนี้เรียนเชิญชวนทุกๆ ท่านที่สนใจได้จัดส่งบทความทางวิชาการของท่านมาเพื่อการแบ่งปันและเผยแพร่ อันจะยังประโยชน์แก่แวดวงวิชาการและสาธารณะต่อไปในอนาคต

ขอขอบพระคุณ

อาจารย์บุญส่ง ชลธร

บรรณาธิการวารสาร “นวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation”

วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

สารบัญ

สารจากคนบตี	8
รองศาสตราจารย์ ดร.สังคิต พิริยะรังสรรค์	
บรรณาธิการแถลง	9
อาจารย์บุญส่ง ชเลธร	
ทฤษฎีและการปฏิบัติการของ “นวัตกรรมสังคม”	14
ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง	
การกระจายอำนาจเพื่อการยกระดับประชาธิปไตยและเสริมสร้างความเป็นธรรม	30
รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย	
แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งในประชาคมอาเซียน	58
อาจารย์เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์	
ผู้นำการปฏิวัติทางความรู้และการปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศส	82
รองศาสตราจารย์ วิทยากร เชียงกุล	
“บทเพลง” กับ “ความมั่นคง”	100
พันเอก บุญรอด ศรีสมบัติ	
ผู้นำเชิงจิตวิญญาณแบบนางออง ซาน ซูจี	116
นาวาอากาศเอกหญิง ดร.ชญาดา เข้มเพชร	
วารสารนวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation	132

ทฤษฎีและการปฏิบัติการของ “นวัตกรรมสังคม”

ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง*

บทคัดย่อ

ด้วยคำและความหมายของคำว่า นวัตกรรมสังคม เป็นคำที่มีลักษณะพลวัต ไม่หยุดนิ่ง ตั้งอยู่บนฐานที่มาของการแก้ไขปัญหาสังคมที่มีอยู่ (ในเรื่องนั้นๆ) ไม่ใช่จะเกี่ยวข้องเฉพาะแต่เรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการบริษัท (Corporate Social Responsibility) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในเบื้องต้นต่อเรื่องนวัตกรรมสังคม บทความนี้จะมุ่งอธิบายคุณลักษณะทางทฤษฎีของนวัตกรรมสังคมเป็นสำคัญ โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจต่อคุณลักษณะของนวัตกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมกับสังคม และนำเสนอการจัดกลุ่มทฤษฎีนวัตกรรมสังคมของนิอา โชอิ และสัตยจิต มะจุมดาร์ (Nia Choi and Satyajit Majumdar) ซึ่งได้รวบรวมการอธิบายแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยนวัตกรรมสังคมไว้ 7 กรอบด้วยกัน คือ 1) กรอบสังคมวิทยา (The sociological perspective) 2) กรอบการค้นหาคิดสร้างสรรค์ (The creativity research perspective) 3) กรอบการประกอบการ (The entrepreneurship perspective) 4) กรอบสวัสดิการ (The welfare economics perspective) 5) กรอบเน้นการปฏิบัติ (The practice-led perspective) 6) กรอบจิตวิทยาชุมชน (The community psychology perspective) 7) กรอบเขตแดนของการพัฒนา (The territorial development perspective)

Abstract

This article aims to explain the definition of social innovation and theory of social innovation. As the word of innovation implies dynamicity, it is not merely an extension from corporate social responsibility or social enterprise.

* ผู้อำนวยการมูลนิธิสยามาชีพ และผู้ร่วมก่อตั้งองค์กรเพื่อการริเริ่มธุรกิจเพื่อสังคมแห่งประเทศไทย

This article points out the character of innovation, innovate and social relations, and links the grouping concept and theory of social innovation perspective given by Nia Choi and Satyajit Majumdar, who illustrated 7 perspectives of social innovation, namely: 1) Sociological perspective; 2) Creativity research perspective; 3) Entrepreneurship perspective; 4) Welfare economics perspective; 5) Practice-led perspective; 6) Community psychology perspective; and , 7) Territorial development perspective.

ความสำคัญของนวัตกรรม

ปัจจุบัน คำว่า “นวัตกรรม” (Innovation) และ “นวัตกรรมสังคม” (Social Innovation) มีการใช้กันอย่างแพร่หลายและเป็นที่นิยมพูดกันมากขึ้น ยิ่งมีการพูดถึงการก้าวเข้าสู่ยุคสมัยของดิจิทัล คำว่านวัตกรรมและนวัตกรรมสังคม ก็มักจะถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะผลของความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและความเข้มข้นของการสื่อสาร ได้สร้างโอกาสให้มีการประดิษฐ์ คิดค้น และผลิตสิ่งของทดแทนผลิตภัณฑ์และบริการเก่าๆ ทั้งที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป และแบบเปลี่ยนแปลงไปโดยฉับพลัน จะเห็นตัวอย่างได้จากเครื่องถ่ายภาพเอกสาร ที่ไม่ได้ทำหน้าที่แทนเครื่องโรเนียวเช่นในอดีตแรกเริ่ม แต่ยังทำหน้าที่เป็นโรงพิมพ์ขนาดเล็ก พร้อมให้บริการเป็นโทรสารได้อีกด้วย หรือการเปลี่ยนการจัดเก็บข้อมูลจากแผ่นดิสก์ไปสู่การเก็บไว้ในระบบโครงข่ายอินเทอร์เน็ต ปรากฏการณ์เหล่านี้ เป็นก้าวกระโดดครั้งสำคัญยิ่งของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร และส่งผลต่อเนื่องไปยังความเข้มข้นของความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ที่จะได้รับผลจากความสามารถในการบริการของผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเหล่านั้น การเปลี่ยนแปลงและการจัดระเบียบทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นี้ มาनुเอล คาสเทลส์ (Manuel Castells) ระบุว่า “...เป็นผลของการบวกรวมระหว่างนวัตกรรมของเทคโนโลยีและการกำหนดคุณค่าของสังคม...” (Castells, 1998)

การสรุปของคาสเทลส์ข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องระหว่างเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร การใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์และบริการ และผลที่เกิดขึ้นต่อสังคมโดยต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัต ย้อนกลับไปกลับมาอย่างเข้มข้น รวดเร็ว และคึกคัก ระหว่างการยอมรับของสังคมกับการพัฒนาเทคโนโลยี ผลิตภัณฑ์และบริการนั้นๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการอธิบายผลที่มีต่อกัน หรือความเกี่ยวข้องของนวัตกรรมและนวัตกรรมสังคม ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นเรื่องที่บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักที่จะอธิบายเรื่องนี้สำคัญ

คำ และความหมาย

นวัตกรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้าง และมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ยึดโยงในหลายมิติ สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ อธิบายคุณลักษณะของนวัตกรรม ว่ามีองค์ประกอบ 3 ประการสำคัญ คือ 1) ความใหม่ (Newness) หมายถึง สังคมยอมรับว่ามีสิ่งใหม่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการการทำงานขององค์กร 2) สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic benefits) หมายถึง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะสามารถวัดเป็นตัวเงินโดยตรงหรือวัดเป็นมูลค่าโดยเปรียบเทียบ 3) สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and creativity idea) ไม่ใช่การลอกเลียนแบบหรือการผลิตซ้ำ ในขณะเดียวกัน ก็จัดกลุ่มคุณลักษณะเพื่อประกอบการอธิบายถึงความหลากหลายในความหมายของนวัตกรรม โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) จัดกลุ่มตามเป้าหมายของนวัตกรรม โดยจัดเป็น “นวัตกรรมผลิตภัณฑ์” (Product innovation) เช่น การคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เป็นรุ่นๆ ของ รถยนต์ เครื่องบิน หรือ ยานอวกาศ ฯลฯ และ “นวัตกรรมกระบวนการ” (Process innovation) เช่น การจัดระบบระเบียบการบริหารงานองค์กรแบบแบ่งงานกันทำของระบบฟอร์ด (Fordism) 2) จัดกลุ่มตามระดับของการเปลี่ยนแปลง โดยจัดเป็น “แบบค่อยเป็นค่อยไป” (Incremental innovation) เช่น การเปลี่ยนโทรศัพท์มือถือจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมักจะปรับปรุงบริการเพิ่มเติมจากรุ่นที่ออกสู่ตลาดและใช้งานมาในระยะหนึ่ง เพื่อปรับปรุงความสามารถการบริการให้สอดคล้องกับตลาดมากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังคงเป็นบริการของผลิตภัณฑ์ในยี่ห้อนั้นๆ อยู่ การจัดกลุ่มนวัตกรรมตามระดับของการเปลี่ยนแปลงอีกแบบหนึ่ง จะเป็น “แบบตัดขาด/รุนแรง (Radical innovation) ไปจากผลิตภัณฑ์และบริการเดิมที่เคยมีในเรื่องนั้นๆ โดยสร้างผลิตภัณฑ์และบริการแบบใหม่แทน เช่น การสร้างเครื่องมือช่วยสืบค้นข้อมูลในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่เรียกกันว่า “เสิร์ชเอนจิน” (Search engine) แทนการสืบค้นข้อมูลแบบเดิม ซึ่งจะต้องใช้เวลา และกระบวนการที่ยุ่งยากมากกว่า 3) จัดกลุ่มตามพื้นที่ของผลกระทบ โดยจัดเป็น “นวัตกรรมด้านเทคโนโลยี” (Technology innovation) เช่น การพัฒนาหุ่นยนต์ทำงานแทนคนงานในโรงงาน และ “นวัตกรรมด้านการจัดการ” (Administrative innovation) เช่น การพัฒนากระบวนการจัดการแบบ Six sigma 4) จัดกลุ่มตามระดับความสามารถ โดยจัดเป็น (1) นวัตกรรมในระดับองค์กร (Organization’s innovativeness) ซึ่งเป็นเรื่องของระดับความสามารถของการทำงานทั้งองค์กร เช่น การเป็นบริษัทชั้นนำของโลก (2) นวัตกรรมในระดับบุคคล (Individual’s innovativeness) ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถส่วนตัวของคนๆ นั้น ไม่ใช่ของคณะหรือองค์กร (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ, 2553)

จากการอธิบายข้างต้น จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบและการอธิบายถึงคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งของนวัตกรรม เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดกรอบศึกษา ไม่เช่นนั้นแล้ว จะทำให้การสื่อสารในเรื่องนั้น นำไปสู่ความเข้าใจผิด

นวัตกรรมกับสังคม

นวัตกรรมกับสังคม เป็นปฏิสัมพันธ์ที่แยกออกจากกันไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากการอธิบายเรื่องการประกอบการสร้างสังคม ของ The National Endowment for Science, Technology and the Arts หรือ NESTA ของอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้บัญญัติศัพท์คำว่า “ผู้ประกอบการนวัตกรรม” (Innovative entrepreneurs) ขึ้น ซึ่งหมายถึง นวัตกรรมที่นำไปสู่การสร้างความสามารถในการประกอบการ และมีผลต่อการสร้างเศรษฐกิจใหม่ขึ้นในสังคม ทั้งในระดับองค์กร ในภาคส่วนของธุรกิจ และในระดับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ, 2553) จะเห็นได้ว่า นวัตกรรม ไม่ได้จำกัดความเกี่ยวข้องไว้ในระดับผลิตภัณฑ์ และการจัดการภายในองค์กรหรือระดับองค์กร เท่านั้น ยังมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ หรือของสังคมโดยรวม อีกด้วย

ผลิตภัณฑ์และบริการที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ๆ จะเป็นที่ยอมรับและใช้งานกันแพร่หลายหรือไม่ ผลิตภัณฑ์และบริการนั้นๆ จะต้องผ่านกระบวนการผลักดันเข้าสู่ตลาด ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับสังคม 5 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ 1) การอธิบายถึงลักษณะข้อมูลความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมที่เกิดขึ้น (Knowledge) 2) การกระตุ้นชักชวน/แนะนำ (Persuasion) 3) การตัดสินใจของบุคคลหรือกลุ่ม (Decision) 4) การใช้ปฏิบัติจริง (Implementation) 5) การยืนยัน (Conformation) (Roger, 1983) ในขณะเดียวกัน สังคมจะให้การยอมรับสิ่งที่คิดค้นและนำเสนอเหล่านั้นหรือไม่ ก็จะขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านั้น สามารถตอบสนองการจัดการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่หรือสร้างคุณค่าใหม่ๆ แทนสิ่งที่มีอยู่แต่เดิมได้หรือไม่ (เป็นหลักการสำคัญว่าด้วยการทดแทนหรือแทรกแซงทางสังคม -Social intervention) (Brest, 2010) ผลิตภัณฑ์และบริการ ที่สังคมไม่ยอมรับนั้นจะเป็นเพียงสิ่งของที่เรียกกันว่า “สิ่งประดิษฐ์” (Invention) เท่านั้น จึงเท่ากับว่าคำว่า “นวัตกรรม” (Innovation) จะผนวกความเป็นสังคมไว้ใน การยอมรับของสังคม (Social recognition) อยู่แล้ว ในขณะเดียวกันก็ยิ่งจะรวมความหมายถึงการยอมรับใน “ความใหม่” ที่เข้าไปแทนที่ “ความเก่า” อีกมิติหนึ่งด้วย

ในที่นี้จะยกตัวอย่างของการปฏิบัติการว่าด้วยนวัตกรรมกับสังคมตามกรณีข้างต้นจากการปรากฏตัวของ Facebook ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์และบริการของเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลการสื่อสาร ที่ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการลำเลียงข้อมูลข่าวสารจากผู้ผลิตไปยังผู้รับร่วมและแทน “การสื่อสารมวลชน” (Mass media) ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีอยู่เดิม การทำหน้าที่บริการของ Facebook เป็นที่ยอมรับและได้รับความนิยมจากผู้คนทั่วโลกอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง หลังจากเปิดทดลองใช้งานสำหรับการค้นคว้าข้อมูลของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ในปี ค.ศ. 2004 (พ.ศ. 2547) ที่มีผู้ใช้งานเริ่มต้นเพียง 450 คน จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) มีคนใช้งานจากทุกเพศ วัย อาชีพ และสถานภาพทางสังคมทั่วโลก ประมาณ 2,000 ล้านคน Facebook

ได้ทำหน้าที่สื่อสาร รายงานความเป็นไปของสังคมจากที่ๆหนึ่งไปยังอีกที่ๆหนึ่ง ตามรัศมีของการบริการของเครือข่ายเทคโนโลยี ซึ่งเป็นทั้งโครงสร้างของการสื่อสารและโครงสร้างของความสัมพันธ์ทางสังคม การทำงานของ Facebook ได้เปลี่ยนบทบาทของการสื่อสารที่มีบรรณาธิการข้อมูล ที่มีตัวกลางทำหน้าที่คัดกรองข้อมูลข่าวสารจากผู้ผลิตไปยังผู้รับสาร ไปเป็นการผลิต ส่งและรับสารกันโดยตรงของคนในสังคมที่เคยเป็นผู้รับสารแต่เพียงด้านเดียวมาก่อน ในขณะที่มีการใช้บริการ Facebook นั้น สมาชิกในเครือข่ายทางสังคมได้สื่อสารกันโดยไม่พึ่งพาผู้ทำหน้าที่ตัวกลาง/คัดกรอง จึงเท่ากับว่า การสื่อสารแบบใหม่นี้มีการสถาปนาโครงสร้างของการสื่อสารขึ้นใหม่ไปแทนที่โครงสร้างการสื่อสารแบบเดิมที่มีตัวกลาง/คัดกรอง เคยทำหน้าที่อยู่ หรือจะพูดในทำนองเดียวกันได้ว่า การสื่อสารโดยโครงสร้างใหม่ของสังคมโดย Facebook นั้น ได้ลบลบบทบาทความสำคัญของตัวกลาง/คัดกรองข้อมูลและความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมลงไป ไม่ว่าจะเป็นบรรณาธิการของห้องสมุด บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ แม้กระทั่งผู้ดำเนินรายการสนทนาหรือเวทีเสวนา ฯลฯ

กรณีตัวอย่างของ Facebook ข้างต้น ยังแสดงให้เห็นพัฒนาการของการใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่แต่เดิมใช้ประโยชน์กันในแวดวงการศึกษาของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ฮาวาร์ด และมหาวิทยาลัยชั้นนำของอเมริกา ไปยังการใช้งานของประชาชนในสาขาอาชีพต่างๆ ทั่วโลก ทั้งใช้สำหรับการค้นคว้าข้อมูล รับส่งข้อมูลข่าวสาร สนทนาการในชีวิตประจำวัน และการใช้งานในวงการธุรกิจ จึงนับได้ว่า Facebook และเทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นปฏิบัติการของนวัตกรรมกับสังคมที่สร้างผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีพลวัต

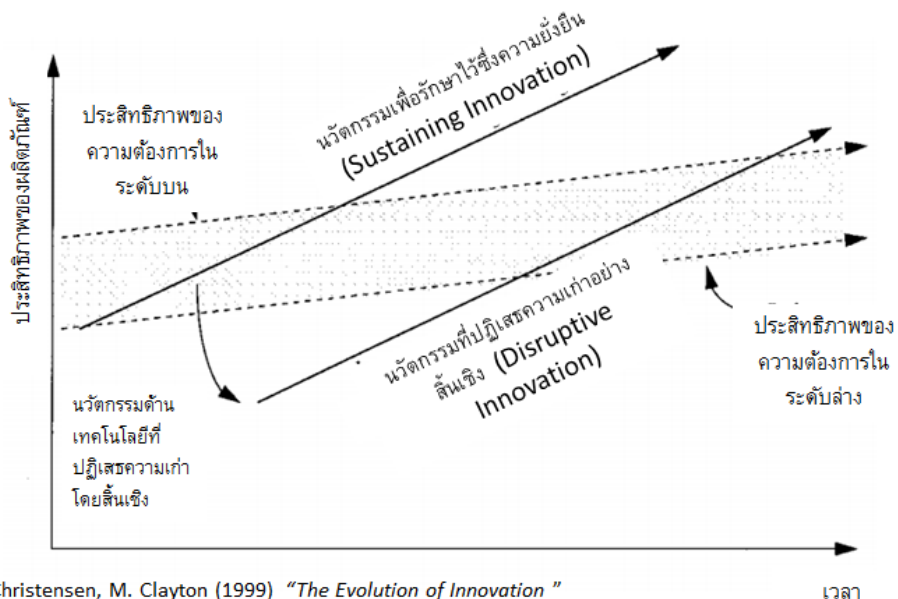
การปฏิวัติความเก่าอย่างสิ้นเชิง (Disruptive innovation) กับนวัตกรรมสังคม

นวัตกรรม ที่มีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคม ทั้งการเปลี่ยนแปลงแบบตัดขาด/เฉียบพลัน เช่น การใช้ค้นคว้าข้อมูลการวิจัยโดยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเครื่องมือแบบเสิร์ชเอนจินแทนการเดินทางไปสืบค้นข้อมูลจากห้องสมุดและการพึ่งพาบริการของบรรณารักษ์ หรือการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น จากการพัฒนาการใช้บริการเพิ่มเติมของ Facebook จากเดิมที่มีการมีส่วนร่วมของการใช้งาน เพียงกด Like กับ Comment แต่ต่อมาได้เพิ่ม Share และ Live Program เข้าไปอีก เหมือนกับเป็นการปรับปรุงรถยนต์แต่ละรุ่น เป็นชุดของซีรีส์ไปๆมาๆ

เคลย์ตัน คริสเตนเซน (Clayton M. Christensen) อธิบายเรื่องนวัตกรรม โดยอิงการเปลี่ยนแปลงแบบตัดขาด/เฉียบพลัน ซึ่งจะต้องมีการลงทุนเพื่อวิจัยทดลองหรือจัดทำต้นแบบ จะดำเนินการไปว่า ปกติโดยทั่วไปของการลงทุนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตของผลิตภัณฑ์และบริการ หรือเพิ่มความสามารถของเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่

มีกำลังซื้อ ซึ่งมักจะเป็นความต้องการของตลาดส่วนบน (High end of the market) คริสเทนเซน เรียกการพัฒนาแบบนี้ว่า “นวัตกรรมเพื่อรักษาไว้ซึ่งความยั่งยืน” (Sustaining Innovation) เขาเห็นว่า การพัฒนาและการสนองตอบของเทคโนโลยีนี้ จะละลายความต้องการทางการตลาดในระดับล่าง (Low end of the market) ที่มักจะขยายตัวจากประสิทธิภาพของการจัดการของรัฐ และจะทำให้มีกำลังซื้อเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อความต้องการเหล่านี้มีขนาดใหญ่ขึ้น จะทำให้เกิดเทคโนโลยีชุดใหม่ๆ เพื่อไปผลิตสินค้าและบริการตอบสนองตลาดในระดับล่าง แต่การผลิตและบริการที่เกิดขึ้นใหม่ สำหรับตลาดใหม่นี้จะไม่ได้เกิดจากการปรับปรุงเทคโนโลยีแบบเดิม กลับจะเป็นโอกาสของการสร้างนวัตกรรมใหม่ด้านเทคโนโลยี คริสเทนเซน เรียกนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่นี้ว่า “นวัตกรรมของการปฏิเสธความเก่าอย่างสิ้นเชิง (Disruptive Innovation) (Christensen, 1999)

วิธีของประสิทธิภาพความต้องการทางตลาดกับการตอบสนองของเทคโนโลยี

Christensen, M. Clayton (1999) "The Evolution of Innovation " ,The Technology Management Handbook, Editor-In-Chief, Richard C. Dorf , CRC Press LLC : 3-7

นวัตกรรมของการปฏิเสธความเก่าอย่างสิ้นเชิง ได้ทำให้เกิดโอกาสของธุรกิจใหม่ๆ ที่มีผู้นำเอนวัตกรรมในลักษณะนี้ไปสร้างเป็นธรรมาภิบาลของการเติบโตของกิจการ (Innovative-driven growth) เช่น Intel ซึ่งเป็นบริษัทที่ผลิตหน่วยประมวลผลข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ใช้งานกับคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล ที่ก่อนหน้านี้บริษัทขนาดใหญ่ในธุรกิจนี้จะให้บริการด้วยระบบที่มีอุปกรณ์ขนาดใหญ่ Southern New Hampshire University ที่บุกเบิกศูนย์บ่มเพาะด้านนวัตกรรม

โดยระบบออนไลน์และการเปิดพื้นที่มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลาง และบริษัท Salesforce.com ซึ่งเป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้นโดยการริเริ่มของบริษัท Oracle ซึ่งเป็นกิจการชั้นนำในธุรกิจการจัดการฐานข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อให้บริการโปรแกรมจัดการลูกค้าสัมพันธ์ (Christensen, Raynor, and McDonald, 2015)

ในกรณีของไทย นวัตกรรมของการปฏิเสธความเก่าอย่างสิ้นเชิง ที่เกิดขึ้นจากการที่เทคโนโลยีที่มีอยู่มุ่งไปพัฒนาบริการตอบสนองต่อตลาดบนแต่เพียงอย่างเดียว จนละเลยและเปิดโอกาสให้เกิดเทคโนโลยีใหม่เพื่อสนองตอบต่อตลาดระดับล่าง จะเห็นได้จาก รถซาเล้งที่เป็นการดัดแปลงมอเตอร์ไซด์ (อาจจะรวมวินมอเตอร์ไซด์) สำหรับการขนส่งประจำซอยในเมือง หรือการต่อเติมส่วนบรรทุกและการใช้ประโยชน์สำหรับการขนส่งหรือเดินทางของรถอีแต่นของคนในชนบท เครื่องจักรกลทางเกษตรบางรายการ เช่น เครื่องปลูกอ้อย เครื่องปลูกข้าว เครื่องเกี่ยวข้าว ที่บริษัทขนาดเล็กและบริษัทใหม่ๆ ได้ร่วมพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการเป็นธุรกิจ ล้วนแต่เป็นตัวอย่างของการปฏิเสธความเก่าอย่างสิ้นเชิงของคริสเทนเซน ตามที่ได้อธิบายข้างต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการตอบสนองความต้องการทางการตลาด ที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปรับปรุงเทคโนโลยีเดิมแล้ว ยังเป็นการสร้างความใหม่ขึ้นพร้อมๆ กับการจัดการปัญหาทางสังคมที่ดำรงอยู่

การจัดการปัญหาทางสังคมในภาคส่วนสังคมที่ดำเนินการโดยองค์กรของขบวนการทางสังคมหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม ก็มีปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงตามลักษณะของกระบวนการปฏิเสธความเก่าโดยสิ้นเชิงที่เกิดขึ้นในภาคส่วน ตามการอธิบายของ คริสเทนเซน ข้างต้น เช่นเดียวกัน โดย เจฟฟ์ มุลแกน (Geoff Mugan) อธิบายว่าการจัดสวัสดิการทางสังคม (Social welfare) ของรัฐ ในยุคต้นของการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น ไม่มีประสิทธิภาพและไม่มีความสามารถเพียงพอ ปัญหาเหล่านั้น ได้นำไปสู่การจัดการด้วยกระบวนการใหม่ของภาคธุรกิจและสังคม เช่น การจัดตั้งสหกรณ์ของ โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen) การจัดการที่อยู่อาศัยและการจัดการชุมชนของ อ็อกตาเวีย ฮิลล์ (Octavia Hill) การบริหารมหาวิทยาลัยเปิดและการสร้างผู้ประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneur) ของไมเคิล ยัง (Michael Young) ปัจจุบันยังจะเห็นถึงกระบวนการทำงานของขบวนการทางสังคมที่ทำหน้าที่จัดการแก้ไขปัญหาทางสังคมด้วยตนเอง แทนที่จะรอการจัดการโดยรัฐอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจการธนาคารกรามีนและธุรกิจเพื่อสังคม (Grameen Bank & Social Business) ของมูฮัมหมัด ยูนุส (Muhammad Yunus) เจ้าของรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ค.ศ. 2006 การปลูกต้นไม้ อนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อการผลิตในระดับชุมชนของวังการี มาไธ (Wangari Maathai) เจ้าของรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ค.ศ. 2004 ที่ได้จัดตั้งขบวนการแนวร่วมสีเขียว (Green Belt Movement :GBM) และการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดด้วยชุมชนพึ่งพาตนเองของชุมชนในซีกาโก ตามแนวคิดและการรณรงค์ของซัล อลินสกี (Saul Alinsky) ก็เป็นตัวอย่างของการจัดการตนเองของชุมชน โดยไม่รอการจัดการโดยรัฐ (Mulgan, 2006)

ในกรณีของไทย นวัตกรรมของการปฏิเสธความเก่าอย่างสิ้นเชิงในภาคส่วนสังคม ก็จะได้เห็นได้จากการรณรงค์การสร้างบ้านดินและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง หันไปใช้ชีวิตแบบอยู่กันอย่างง่ายๆ ในชนบทของโจน จันได ที่เป็นตัวอย่างของการปฏิเสธการใช้ชีวิตตามกระแสหลักของสังคม ที่ทำงานในระบบองค์กร พึ่งพาการจ้างงานระบบเงินเดือน อาศัยและใช้ชีวิตประจำวันแบบบริโภคนิยม ฯลฯ การจัดกลุ่มสังคมจะอ้อมอ้อมด้วยแบบพัฒนาครอบครัวชีวิตของครอบครัว ยอดแก้ว ฯลฯ

กระบวนการนวัตกรรมของการปฏิเสธความเก่าอย่างสิ้นเชิง จะเป็นเส้นแบ่งของการเปลี่ยนแปลงหรือจุดตัดความแตกต่าง ระหว่างแนวทางเก่ากับใหม่ กระแสหลักกับทางเลือก พึ่งพาเทคโนโลยีแบบเดิมกับการสร้างขึ้นใหม่ รวมทั้งระหว่างการจัดการโดยรัฐกับทางเลือกในการจัดการตนเองของขบวนการทางสังคม จุดเปลี่ยนหรือจุดตัดนี้ โทมัส คูห์น (Thomas Kuhn) ก็ได้ใช้อธิบายถึงการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของสังคม (Social transformation) ที่หมายถึง การก้าวพ้นไปจากยุคเก่าโดยสิ้นเชิง เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่ง การเปลี่ยนผ่านนี้จะเห็นได้จากการอธิบายเรื่อง “จากอุตสาหกรรม 1.0 ถึงอุตสาหกรรม 4.0” ของเคลาส์ ชวาบ (Klaus Schwab) ผู้ก่อตั้งและประธานเจ้าหน้าที่บริหารของ World Economic Forum ที่บอกว่า ยุคสมัยของการปฏิวัติอุตสาหกรรมของโลกมี 4 ยุคด้วยกัน คือ การปฏิวัติครั้งที่หนึ่ง เริ่มในช่วงปี ค.ศ. 1784 เป็นยุคที่อุตสาหกรรมค้นพบกลไกขับเคลื่อนอุตสาหกรรมด้วยเครื่องจักรไอน้ำ การปฏิวัติครั้งที่สอง ในช่วงปี ค.ศ. 1900 เป็นยุคสมัยที่อุตสาหกรรมพึ่งพาการบริหารจัดการแบบแบ่งงานกันทำและการผลิตสินค้าแบบการผลิตขนาดใหญ่ (Mass production) ซึ่งต้องอาศัยพลังงานไฟฟ้า การปฏิวัติครั้งที่สาม ในช่วงปี ค.ศ. 1969 เป็นยุคสมัยที่พึ่งพาอิเล็กทรอนิกส์และระบบเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร เพื่อพัฒนาการผลิตแบบอัตโนมัติ และการปฏิวัติครั้งที่สี่ เป็นยุคสมัยปัจจุบันที่โลกกำลังเดินหน้าไปด้วยเครือข่าย/โครงสร้างของระบบคอมพิวเตอร์ (Schwab, 2016) การอธิบายเรื่องประเทศไทย 4.0 ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตร (Thailand 1.0) ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมเบา (Thailand 2.0) อุตสาหกรรมหนัก (Thailand 3.0) และกำลังก้าวเข้าสู่ยุคสมัยของสังคมดิจิทัล (Thailand 4.0) (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) ก็เป็นการอธิบายตามหลักว่าด้วยนวัตกรรมของการปฏิเสธความเก่าอย่างสิ้นเชิงเช่นเดียวกัน

ลักษณะทางทฤษฎีของนวัตกรรมสังคม

จากการอธิบายตามลำดับข้างต้น จะเห็นว่า นวัตกรรมสังคม นั้น จะมีคุณลักษณะเดียวกันกับนวัตกรรมโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมเทคโนโลยี นวัตกรรมการจัดการ ฯลฯ ที่เป็นเรื่องของปฏิเสธความเก่าพร้อมๆ กับการยอมรับความใหม่ เป็นการสร้างสรรค์ และมีประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ในกรณีของนวัตกรรมสังคมนั้น จะเกิดขึ้นบนพื้นที่และกระบวนการของภาคส่วนทางสังคมเป็นหลักสำคัญ อย่างไร

ก็ตาม นวัตกรรมสังคมยังมีรายละเอียดที่มากกว่านั้น คือ มีลักษณะพลวัต ไม่หยุดนิ่ง เป็นเรื่องภาพรวม ไม่ใช่เหตุการณ์เฉพาะ มีความเป็นกึ่งปฏิบัติการและกึ่งทฤษฎี (Quasi-Concept) (Bernard, 1999)

การอธิบายเรื่องนวัตกรรมสังคม จึงมีความแตกต่างกันไปตามความเกี่ยวข้องของบริบท อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของนวัตกรรมสังคม นีอะ โซอี และสัตยจิต มะจุมดาร์ (Nia Choi and Satyajit Maumdar) ได้รวบรวมการอธิบายแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมสังคม และประมวลไว้ 7 กรอบ (Choi and Majumdar, 2015) ประกอบด้วย

1. กรอบทางสังคมวิทยา (The Sociological Perspective)

กรอบทางสังคมวิทยา จะให้ความสำคัญต่อการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งระดับปฏิบัติ ระดับโครงสร้าง เน้นการพิจารณาถึงปัจจัย หรือความเกี่ยวข้องที่จะนำไปสู่วิวัฒนาการของสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social evolution and social change) โดยจะศึกษาการเปลี่ยนทางสังคมทั้งเชิงบวกและลบ ขยายความเกี่ยวข้องไปโยงกับหลักคุณธรรม และจริยธรรมที่ควรจะมีในการดำเนินธุรกิจและภาคเศรษฐกิจ นอกจากนั้นคำว่าสังคม ยังจะหมายถึงความสำคัญต่อสังคมในระยะยาวอีกด้วย

นักวิชาการในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย เช่น วูฟกัง ซาฟฟ์ (Wolfgang Zapf) กาทริน กิลล์วอลด์ (Katrin Gillwald) ริสโต ไฮสกาลา (Risto Heiskala) อเล็กซานเดอร์ เคสเซลริง และ มิเชลา ลีทเนอร์ (Alexander Kesselring and Michaela Leitner) เจอร์เกน โฮวาลด์ท์ และไมเคิล ชวาร์ซ (Jurgen Howaldt and Michael Schwarz)

2. กรอบการวิจัยความคิดสร้างสรรค์ (The Creativity Research Perspective)

กรอบคิดนี้ จะให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของการบริหารนวัตกรรมสังคม โดยค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์ การกำหนดประเด็นทางสังคม การสร้างการยอมรับ การแปรผล และการเผยแพร่กระจายนวัตกรรมออกไปสู่สังคมวงกว้าง จะอธิบายถึงนวัตกรรมสังคมว่าจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม การจัดระเบียบของสังคม และความต่อเนื่องของการดำเนินงานเป็นสำคัญ

ยกตัวอย่าง การสื่อสารแนวคิดใหม่ๆอย่างต่อเนื่องที่สามารถสร้างการยอมรับของสังคมได้ ของมาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) เฮนรี ฟอร์ด (Henry Ford) และคาร์ล มาร์ก (Karl Marx) หรือการนำเอาแนวปฏิบัติของกิจการลูกเสือที่มีการกำกับงานด้วยตนเอง (Self-abuse) ไปใช้เพื่อการต่างๆ เช่น การปล่อยสินเชื่อกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) (Mumford, 2002, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015) นักวิชาการที่โดดเด่นกลุ่มนี้ ประกอบด้วย ไมเคิล มัมฟอร์ด (Michael Mumford) และพีเตอร์ โมเอิร์ทล์ (Peter Moertl)

3. กรอบการประกอบการ (The Entrepreneurship Perspective)

กรอบคิดว่าด้วยการประกอบการ และการประกอบการสังคม (Social Entrepreneurship) เป็นกรอบสำหรับการอธิบายเรื่องนวัตกรรมสังคมที่โดดเด่นมาก มีการพัฒนาที่เน้นเฉพาะเรื่องนี้โดยเฉพาะ โดยมีการสถาปนาเป็นสำนัก ที่เรียกว่า “วิทยาลัยนวัตกรรมเพื่อการประกอบการสังคม” (Social innovation school of social entrepreneurship) แนวคิดสำคัญของกรอบคิดนี้ สร้างทฤษฎีการเป็นผู้ประกอบการของโจเซฟ ชุมปีเตอร์ (Joseph Schumpeter's theory) ที่ชื่อว่า “ผู้ประกอบการ คือ ผู้สร้างนวัตกรรม” (Entrepreneurs as Innovators) มีการเชื่อมโยงระหว่างการประกอบการกับนวัตกรรม เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาของสังคม

นักวิชาการที่เป็นตัวอย่างของการอธิบายตามกรอบนี้ คือ เจ เกรกกอรี ดีส์ (J.Gregory Dees) ที่ระบุว่า “..ผู้ประกอบการเพื่อสังคม เป็นตัวกลางของการเปลี่ยนแปลงสังคม...” (Dees, 1998, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

4. กรอบเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ (The Welfare Economics Perspective)

กรอบคิดนี้ สร้างคำจำกัดความของคำว่านวัตกรรมสังคม ด้วยการพิจารณาศักยภาพของความใหม่ ที่จะเปลี่ยนคุณภาพชีวิตของสังคมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค โดยที่ “คุณภาพของชีวิตในระดับจุลภาค” (Micro – quality of life) จะหมายถึงคุณภาพชีวิตของปัจเจกและทางการกำหนดคุณค่าของบุคคล ซึ่งจะเป็นเรื่องเฉพาะตัวของความพอใจของแต่ละคน สำหรับ “คุณภาพของชีวิตในระดับมหภาค” (Macro-quality of life) จะหมายถึงความผาสุกโดยรวมที่เกิดขึ้นจากโอกาสทางการศึกษา สุขภาพ ความมั่นคงของการทำงาน ชีวิตครอบครัว ชีวิตชุมชน สิ่งแวดล้อม อีสราภาพทางการเมือง ความเท่าเทียมทางเพศสภาพ ซึ่งเป็นคุณค่าที่กำหนดร่วมกันของคนในสังคม (Pol and Ville, 2009, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

กรอบเศรษฐศาสตร์สวัสดิการนี้ ยึดเอาแนวคิดของอมาตยา เซน (Amartya Sen) เป็นหลักนาร่องที่เห็นว่า คุณภาพของชีวิตของสังคม จะเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของกิจการที่ดีของกิจการบริษัท ที่สร้างงานสร้างรายได้ให้กับพนักงาน ย่อมจะนำไปสู่สวัสดิการของสังคมได้ แต่หากผลิตภัณฑ์นั้น ทำร้ายและทำลายความผาสุกของสังคม เช่น บุหรี่ ก็ไม่อาจจะนับว่าเป็นกิจการที่สร้างความผาสุกและนวัตกรรมเพื่อสังคมได้ (Pol and Ville, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

อย่างไรก็ตาม กรอบคิดข้างต้น เป็นกรอบทฤษฎีที่ไม่เน้นรวบรวมเอาเรื่องของการกำไรของบริษัทมาเกี่ยวข้องด้วย จะเน้นเฉพาะความจำเป็นของการตอบสนองความต้องการและความพอใจของสังคมโดยผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งเป็นไปตามหลักคิดว่าด้วย “สินค้าสาธารณะ” (Public goods)

นักวิชาการที่สำคัญตามกรอบนี้ คือ เอ็ดดูอาร์โด โพล และไซมอน วิลล์ (Eduardo Pol and Simon Ville)

5. กรอบเน้นการปฏิบัติ (The Practice-Led Perspective)

กรอบคิดนี้ จะเน้นขั้นตอนการนำเอานวัตกรรมต่างๆ ไปแก้ไขปัญหาของสังคม จะอธิบายถึงความจำเป็น องค์ประกอบ และขั้นตอนของการปฏิบัติการเพื่อสร้างนวัตกรรมสังคม จะเน้นว่านวัตกรรมสังคม คือ กิจกรรมของนวัตกรรมที่ทำไปก็เพื่อรองรับต่อการแก้ไขปัญหาสังคม ไม่ว่าจะดำเนินการโดยนักการเมือง ข้าราชการ ปัญญาชน นักธุรกิจ ต่างเป็นผู้สร้างนวัตกรรมได้ ยิ่งไปกว่านั้น ยังนับเอาการเมืองแบบภาคพลเมือง ที่มีนักกิจกรรมเป็นผู้สร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (ไม่ว่าจะเป็นขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการสตรี และขบวนการรณรงค์เพื่อสิทธิของคนพิการ) เป็นเรื่องของการสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคม ในฐานะที่เป็นผู้นำเสนอหรือจัดเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาสังคม โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ 1) การทำความเข้าใจต่อความต้องการและประเมินศักยภาพของแนวทางแก้ไข 2) การพัฒนาตัวแบบและโครงการนำร่อง 3) การขยายขนาดและการแพร่กระจาย 4) การเรียนรู้และวิวัฒนาการ (Mulgan, 2007 อ้างใน Choi and Majumdar, 2015, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

นวัตกรรมสังคม เป็นผลรูปธรรมของประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความยั่งยืน ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม มีใช้ระดับปัจเจกบุคคล โดยมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) กระบวนการของนวัตกรรม (Process of innovation) 2) การมุ่งเน้นผลลัพธ์ของนวัตกรรม (Innovation as an outcome) 3) การกระจายหรือการปรับใช้ (Diffusion or adoption) 4) การสร้างสรรค์คุณค่าจากความเป็นนวัตกรรม (The value created by the innovation) (Phills et al, 2008, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

ผลิตภัณฑ์ บริการ และตัวแบบของนวัตกรรมสังคม จะทำให้ศักยภาพและความสามารถของสังคมยกระดับขึ้นไป 6 ขั้นตอน โดยต่อเนื่องกันไปตั้งแต่การสำรวจปัญหาไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงระบบของสังคม คือ 1) การสำรวจและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม 2) การจัดทำข้อเสนอและแนวคิด 3) การสร้างตัวแบบและงานนำร่อง 4) การพัฒนาความยั่งยืน 5) การขยายขนาดและการกระจาย 6) การเปลี่ยนแปลงของระบบ (Murray et al, 2010, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

นักวิชาการที่โดดเด่น เช่น เจฟฟ์ มุลแกน (Geoff Mulgan) เจมส์ เอ. ฟิลลส์ (James A. Phills) คริส ไดอิกล์เมียร์ (Kriss Deiglmeire) เดล ทิมิลเลอร์ (Dale T. Miller) โรบิน มัวร์เรย์ (Robin Murray) จูลี คูเลียร์-กริช (Julie Caulier-Grice)

6. กรอบจิตวิทยาชุมชน (The Community Psychology Perspective)

กรอบคิดจิตวิทยาชุมชน กรอบนี้จะอ้างอิงผลการทดลองที่เกี่ยวกับนวัตกรรมสังคม (Experimental Social Innovation - ESI) ไปอธิบายความใหม่ของนวัตกรรมสังคม ซึ่งจะสามารถ

ประมวลลักษณะดังกล่าวได้จากการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจก และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยจิตวิทยาชุมชนแบบเดิม (ที่เน้นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปโดยชุมชน)

นักวิชาการที่อธิบายตามกรอบนี้ คือ เคนเน็ท ไอ มาทอน (Kenneth I. Maton) ที่เห็นว่า การเหยียดผิว การเหยียดเพศสภาพ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม และความต่างกันในทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นการทำงานที่บกพร่องของระบบ (Dysfunctional school systems) ซึ่งจะต้องจัดการแก้ไขด้วยกลไกเชิงบวก เป็นกลไกเปลี่ยนแปลงสังคม (Maton, 2000, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

7. กรอบเขตแดนของการพัฒนา (Territorial Development Perspective)

กรอบคิดนี้ จะเน้นนำเอาประเด็นของสังคมที่ไม่เคยได้รับการแก้ไขมาก่อน ทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่ม มาเป็นวาระของสังคม การจะถือว่าอะไรเป็นปัญหาของสังคม และการทำงานนวัตกรรมสังคมของกรอบนี้จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของสังคม ประสิทธิภาพการทำงานของสถาบันทางสังคม และตัวกลางของแต่ละสังคมเป็นสำคัญ จะให้ความสำคัญต่อนวัตกรรมกระบวนการ (Matter of Process innovation) การกำหนดลักษณะของอำนาจทางสังคม การนับรวมทางสังคม (Social Inclusion) การต่อสู้กับพลังอนุรักษ์ที่ครอบครอง “ตำแหน่งจริยธรรมของความยุติธรรมทางสังคม (Ethical position of social justice) ควบคู่ไปกับการอธิบายถึงผลลัพธ์ของการประกอบสร้างทางสังคม (Outcome of Social Construction) (Moulaert et al, 2005, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

การถูกกีดกันออกไปจากสังคม หรือการไม่ถูกนับเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยนโยบายของรัฐ โดยกฎหมาย และ/หรือโดยกระบวนการทางสังคมนี้ การไม่นับส่วนของสังคม หรือมองข้ามจะเป็น “ความเก่า” การกลับมาพิจารณานับเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะเป็น “ความใหม่” ตัวอย่างของนวัตกรรมสังคมในเรื่องนี้ รัฐบาลเยอรมนี ได้กำหนดเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของการรวมประเทศด้วยการสร้างความร่วมมือเพื่อสนับสนุน กระตุ้น และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อนบ้านทั้งเยอรมันตะวันตกและตะวันออกให้อยู่ร่วมกัน โดยกล้าย้อนไปอ้างอิงถึงกระบวนการทางสังคมที่เคยอยู่ร่วมกันมาก่อน แต่มาถูกแยกออกจากกันเพราะการเมืองการปกครอง (ในระหว่างนั้น รัฐบาลได้รณรงค์เรื่องนี้ผ่านแนวคิดที่ว่าเยอรมันตะวันออกต้องอยู่รวมเยอรมันตะวันตก ไม่ใช่ไปรวมอยู่กับเชเชีย) อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ โรงพยาบาลโรจิตในมิลาน ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ป่วยจะเป็นผู้ใช้บริการ แต่อีกฐานะหนึ่งผู้ป่วยเหล่านั้น ก็เป็นสมาชิกชุมชนและมีส่วนร่วมบริหารกับชุมชนด้วย กิจกรรมโรงพยาบาลจึงดึงเอาผู้ป่วยเหล่านั้นมาเป็นส่วนหนึ่งของการบริการจัดการ การอธิบายตามกรอบนี้ จะเหมาะกับการพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นและชุมชนละแวกบ้าน ที่รวมเอาส่วนที่ไม่เคยถูกนับรวมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมาก่อน มานับเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Gerometta et al, 2005, อ้างใน Choi and Majumdar, 2015)

นักวิชาการตามกรอบคิดนี้ ประกอบไปด้วย แฟรงค์ มูลาเอิร์ท (Frank Moulaert) จูเลีย เจอโรเมตตา (Julia Gerometta) แอนเดรียส โนวี และเบิร์นฮาร์ท เลอโบลต์ (Andreas Novy and Bernhard Leubold) และอีเตียนเน คริสเตียนส์ (Etienne Christiaens)

การปฏิบัติการของนวัตกรรมสังคม

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น บทความนี้จะขอประมวลคุณลักษณะของคำ ความหมาย และพลวัตของคำว่า นวัตกรรมสังคม เพิ่มเติมจากการอธิบายคำว่า นวัตกรรม ของสมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ ดังนี้

1. คำว่า “นวัตกรรม” นั้น แม้จะไม่มีคำว่า “สังคม” ต่อท้าย ก็มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแก้ไขปัญหาของสังคม และมีความเกี่ยวข้องกับการยอมรับของสังคมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และผลของการสร้างนวัตกรรมขึ้น จะโดยระดับใดก็ตาม จะเป็นประเภทใดก็ตาม ย่อมจะสร้างผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่มากนัก ทั้งที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป และแบบตัดขาด/เฉียบพลัน สำหรับคำว่า “นวัตกรรมสังคม” นั้น ก็ยิ่งเป็นที่ชัดเจนมากขึ้นไปอีกว่า เป็นนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นในพื้นที่ของภาคส่วนทางสังคม ไม่ใช่ภาคส่วนธุรกิจ ในขณะเดียวกันก็ยิ่งเจาะจงลงไปอีกว่า ผู้ที่สร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมนั้น จะเป็นผู้นำทางสังคม องค์กรทางสังคม และขบวนการทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้น ยังรวมความถึงการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยทางสังคมด้วย
2. การแก้ไขปัญหาทางสังคมโดยองค์กรและขบวนการทางสังคม แทนที่จะเป็นรัฐ ตามการอธิบายของเจฟฟ์ มุลแกน ถือได้ว่าเป็นการทำงานของนวัตกรรมในหลักการเดียวกันกับแนวคิดที่ว่าด้วยการปฏิเสธความเก่าของระบบที่มีอยู่โดยสิ้นเชิงของเคลย์ตัน คริสเทนเซน ดังนั้น จึงถือได้ว่า การปฏิเสธความเก่าโดยสิ้นเชิงเป็นคุณลักษณะประการสำคัญของนวัตกรรมสังคม
3. นวัตกรรมสังคม เป็นคำที่มีความหมายกว้าง และพลวัต นิโอ โซอิ และสตัยจิต มะจุมดาร์ รวมความหมายไว้ได้ถึง 7 มุมมองด้วยกัน ย่อมหมายความว่า นวัตกรรมสังคม มีความหมายได้มากถึง 7 ความหมาย แต่การอธิบายของทุกความหมายต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของสังคมที่มีอยู่เป็นหลัก และทุกมุมมองต่างอธิบายด้วยการปฏิบัติการโดยสังคม (Social action) โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามกรอบการอธิบายของกรอบเน้นการปฏิบัติ ก็เน้นเรื่องของภาคปฏิบัติเป็นเกณฑ์ แม้กระทั่งกรอบสังคมวิทยา ก็ยังมีการรวมเอาการปฏิบัติเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างคำอธิบายด้วย

4. การสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของภาคส่วนทางสังคมและเป็นพื้นที่ที่นวัตกรรมโดยทั่วไปที่เกิดขึ้นจากการทำงานโดยระบบปกติ โดยรัฐและระบบเศรษฐกิจการตลาด ไม่สามารถจะครอบคลุมถึง จึงเท่ากับว่า นวัตกรรมสังคมได้ทำหน้าที่เป็นกลไกจัดการปัญหาของสังคมที่ไม่ได้รับการแก้ไขมาก่อนให้ลุล่วงไปได้ ดังนั้น การสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคม จึงเป็นเสมือน“ไกสัญญาณ” (Trigger) ของการยกระดับความสามารถของสังคม และคุณภาพชีวิตของผู้คน ให้มีความก้าวหน้าไปสู่ไปอีกลำดับหนึ่ง

บรรณานุกรม

- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ (2553) “ นวัตกรรม : ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อผู้ประกอบการ, วารสารบริหารธุรกิจ ปีที่ 33 ฉบับที่ 128 ตุลาคม – ธันวาคม 2553 : 49-65 <http://www.jba.tbs.tu.ac.th/files/Jba128/Article/JBA128Somnuk.pdf> (เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2560)
- สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2559) “โซรทัส ประเทศไทย 4.0 สร้างเศรษฐกิจใหม่ ก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง” <http://www.thairath.co.th/content/613903> (เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2560)
- Bernard P (1999). “Social cohesion : A dialectical critique of quasi-concept, in *Lien social et Politiques*,(41) : 47-59
- Brest,Paul (2010).The Power of Theories of Change, https://ssir.org/articles/entry/the_power_of_theories_of_change (เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2560)
- Castells,Manuel (1998). Information Technology,Globalization and Social Development, paper prepared for the UNRISD Conference,Geneva,22-24 June 1998, http://in3.dem.ist.utl.pt/master/03econ/lecture_9.pdf (เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2560)
- Choi and Majumdar (2015). “Social Innovation : Towards a Conceptualisation”, in *Technology and Innovation for Social Change*, Majumdar et al, Springer : 7-34
- Christensen,M.Clayton (1999) “The Evolution of Innovation”, *The Technology Management Handbook*, editor-In-chief, Richard C. Dorf, CRC Press LLC : 3-7
- Christensen, M. Clayton, Raynor, E.Michael,and McDonald, Rory (2015) “What is Disruptive Innovation?”,*Harvard Business Review*, <https://hbr.org/2015/12/what-is-disruptive-innovation> (เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2560)
- Mulgan,Geoff.(2006) “The Process of Innovation”, *Innovations/Spring*, www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/itgg.2006.1.2.145

Rogers, Everett M (1983) Diffusion of Innovations, third ed.,The Free press

Schwab, Klaus (2016). The Fourth Industrial Revolution,what it means,how to respond

<https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>(เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2560)

การกระจายอำนาจเพื่อการยกระดับประชาธิปไตย และเสริมสร้างความเป็นธรรม

รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย*

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวคิดเชิงพรรณนาว่าด้วยข้อดีข้อเสียของการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ จากมุมมองของนักคิดและนักปราชญ์ไทย พร้อมตัวอย่างประกอบจากต่างประเทศ ที่แสดงให้เห็นทั้งจุดเด่นและจุดด้อย ของการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยความรู้และความรับผิดชอบของประชาชนแต่ละคน รวมไปถึงเป้าหมายทั้ง 17 ประการของสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากรัฐบาลระดับชาติไม่อาจแก้ไข ปัญหาในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศได้ แต่เป็นเรื่องของการสนองความต้องการของประชาชน และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยที่เราควรให้ความสำคัญอย่างจริงจัง งานชิ้นนี้ ผู้เขียนมุ่งให้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นเท่านั้น เพราะเป็นสาขาวิชาทางสังคมที่ต้องการการศึกษาวิจัยอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จากนั้นวิชาการ รุนใหม่ อีกทั้งการแสวงหาองค์ความรู้และประสบการณ์ในทางปฏิบัติจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ นอกเหนือจากแนวคิดทฤษฎี ผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ข้าราชการ และประชาชน หรือการเข้าไปอาศัยและเฝ้าสังเกตการณ์ ความเป็นไปของท้องถิ่นถือเป็นเรื่องจำเป็นเช่นกัน

Abstract

The article is a conceptual description of the pros and cons, dimensions, strategies and frameworks of decentralization of power, administration, and financial distribution in local governances with references to Thailand and other countries based on published literatures of Thai political scientists and thinkers.

* เลขานุการสถาบันพระปกเกล้า

It reveals the strengths and weaknesses of decentralization of local governance, which concern the knowledge and responsibility of individual citizens, along with the United Nations' 17 Sustainable Development Goals. As local administration and unity can clearly respond to the needs of people at the grassroots level, it is the core of democratic development which should receive utmost attention. The article is not designed to provide the solutions for decentralization of various dimensions of the state governance; rather, it hopes to serve as an inspiration for new researchers to explore this field of social science in pursuit of new bodies of knowledge and experiences beyond the given theoretical frameworks, especially from the administrators and members of local district councilors, civil servants, and citizens. Direct sociological research and field study of local phenomena are encouraged.

1. บทนำ: ความสำคัญของการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นเป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากประชาชน เนื่องจากการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจทั้งทางการเมืองและ การบริหารงานสู่ส่วนกลางของประเทศได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย และการตอบสนองความต้องการของประชาชน ในด้านการพัฒนาประชาธิปไตยเห็นได้ชัดว่า ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น เป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยระดับชาติ ดังจะพบว่า ประเทศที่มีระดับการกระจายอำนาจสูง มักปกครองตามระบอบเสรีประชาธิปไตยและเป็น ประเทศที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ที่ต้องอาศัยการพัฒนาโครงสร้างการปกครองแบบกระจายอำนาจ เพื่อให้เกิดการปกครองที่มีประสิทธิภาพ เช่น ออสเตรเลีย บราซิล แคนาดา และสหรัฐอเมริกา¹ ส่วนด้านความต้องการที่แท้จริงของประชาชนก็มักถูกเพิกเฉยจากส่วนกลาง อีกทั้งส่วนกลาง มักมองปัญหาในท้องถิ่นจากมุมมองของ “คนนอกที่อยู่ห่างไกล” โดยขาดความเข้าใจว่าท้องถิ่น ต้องการอะไรและการแก้ปัญหาเหมาะสมกับท้องถิ่นจริงหรือไม่ แตกต่างจากองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่จะใกล้ชิดและเข้าใจความต้องการของประชาชน ดังที่ Walter Kalin ศาสตราจารย์ ด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองแห่ง University of Bern ให้ความเห็นว่า

¹Alan Grant, “Local Governance: Politics Below the Nation-State,” in Politics: An Introduction, ed. Barrie Axford, et al. (New York: Routledge, 2002), p. 298.

ศาสตราจารย์ Walter Kalin
แห่ง University of Bern

“จากมุมมองของประชาชนคนธรรมดา รัฐบาลกลางบ่อยครั้งก็ดูจะอยู่ห่างไกลจากประสบการณ์ในชีวิตของประชาชนที่จะพบความต้องการและปัญหาที่ประชาชนพบอยู่ทุกวัน... แต่ในอีกทางหนึ่ง การปกครองในระดับท้องถิ่นคือสิ่งที่สำคัญกับปัจเจกบุคคลและครอบครัวของพวกเขาจริง ๆ ประชาชนส่งลูกหลานของพวกเขาเข้าเรียนโรงเรียนที่รัฐดำเนินการในหมู่บ้านหรือเมืองของพวกเขา ใช้ถนนและขนส่งมวลชนสาธารณะ แจ่มจวดในเรื่องที่เป็นเหตุการณ์สำคัญของครอบครัว อย่างการแจ้งเกิดและแจ้งตายกับเจ้าหน้าที่ และได้รับน้ำประปาและไฟฟ้าจากท้องถิ่นของพวกเขาเอง”²

นอกจากนี้ การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นก็เป็นประเด็นการศึกษาทางวิชาการและการบริหารงานภาครัฐ การทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎี ที่เป็นพื้นฐานของการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและพยายามให้ข้อเสนอแนะทางนโยบาย เพื่อขยับขยายการกระจายอำนาจและเพิ่มอำนาจให้กับการปกครองท้องถิ่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น แม้ว่าความรู้ด้านการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในปัจจุบันต้องอาศัยองค์ความรู้ในหลายสาขาวิชา อาทิ เราต้องอาศัยความรู้ทางรัฐศาสตร์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ว่าเป็นไปในทิศทางที่เอื้อให้ท้องถิ่นมีอิสระหรือไม่ หรือเพื่อทำความเข้าใจการแข่งขันทางการเมืองในท้องถิ่น ว่าทำไมประชาชนในหลายพื้นที่ จึงให้ความสำคัญต่อการเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตน ด้วยเหตุผลต่าง ๆ หรือเราอาศัยความรู้ด้านบริหารรัฐกิจเพื่อออกแบบระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ อาทิ จะทำอย่างไรให้ประชาชนไม่ต้องเสียเวลารอคอยบริการของท้องถิ่นนานเกินไป หรือเราอาศัยความรู้ด้านสาธารณสุขและการแพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ หรือสังคมสงเคราะห์ที่จำเป็นต่อการออกแบบบริการสาธารณะในพื้นที่ อาทิ การออกแบบทางเท้าที่ผู้พิการสามารถใช้ได้อย่างสะดวก การค้นหาและดูแลเด็กกำพร้าภายในพื้นที่ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการทำความเข้าใจจุดเริ่มต้นของแนวคิดการกระจายอำนาจ และการปกครองท้องถิ่นเพื่อนำไปต่อยอดและบูรณาการกับองค์ความรู้อื่น ๆ ในหลายสาขาวิชาดังที่กล่าวไปตอนต้น

²Walter Kälin, “Decentralization - Why and How?,” https://www.ciesin.columbia.edu/decentralization/English/General/SDC_why_how.pdf.

ในงานเขียนชิ้นนี้ ผู้เขียนมุ่งนำเสนอออกเป็นสามส่วน คือ 1) การกระจายอำนาจ (Decentralization) คืออะไร ? โดยศึกษาความหมายและองค์ประกอบของการกระจายอำนาจ และมีมติการกระจายอำนาจโดยละเอียด เพื่อมุ่งอธิบายความหมายของการกระจายอำนาจ รวมถึงมติการกระจายอำนาจที่พัฒนาจากการกระจายอำนาจสู่รัฐบาลไปสู่การกระจายอำนาจให้กับทุกภาคส่วนในสังคม 2) ทิศทางและความท้าทายของการกระจายอำนาจ มุ่งอธิบายทิศทางและความท้าทายการกระจายอำนาจที่เชื่อมโยงและมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาที่ประเด็นปัญหาสำคัญ ได้แก่ การบริหารเชิงพื้นที่ การสร้างความเป็นธรรมและการหลอมรวมทุกภาคส่วน และการยกระดับประชาธิปไตย โดยชี้ให้เห็นว่าการกระจายอำนาจได้ช่วยสร้างผลลัพธ์ทางบวกต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว และ 3) บทสรุป

2. การกระจายอำนาจ (Decentralization) คืออะไร ?

2.1. ความหมายและองค์ประกอบของการกระจายอำนาจ

ในการศึกษาการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น มีผู้ให้คำนิยามความหมายการกระจายอำนาจไว้มากมาย แต่สรุปความหมายและองค์ประกอบของการกระจายอำนาจได้เป็น 3 ลักษณะตามแผนภาพที่ 1 คือ

แผนภาพที่ 1: ความหมายและองค์ประกอบของการกระจายอำนาจ (Decentralization)

การกระจายอำนาจ	คือ การจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น
• มุ่งให้รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจและมีอิสระทั้งในทางการเมืองและการบริหารของตนเอง • มีการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ระหว่างการรวมศูนย์อำนาจสู่รัฐบาลกลาง (Centralization) กับการกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่น (Decentralization)	
การกระจายอำนาจ	คือ การกำหนดประเภทอำนาจที่จะถ่ายโอนให้กับท้องถิ่น
• การกระจายอำนาจทางการเมือง (Political Decentralization) • การกระจายอำนาจทางการบริหาร (Administrative Decentralization) • การกระจายอำนาจทางการคลัง (Fiscal Decentralization)	
การกระจายอำนาจ	คือ การกำหนดระดับความเข้มข้นของการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่น
• การแบ่งอำนาจ (deconcentration) • การมอบอำนาจหน้าที่ให้ดำเนินการแทน (delegation) • การถ่ายโอนอำนาจ (devolution)	

ที่มา: ผู้เขียน

2.1.1 การกระจายอำนาจในฐานะการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น การกระจายอำนาจ คือ การมุ่งให้รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจและมีอิสระทั้งในทางการเมืองและการบริหาร โดยแบ่งอำนาจและความรับผิดชอบของรัฐบาลและท้องถิ่นภายใต้กรอบการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น โดยให้น้ำหนักระหว่างการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) ที่มุ่งให้อำนาจและความรับผิดชอบกับรัฐบาลกลาง กับ การกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่มุ่งให้อำนาจและความรับผิดชอบต่อรัฐบาลท้องถิ่น ตามแผนภาพที่ 2 โดย Alan Grant (ค.ศ. 2002) มองว่าการกระจายอำนาจ คือ การจัดสรรอำนาจระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและรัฐบาลที่อยู่ในระดับต่ำกว่า อาทิ รัฐบาลระดับมลรัฐ และรัฐบาลท้องถิ่น โดยระดับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและรัฐบาลท้องถิ่นของแต่ละประเทศ จะอยู่ระหว่างแกนของการกระจายอำนาจและการรวมศูนย์อำนาจ (decentralization-centralization axis) ระหว่างประเทศที่มีการกระจายอำนาจในระดับสมพันธรัฐ (decentralized confederation) ที่รัฐบาลกลางมีอำนาจเพียงเล็กน้อยแต่มลรัฐหรือท้องถิ่นจะมีอิสระอย่างแท้จริง กับประเทศที่มีการรวมศูนย์อำนาจของรัฐเดี่ยว (centralized unitary state) ที่ท้องถิ่นมีอำนาจจำกัดและดำเนินงานในฐานะตัวแทนของรัฐบาลกลาง³ สอดคล้องกับที่ผู้เขียนเคยเสนอว่าการกระจายอำนาจ คือ การจัดสรรดุลอำนาจภายนอกท้องถิ่น (External balance of power) ระหว่างระดับท้องถิ่น (Local Level) กับระดับที่อยู่เหนือกว่า (Upper Level) อย่างรัฐบาลระดับชาติหรือรัฐบาลระดับมลรัฐ⁴

แผนภาพที่ 2: การจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น

ที่มา: ผู้เขียน

³Grant, "Local Governance: Politics Below the Nation-State," p. 298.

⁴วุฒิสาร ตันไชย, "ดุลอำนาจรัฐ ท้องถิ่น และประชาชน: การกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น," ในดุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย, วุฒิสาร ตันไชยและคณะ (บรรณาธิการ). (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2558).

อย่างไรก็ตาม การจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นของแต่ละประเทศ จะเน้นการรวมศูนย์อำนาจให้กับส่วนกลางหรือการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นยังเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่เสมอ ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวคิดและเป้าหมายของการปกครองประเทศที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น อำนาจด้านตุลาการในการพิจารณาคดีความต่าง ๆ ในบางประเทศได้กระจายอำนาจตุลาการให้ท้องถิ่น เช่น สหรัฐอเมริกามีการปกครองแบบสหพันธรัฐซึ่งมีอำนาจอธิปไตยซ้อนกันระหว่างอำนาจอธิปไตยของมลรัฐต่าง ๆ และอำนาจอธิปไตยของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้รับการมอบอำนาจจากทุกมลรัฐ ทำให้แต่ละมลรัฐมีอำนาจในการจัดตั้งศาลมลรัฐ (state courts) เพื่อตัดสินคดีความในเขตมลรัฐของตน และรัฐบาลกลางมีการจัดตั้งศาลรัฐบาลกลางซึ่งมีเขตอำนาจตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นที่รัฐสภาตราขึ้นกำกับ⁵ ขณะที่ บางประเทศได้รวมศูนย์อำนาจตุลาการไว้กับส่วนกลางโดยไม่ได้มีถ่ายโอนอำนาจดังกล่าวให้กับท้องถิ่น เช่น ประเทศไทย เป็นต้น วสันต์ เหลืองประภัสร์ (พ.ศ. 2559) เสนอว่าการจัดโครงสร้างและสัมพันธภาพทางอำนาจทางการเมืองและการบริหารปกครองในแต่ละประเทศต้องพิจารณาระหว่างการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) กับการกระจายอำนาจ (Decentralization) อยู่เสมอใน 3 ลักษณะ⁶ ได้แก่

ประการที่ 1 การจัดโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางการเมืองและการบริหารของประเทศ ส่วนใดที่ต้องรวมศูนย์อำนาจ และส่วนใดที่ต้องกระจายอำนาจออกไป เพื่อกำหนดว่าภารกิจหรือหน่วยงานใดควรจัดโครงสร้างและความสัมพันธ์ ที่เน้นการรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางหรือควรกระจายให้เป็นหน้าที่ของท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ภารกิจด้านการจัดเก็บภาษีส่วนใหญ่ในประเทศไทยที่ปัจจุบันยังเป็นอำนาจของราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค แต่มีการกระจายอำนาจการจัดเก็บภาษีให้ท้องถิ่นสามารถจัดเก็บได้เองไม่มากนัก⁷

ประการที่ 2 การรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจในแต่ละด้านอาศัยฐานคิดอะไร เนื่องจากข้อถกเถียงและการกำหนดโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางการเมืองและการบริหารมีนโยบายหรือหลักคิดเบื้องหลังที่ส่งผลต่อทิศทางการรวมศูนย์อำนาจหรือการกระจายอำนาจเสมอ ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอการจัดการบริหารงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีข้อเสนอหลากหลาย

⁵ดวงจิตต์ กำประเสริฐ, กฎหมายแองโกลอเมริกันเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), น. 15.

⁶ผู้เขียนได้ดัดแปลงและขยายความเพิ่มเติมจาก วสันต์ เหลืองประภัสร์, การรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจกับการบริหารราชการแผ่นดินไทย: การทบทวนแนวคิด ข้อถกเถียง และข้อพิจารณาเพื่อการปฏิรูป (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559), น. 39-40.

⁷ภาษีท้องถิ่นการปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บเองในปัจจุบันมีเพียง 3 ประเภท คือ ภาษีโรงเรือนและที่ดินภาษีบำรุงท้องที่และภาษีป้าย โปรดดูใน วุฒิสาร ตันไชย และเอกรวีร์ มีสุข, ระบบการปกครองท้องถิ่นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน: ราชอาณาจักรไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

ระหว่างข้อเสนอให้คงรูปแบบการบริหารงานที่ใช้ในปัจจุบัน ที่เน้นแนวคิดการรวมศูนย์อำนาจ ที่อิงกับแนวคิดการสร้างเอกภาพในการบริหารราชการ⁸ กับข้อเสนอให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือตั้งหน่วยการปกครองใหม่ ตามแนวคิดการกระจายอำนาจที่อิงกับแนวคิดให้ประชาชนในพื้นที่ปกครองตนเอง เพื่อลดความตึงเครียดและความไม่สงบภายในพื้นที่⁹

ประการที่ 3: รูปแบบและวิธีการจัดโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางการเมืองและการบริหารของประเทศ ภายใต้แนวคิดรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจ มีความเป็นไปได้ในกี่รูปแบบหรือกี่ลักษณะ เนื่องจากการพัฒนาโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางการเมืองและการบริหารระหว่างส่วนกลาง-ท้องถิ่นในแต่ละประเทศไม่จำเป็นต้องมีเพียงรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ แต่ขึ้นอยู่กับความจำเป็นและความเหมาะสมของแต่ละช่วงเวลาและแต่ละพื้นที่ ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยกำหนดรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหลายรูปแบบ เช่น กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ มีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างส่วนกลาง-องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย อยู่เสมอ เช่น การปกครองท้องถิ่นของเทศบาล สุขาภิบาล สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัดก่อน พ.ศ. 2540 มีโครงสร้างการบริหารงานที่มุ่งรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางเพราะผู้บริหารและสมาชิกสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บางส่วนมาจากการแต่งตั้งจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค แต่ภายหลัง พ.ศ. 2540 ได้มีการปรับโครงสร้างการบริหารให้ผู้บริหารและสมาชิกสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ที่สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจให้กับประชาชนมากขึ้น¹⁰

2.1.2 การกระจายอำนาจในฐานะการกำหนดประเภทอำนาจที่จะถ่ายโอนให้กับท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น คือ การถ่ายโอนอำนาจในแต่ละประเภทที่จำเป็นต่อการประกันความเป็นอิสระให้กับท้องถิ่น โดยประเภทของอำนาจที่จะกระจายออกไปสู่ท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

⁸คือ รูปแบบที่ประกอบด้วย 1) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ที่มีเลขาธิการศอ.บต. ที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลาง มีพื้นที่ดูแลครอบคลุม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) การปกครองส่วนภูมิภาค คือ จังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด ที่มาจากการแต่งตั้งของกระทรวงมหาดไทย ดูแลและทำหน้าที่ประสานหน่วยงานต่าง ๆ ในการทำงานในพื้นที่ และ 3) องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ดูใน โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSJ), “กระจายอำนาจชายแดนใต้ เสนอ 6 รูปแบบการปกครอง,” <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2702>.

⁹ตัวอย่างเช่น ข้อเสนอการจัดตั้งการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ดูใน เรื่องเดียวกัน.

¹⁰วุฒิสาร ตันไชย และเอกรวิ มีสุข, ระบบการปกครองท้องถิ่นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน: ราชอาณาจักรไทย.

1) การกระจายอำนาจทางการเมือง (Political Decentralization)

การกระจายอำนาจทางการเมือง คือ การกระจายอำนาจที่ทำให้เกิดระบบการเมืองของท้องถิ่น ที่มีตัวแสดงทางการเมืองของท้องถิ่น เข้าไปมีส่วนร่วมถกเถียงต่อรองกันในประเด็นปัญหาของท้องถิ่นเอง และระบบการเมืองของท้องถิ่น ต้องเป็นอิสระจากระบบการเมืองระดับชาติ โดยการกระจายอำนาจทางการเมืองสู่ท้องถิ่นที่ดี ต้องทำให้ระบบการเมืองของท้องถิ่นเกิดการขับเคลื่อน การจัดองค์การ การนำเสนอทางความคิด การมีส่วนร่วม การแข่งขันและการรวบรวมผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้ การกระจายอำนาจทางการเมืองต้องอาศัยกลไกแบบตัวแทน (representation) ของการเลือกตั้งในท้องถิ่น ที่ช่วยให้ผลประโยชน์ที่หลากหลายของประชาชนเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจทางการเมืองของท้องถิ่น¹¹ กล่าวอีกนัยหนึ่งเป้าหมายการกระจายอำนาจทางการเมือง คือ การทำให้ท้องถิ่นมีความพร้อมรับผิดชอบต่อการทำสิ่งต่าง ๆ ต่อประชาชนในท้องถิ่น (accountability)¹²

ตัวอย่างการกระจายอำนาจทางการเมืองให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สะท้อนได้จากการกระจายอำนาจของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2550 และร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านการลงประชามติใน พ.ศ. 2559 กำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชน รวมถึงเปิดโอกาสให้ตัวแสดงทางการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง เช่น สิทธิเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ทั้งนี้ประเทศไทยมีการออกกฎหมายเพื่อรับรองการกระจายอำนาจทางการเมืองด้วย อาทิ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2542¹³

2) การกระจายอำนาจทางการบริหาร (Administrative Decentralization)

การกระจายอำนาจทางการบริหาร คือ การมอบให้ท้องถิ่นมีอำนาจการตัดสินใจที่เป็นอิสระจากการควบคุมของส่วนกลาง ทั้งด้านการตัดสินใจนโยบายทั่วไป การควบคุมบุคลากร และการควบคุมทางการเงินการคลัง¹⁴ โดยการกระจายอำนาจทางการบริหารจะมีระดับ

¹¹ Aaron Schneider, "Decentralization Conceptualization and Measurement," Studies in Comparative International Development 38, no. 3 (Fall 2003): p. 39-40.

¹² Camille Cates Barnett, Henry P. Minis, and Jerry VanSant, "Democratic Decentralization," (Research Triangle Institute, 1997), p. 3.

¹³ วุฒิสภา ดันไชย และเอกวิทย์ มีสุข, ระบบการปกครองท้องถิ่นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน: ราชอาณาจักรไทย, น. 103-04.

¹⁴ Schneider, "Decentralization Conceptualization and Measurement," p. 37.

ความเข้มข้นของการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่นแตกต่างกันเป็น 3 ระดับ คือ การแบ่งอำนาจ (de-concentration) การมอบอำนาจหน้าที่ให้ดำเนินการแทน (delegation) และการถ่ายโอนอำนาจ (devolution) ตามที่จะอธิบายในหัวข้อถัดไป¹⁵ หรือจะพิจารณาควบคู่ไปกับการกระจายอำนาจทางการคลัง (Fiscal Decentralization) ที่บ่งชี้ว่าท้องถิ่นจะมีอำนาจและความสามารถในการควบคุมการบริหารจัดการรายได้ของท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในการจัดเก็บภาษีจะบ่งบอกได้ว่าท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในทางบริหารดีที่สุดในทางปฏิบัติที่สุด มากกว่าการมีรายได้จากเงินอุดหนุนและการกู้ยืมที่แสดงถึงคามมีอิสระน้อยกว่า¹⁶ กล่าวอีกนัยหนึ่งเป้าหมายการกระจายอำนาจทางการบริหาร คือ การทำให้ท้องถิ่นมีกลไกที่ตอบสนองต่อความต้องการภายในท้องถิ่นได้ (functional responsibility)¹⁷

ตัวอย่างการกระจายอำนาจทางการบริหารให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสะท้อนได้จากการกระจายอำนาจในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2550 และร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านการลงประชามติใน พ.ศ. 2559 กำหนดให้มีการจัดการปกครองท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหลักการปกครองตนเอง อีกทั้งให้ท้องถิ่นมีอิสระในการตัดสินใจและดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล และการบริหารจัดการทางการเงินการคลัง นอกจากนี้มีการออกกฎหมายเพื่อเพิ่มคามมีอิสระตามรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าวในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542¹⁸

3) การกระจายอำนาจทางการคลัง (Fiscal Decentralization)

การกระจายอำนาจทางการคลัง คือ การถ่ายโอนงบประมาณและอำนาจการบริหารจัดการงบประมาณจากส่วนกลางให้กับท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารจัดการด้านการคลังและงบประมาณของตนเอง¹⁹ การกระจายอำนาจทางการคลังยังเกี่ยวข้องกับการเพิ่มขอบเขตอำนาจให้กับรัฐบาลท้องถิ่น ทั้งอำนาจหน้าที่ การควบคุมการใช้และการบริหารทรัพยากรทางการเงินการคลังที่ได้รับการถ่ายโอนใน 3 ด้าน คือ 1) การจัดหาชุดของบริการสาธารณะที่รัฐบาลท้องถิ่นรับผิดชอบ 2) ระดับของภาษีและรายได้ของท้องถิ่น (ทั้งฐานภาษี/

¹⁵ดูในหัวข้อ 2.1.3 การกระจายอำนาจในฐานะการกำหนดระดับความเข้มข้นของการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่น

¹⁶Schneider, "Decentralization Conceptualization and Measurement," p. 38-39.หรือดูในหัวข้อการกระจายอำนาจทางการคลัง (Fiscal Decentralization)

¹⁷Barnett, Minis, and VanSant, "Democratic Decentralization," p. 3.

¹⁸วุฒิสภา ดันไชย และเอกรินทร์ มีสุข, ระบบการปกครองท้องถิ่นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน: ราชอาณาจักรไทย.

¹⁹ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์, ข้อเสนอในการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559).

รายได้ อัตราภาษี/รายได้ และการจัดเก็บภาษี/รายได้) และ 3) เงินอุดหนุนที่รัฐบาลท้องถิ่นใช้ลงทุนเพื่อจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจทางการคลังโดยตัวมันเองยังไม่เพียงพอและการกระจายอำนาจทางการคลังจะสำเร็จได้ถ้าควบคู่ไปกับการกระจายอำนาจทางการเมืองและการบริหาร²⁰ กล่าวอีกนัยหนึ่งเป้าหมายการกระจายอำนาจทางการคลัง คือ การทำให้ท้องถิ่นเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้ (access to resources)²¹

ตัวอย่างการกระจายอำนาจทางการคลังให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสะท้อนได้จากการกระจายอำนาจในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2550 และร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านการลงประชามติใน พ.ศ. 2559 กำหนดให้ท้องถิ่นมีอิสระด้านการเงินการคลัง โดยให้ท้องถิ่นมีการจัดเก็บรายได้ของตนเองและมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการทำงานของท้องถิ่นอย่างเพียงพอ นอกจากนี้มีการออกกฎหมายเพื่อประกันความมีอิสระทางการคลังในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีรายได้คิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ของรัฐบาลไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 และให้ท้องถิ่นมีรายได้จากภาษีอากรค่าธรรมเนียม และเงินรายได้เพิ่มเติมอีกด้วย

2.1.3 การกระจายอำนาจในฐานะการกำหนดระดับความเข้มข้นของการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจมีระดับและความเข้มข้นของการถ่ายโอนมากน้อยแตกต่างกันในแต่ละประเทศในแต่ละประเด็น โดยทั่วไปมักแบ่งระดับและความเข้มข้นการถ่ายโอนอำนาจจากน้อยไปหามากออกเป็น 3 ระดับ คือ

1) การแบ่งอำนาจ (deconcentration)

การแบ่งอำนาจ หมายถึง การกระจายอำนาจการบริหารภายในโครงสร้างของหน่วยงานรัฐด้วยกันเองซึ่งเป็นการถ่ายโอนอำนาจในระดับต่ำที่สุด โดยแบ่งออกเป็นสองรูปแบบย่อย คือ หนึ่ง การแบ่งอำนาจในการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐส่วนกลาง ให้กับหน่วยงานหรือตัวแทนของรัฐในระดับพื้นที่ (*prefectural system*) ให้มีอำนาจตัดสินใจภายใต้กรอบและนโยบายของหน่วยงานรัฐส่วนกลาง และ สอง การแบ่งอำนาจการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐแยกตามภารกิจ (*functional system*) โดยหน่วยงานรัฐมีอำนาจการตัดสินใจตามภารกิจที่ตนได้รับมอบหมายในพื้นที่โดยไม่ขึ้นตรงต่อหน่วยงานรัฐที่ดูแลภาพรวมของพื้นที่ แต่อำนาจการตัดสินใจยังอยู่ภายใต้กรอบหรือนโยบายของส่วนกลาง อย่างไรก็ตาม การแบ่งอำนาจจะไม่มีถ่ายโอน

²⁰UNDP, "Fiscal Decentralization and Poverty Reduction," (New York: UNDP Primer, United Nations Development Programme, 2005), p. 2.

²¹Barnett, Minis, and VanSant, "Democratic Decentralization," p. 3.

อำนาจให้หน่วยงานรัฐ หรือตัวแทนของรัฐในพื้นที่สามารถใช้ได้อย่างอิสระ เพราะเป็นเพียงการแบ่งอำนาจให้กับหน่วยงานรัฐด้วยกันเองและยังอยู่ภายใต้การกำกับทิศทางจากหน่วยงานรัฐส่วนกลาง ทำให้นักวิชาการบางส่วนเห็นว่าการแบ่งอำนาจไม่ถือเป็นการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง²²

ตัวอย่างการแบ่งอำนาจที่พบได้บ่อย สะท้อนได้จากการบริหารงานภาครัฐไทย ที่แต่ละกระทรวงหรือกรมของส่วนกลาง มักแบ่งอำนาจการตัดสินใจและการกำกับดูแลบางส่วนให้กับสำนักงานของกระทรวงหรือกรม ที่ตั้งอยู่ในระดับจังหวัดหรืออำเภอ อาทิ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดตั้งสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) ในทุกจังหวัดและแบ่งอำนาจการกำกับดูแลบางส่วนให้สสจ. เป็นผู้ดำเนินการ เช่น อำนาจควบคุมการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ของโรงพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขในจังหวัด เป็นต้น

2) การมอบอำนาจหน้าที่ให้ดำเนินการแทน (delegation)

การมอบอำนาจหน้าที่ให้ดำเนินการแทน คือ รัฐมอบอำนาจความรับผิดชอบการตัดสินใจ และการบริหารจัดการในระดับที่สูงกว่าการแบ่งอำนาจ โดยจะมอบอำนาจให้กับองค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นเอกเทศ แต่ไม่ได้เป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้ หรือเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานรัฐ เพื่อให้การใช้อำนาจสามารถทำได้อย่างอิสระและคล่องตัวมากขึ้น โดยองค์กรที่ได้รับมอบอำนาจมักอยู่ในรูปขององค์การมหาชน องค์กรอิสระ บริษัทของรัฐหรือท้องถิ่น หรือการแปรรูปกิจการให้เป็นของเอกชน ฯลฯ หรืออาจอาศัยการออกแบบกลไกและรูปแบบการบริหารพิเศษเพื่อมอบอำนาจให้ เช่น การจ้างเหมาบริการ และการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับองค์กรอาสาสมัคร โดยการมอบอำนาจถือเป็นการกระจายอำนาจ เพื่อทำให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงาน และไม่ต้องถูกผูกมัดด้วยระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานรัฐส่วนกลาง อย่างไรก็ตาม บางฝ่ายมองว่า หน่วยงานรัฐส่วนกลางยังคงมีบทบาทกำกับดูแลการทำงานขององค์กร หรือกลไกเหล่านี้ได้ผ่านกฎหมายที่กำหนดกรอบการกำกับดูแลบางด้าน เช่น การตรวจสอบบัญชี การตรวจสอบมาตรฐานและคุณภาพการจัดบริการตามกฎหมาย การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารองค์กร ฯลฯ²³

²² ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์, ข้อเสนอในการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย, น. 37-38.

²³ เรื่องเดียวกัน, น. 38. และ วุฒิสาร ตันไชย, “หน่วยที่ 12 ปัญหาการเมืองไทยด้านการกระจายอำนาจ,” ในเอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน (Current Political Issues), คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน (บรรณาธิการ) (กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2558), บทที่ 12 น. 25.

ตัวอย่างการมอบอำนาจหน้าที่ให้ดำเนินการแทน จะพบเช่นเดียวกันในระบบการบริหารงานภาครัฐไทย ที่มีกรมมอบอำนาจให้องค์กรของรัฐที่มีการจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระ อาทิ การตั้งองค์การมหาชนเป็นหน่วยงานอิสระแยกออกไป ดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามที่กฎหมายกำหนด มีกฎระเบียบของตนเองที่ไม่ขึ้นกับกฎระเบียบที่ออกโดยส่วนราชการ โดยหน่วยงานเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในโครงสร้างการบังคับบัญชาของระบบราชการไทยปกติ²⁴

3) การถ่ายโอนอำนาจ (devolution)

การถ่ายโอนอำนาจ คือ รัฐได้โอนหรือยกอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ให้หน่วยงานหนึ่ง ๆ ในพื้นที่ ชุมชน หรือท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจ และกำหนดนโยบายต่าง ๆ รวมถึงตรากฎหมายและออกระเบียบข้อบังคับ ใช้ภายในพื้นที่แทนส่วนกลางอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ หน่วยงานที่ได้รับการถ่ายโอนอำนาจจะมีผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยที่ส่วนกลางควรมีอำนาจกำกับดูแลการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวอย่างจำกัด และกำกับดูแลเท่าที่จำเป็นเท่านั้น การถ่ายโอนอำนาจโดยทั่วไปมักเกิดขึ้น 2 ระดับ คือ 1) การถ่ายโอนอำนาจทางการบริหาร (*administrative devolution*) เพื่อให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการปกครองตนเอง (*local-self government*) เพื่อให้ท้องถิ่นมีอิสระในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และทำให้ท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณที่จำเป็นต่อการทำงานของตน และ 2) การถ่ายโอนอำนาจทางนิติบัญญัติ (*legislative devolution*) คือ การถ่ายโอนให้ท้องถิ่นมีการจัดตั้งสภา (*assembly*) ของตนเอง เพื่อออกกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ บังคับใช้ภายในพื้นที่ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองให้กับท้องถิ่น²⁵

ตัวอย่างการถ่ายโอนอำนาจของระบบการบริหารงานภาครัฐ สะท้อนได้เด่นชัดที่สุด คือการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งการกระจายอำนาจทางการเมือง การกระจายอำนาจทางการบริหาร และการกระจายอำนาจทางการคลัง ดังที่กล่าวในตอนต้น²⁶

2.2 ข้อดีและข้อเสียของการกระจายอำนาจ

แม้การกระจายอำนาจจะถือเป็นหนึ่งในทางออก เพื่อแก้ไขปัญหาการปกครองประเทศ แต่ยังคงมีข้อถกเถียงถึงข้อดีและข้อเสียของการกระจายอำนาจ ตามตารางที่ 1 ดังนี้

²⁴ โปรดดูใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, “หลักการและแนวคิด,” http://po.opdc.go.th/content.php?content_id=19.

²⁵ ศุภสวัสดิ์ ชีวาลย์, ข้อเสนอในการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. วสันต์ เหลืองประภัสร์, การรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจกับการบริหารราชการแผ่นดินไทย: การทบทวนแนวคิด ข้อถกเถียง และข้อพิจารณาเพื่อการปฏิรูป. และ วุฒิสาร ตันไชย, “หน่วยที่ 12 ปัญหาการเมืองไทยด้านการกระจายอำนาจ.”

²⁶ โปรดดูใน 2.1.2 การกระจายอำนาจในฐานะการกำหนดประเภทอำนาจที่จะถ่ายโอนให้กับท้องถิ่น

ตารางที่ 1: ข้อดีและข้อเสียของการกระจายอำนาจ

	ข้อดีของการกระจายอำนาจ
1.	การกระจายอำนาจให้กับหน่วยการปกครองท้องถิ่นช่วยให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลกัน เพราะการรวมศูนย์อำนาจไว้ให้กับคน ๆ เดียวหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นเรื่องอันตราย
2.	รัฐบาลท้องถิ่นจะดำเนินงานอย่างใกล้ชิดกับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ และใช้ องค์ความรู้ของท้องถิ่นในการตัดสินใจ ทำให้การบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพและสร้างความพึงพอใจได้ แตกต่างจากรัฐบาลกลางและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกลางมักให้ความสำคัญกับส่วนกลางมากกว่าประชาชนในพื้นที่
3.	การกระจายอำนาจทำให้ประชาชนมีสิทธิในการตัดสินใจ ในเรื่องที่มีผลกระทบต่อพวกเขาเองในพื้นที่ ซึ่งเป็นผลดีต่อการสร้างการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองของประชาชน
4.	รัฐบาลท้องถิ่นเปรียบเสมือนห้องทดลองระบอบประชาธิปไตย และเป็นศูนย์กลางของการทดลองแนวคิดใหม่ ๆ เพราะนวัตกรรมทางนโยบายสาธารณะจำนวนมาก มาจากการสร้างสรรค์ของท้องถิ่นก่อนจะเป็นที่แพร่หลายและถูกนำไปใช้ในระดับชาติ
5.	รัฐบาลท้องถิ่นช่วยแบ่งเบาภาระการบริหารงานภาครัฐบางด้านของรัฐบาลกลาง ปัจจุบันรัฐบาลกลางมีภาระที่ต้องแก้ไขปัญหาตามความต้องการของสังคมมากเกินไป (administrative overload) ดังนั้น การกระจายอำนาจและภารกิจให้กับรัฐบาลท้องถิ่นหรือหน่วยงานต่าง ๆ จึงสำคัญ
6.	การกระจายอำนาจช่วยสร้างการแข่งขันระหว่างท้องถิ่นด้วยตัวเอง เพราะท้องถิ่นต้องดึงดูดและรักษาให้ภาคธุรกิจและประชาชนอยู่ในพื้นที่ต่อไป การแข่งขันนี้จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย เช่น การรักษาอัตราภาษีและต้นทุนของรัฐบาลท้องถิ่นให้ต่ำ แต่ยังคงจัดบริการสาธารณะที่ดีได้
7.	การกระจายอำนาจทำให้ประชาชนเข้าถึงท้องถิ่นได้มากขึ้น เพราะรัฐบาลท้องถิ่นจะสะท้อนความเป็นตัวแทนของประชาชนผู้มีสิทธิกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ได้มากกว่ารัฐบาลในระดับชาติ
8.	การกระจายอำนาจได้ให้อำนาจการตัดสินใจแก่กลุ่มทางสังคม ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ทั้งทางชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา เชื้อชาติ และภาษา ให้สามารถปกครองตนเองได้ (self-government) ซึ่งช่วยยกระดับเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศโดยรวม

	ข้อเสียของการกระจายอำนาจ
1.	การกระจายอำนาจมีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เนื่องจากประชาชนในแต่ละพื้นที่อาจได้รับบริการสาธารณะที่แตกต่างกันทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ และประเภทของบริการสาธารณะ
2.	การกระจายอำนาจอาจสร้างความไม่เท่าเทียมด้านขนาดและทรัพยากร ระหว่างหน่วยการปกครองท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นแต่ละแห่งมีศักยภาพแตกต่างกัน เป็นเหตุให้รัฐบาลกลางต้องแทรกแซงการทำงานของท้องถิ่นเพื่อให้แน่ใจว่าท้องถิ่นทุกแห่งมีความสามารถในการจัดบริการสาธารณะ ตามมาตรฐานขั้นต่ำได้อย่างเท่าเทียมกันทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม บางครั้งการแทรกแซงของรัฐบาลกลางในการกำหนดนโยบายเพื่อบังคับใช้ต่อท้องถิ่นอาจถูกต่อต้านจากรัฐบาลท้องถิ่น
3.	การกระจายอำนาจไม่ได้รับประกันว่าจะช่วยทำให้เกิดการปกป้องสิทธิของปัจเจกบุคคลหรือชนกลุ่มน้อยจากนโยบายที่กดขี่ของรัฐบาลท้องถิ่น เช่น การกำหนดแบ่งแยกสีผิว (racial segregation) ที่มีต่อคนผิวดำของมลรัฐทางใต้ในประเทศสหรัฐอเมริกา จนทำให้รัฐบาลกลางต้องออกกฎหมายและมาตรการเพื่อประกันสิทธิพลเมืองของคนผิวสีในทศวรรษที่ 1950 และ 1960
4.	ผลลัพธ์การกระจายอำนาจอาจไม่สอดคล้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น เพราะผู้บริหารของท้องถิ่นอาจมาจากกลุ่มชนชั้นนำ ที่ไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง ผู้บริหารท้องถิ่นอาจมาจากการครอบงำของระบบพรรคเดียว หรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอิทธิพลครอบงำระบบเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น นอกจากนี้ การเลือกตั้งภายในท้องถิ่นที่มีการแข่งขันน้อยและมีค่าใช้จ่ายที่อ่อนแอ อาจทำให้ได้รัฐบาลท้องถิ่นที่ขาดประสิทธิภาพและสร้างความเป็นไปได้ของการทุจริต
5.	การกระจายอำนาจอาจกระตุ้นให้เกิดความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ในกรณีที่อำนาจของรัฐบาลกลางมีความอ่อนแอและไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้งด้านอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความแตกแยกในสังคม การกระจายอำนาจอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นอันตราย (slippery slope) ต่อความสามารถในการปกครองของรัฐบาลกลางได้

ที่มา: ดัดแปลงจาก Alan Grant, “Local Governance: Politics Below the Nation-State,” in *Politics: An Introduction*, ed. Barrie Axford, et al. (New York: Routledge, 2002), p. 298-300.

2.3 การกระจายอำนาจสองมิติ: จากรัฐบาลท้องถิ่นสู่ทุกภาคส่วน

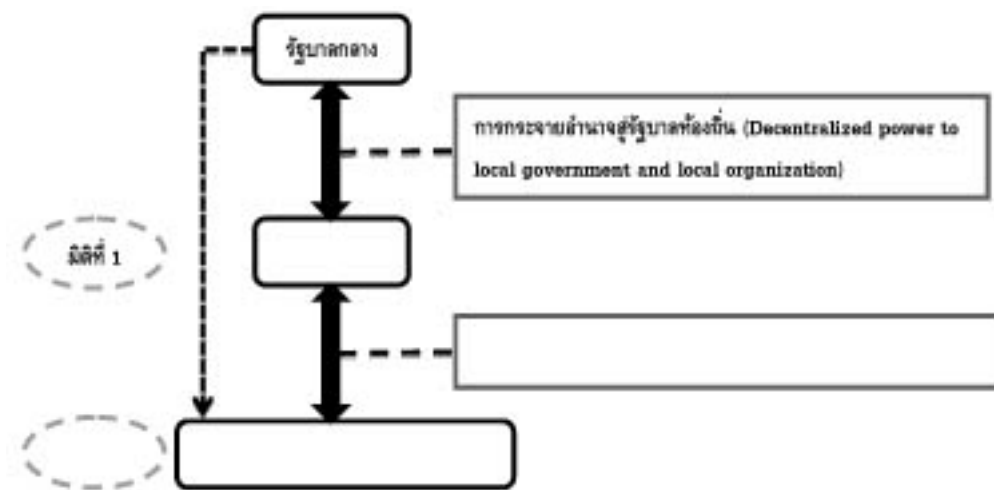
จากความหมายของการกระจายอำนาจดังที่ได้อธิบายไปตอนต้น ผู้เขียนเห็นว่า การกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันควรพิจารณาถึงคำถามที่เกิดขึ้นใน 2 ด้าน คือ **ประการแรก** **ทำอะไรให้เกิดการกระจายอำนาจทั้งด้านการเมือง การบริหาร และการคลังไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ?** การกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการ “นำอำนาจไปไว้ใกล้กับประชาชน” เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ทั้งในทางกฎหมายและทางปฏิบัติ ดังนั้นการทำให้เกิดการกระจายอำนาจทางการเมือง ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกผู้แทน ทั้งผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นเข้าไปทำหน้าที่ใช้อำนาจดังกล่าวแทนประชาชน การกระจายอำนาจทางการเมืองการบริหารเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการตัดสินใจ ด้านนโยบายและบริหารจัดการ ด้านทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากรของท้องถิ่นเอง และการกระจายอำนาจทางการคลัง ที่ทำให้เกิดการถ่ายโอนงบประมาณ และอำนาจการบริหารจัดการการเงินการคลังแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประการที่สอง คือ ทำอย่างไรให้การกระจายอำนาจ “ถึงมือ” ประชาชนและทุกภาคส่วน ให้สามารถใช้อำนาจร่วมกับรัฐบาลท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ ? แม้ว่าการกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้กับท้องถิ่นเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ ที่ “นำอำนาจไปไว้ใกล้กับประชาชน” ก็จริง แต่ที่ผ่านมามักเกิดปัญหาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจผูกขาดอำนาจไว้เอง โดยไม่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม เปรียบเสมือนว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลายเป็นที่ “รวมศูนย์อำนาจ” ย่อย ๆ แทนส่วนกลางเสียมากกว่า ดังนั้น การกระจายอำนาจควรเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข เสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน ทั้งประชาชน กลุ่ม ภาคธุรกิจ สื่อมวลชน ฯลฯ รวมถึงทำให้พวกเขามีส่วนในการใช้อำนาจเพื่อปกครองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่น ซึ่งการทำให้ประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนได้จะยกระดับของประชาธิปไตยด้วย

ผู้เขียนเห็นว่าคำตอบทั้งสองข้อ ต้องพิจารณาการกระจายอำนาจออกเป็น 2 มิติ คือ 1) *การกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่น* สำหรับการตอบคำถามในข้อแรก เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นในเรื่องการถ่ายโอนอำนาจให้กับรัฐบาลท้องถิ่นหรือหน่วยการปกครองรูปแบบต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น และ 2) *การกระจายอำนาจสู่ทุกภาคส่วน* สำหรับการตอบคำถามในข้อสอง เพื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลาง/ส่วนท้องถิ่นและทุกภาคส่วน ในเรื่องการถ่ายโอนอำนาจให้ถึงมือประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม²⁷ ตามแผนภาพที่ 3

²⁷ ดัดแปลงจากแนวคิดการกระจายอำนาจเพื่อประชาธิปไตย (Democratic Decentralization) ของ Barnett, Minis, and VanSant, “Democratic Decentralization,” p. 8-9.

แผนภาพที่ 3: การกระจายอำนาจสองมิติ - จากรัฐบาลท้องถิ่นสู่ทุกภาคส่วน

ที่มา: ดัดแปลงจากแนวคิดการกระจายอำนาจเพื่อประชาธิปไตย (Democratic Decentralization) ของ Camille Cates Barnett, Henry P. Minis, and Jerry VanSant, “Democratic Decentralization,” (Research Triangle Institute, 1997), p. 8.

2.3.1 มิติการกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่น (Decentralized power to local government and local organization)

การกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่น คือ มิติการกระจายอำนาจเพื่อมุ่งถ่ายโอนอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ให้กับรัฐบาลท้องถิ่นหรือหน่วยการปกครองรูปแบบต่าง ๆ ในท้องถิ่น ทั้งอำนาจทางการเมือง การบริหาร และการคลัง นอกจากนี้ รัฐบาลท้องถิ่นสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของส่วนกลาง และมีอิทธิพลในกิจกรรมต่าง ๆ ของส่วนกลาง แต่รัฐบาลท้องถิ่นยังคงดำเนินงานบางด้านตามภาระหน้าที่ของส่วนกลางอีกด้วย ที่สำคัญ รัฐบาลท้องถิ่นแต่ละแห่งควรร่วมทำงานเพื่อกำหนดนโยบาย (common policy) ต่อส่วนกลางร่วมกัน รัฐบาลท้องถิ่นอาจรวมตัวกันเป็นสมาคมเพื่อช่วยให้ท้องถิ่นแต่ละแห่งสามารถทำงานร่วมกันได้ และช่วยสร้างพลังที่จะเข้าไปกำหนดนโยบายของส่วนกลางได้ ดีกว่าปล่อยให้รัฐบาลท้องถิ่นเพียงแห่งเดียวผลักดันโดยลำพัง²⁸

²⁸ Ibid., p. 7-8.

นิติการกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่นจะสำเร็จได้ ต้องอาศัยการดำเนินงานในสองส่วน คือ 1) **การปฏิรูปรัฐธรรมนูญและกฎหมายเชิงสถาบันเพื่อถ่ายโอนอำนาจ** เช่น การแก้ไขหรือยกร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เพื่อถ่ายโอนอำนาจให้กับหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตย อีกทั้งรัฐบาลกลางต้องดำเนินการและให้การสนับสนุนในการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายเหล่านั้นด้วย และ 2) **การยกระดับสมรรถนะของรัฐบาลท้องถิ่นในการดำเนินการต่าง ๆ** เช่น การเสริมศักยภาพด้านการคลังและงบประมาณ การกำหนดนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ การยกระดับทักษะและความเชี่ยวชาญบุคลากรของท้องถิ่น นอกจากนี้ รัฐบาลท้องถิ่นควรยกระดับสมรรถนะของตนโดยการปรับปรุงโครงสร้างการทำงานและการริเริ่ม สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและภาคประชาสังคมเพื่อตอบสนองกับความท้าทายใหม่ ๆ²⁹

2.3.2 นิติการกระจายอำนาจสู่ทุกภาคส่วน (Decentralized power to All)

นิติการกระจายอำนาจสู่ทุกภาคส่วน คือ การกำหนดความสัมพันธ์ของรัฐที่มีต่อประชาชนและทุกภาคส่วน เพื่อมุ่งยกระดับประชาธิปไตย ที่ประชาชนและทุกภาคส่วนสามารถมีอำนาจและมีบทบาทในการทำงานร่วมกับรัฐ และมีอิสระในการดำเนินการใด ๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและทุกภาคส่วนเอง รวมถึงทำให้ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน โดยแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็นสองลักษณะ คือ 1) **ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางและทุกภาคส่วน** ส่วนกลางมีส่วนสำคัญมาก ในการส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์กับประชาชน และทุกภาคส่วนที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น เช่น การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐาน การมีความรับผิดชอบต่อประชาชน และการทำให้ประชาชนมีพลังอำนาจในการต่อรองกับรัฐบาลกลาง เป็นต้น และ 2) **ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนท้องถิ่นและทุกภาคส่วน** คือ การยกระดับประชาธิปไตยในท้องถิ่น ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง ระหว่างท้องถิ่นกับประชาชนและทุกภาคส่วน ทั้งประชาชน กลุ่ม ชุมชน ภาคธุรกิจ สื่อมวลชน และท้องถิ่นอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างส่วนท้องถิ่นและทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยดังที่กล่าวในตอนต้น จะช่วยทำให้ท้องถิ่นมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยด้วย³⁰

นิติการกระจายอำนาจสู่ทุกภาคส่วนเพื่อทำให้ท้องถิ่นกับทุกภาคส่วนมีความสัมพันธ์ที่ดีและสอดคล้องกับประชาธิปไตย ต้องอาศัยวิธีการใน 3 ด้าน คือ 1) **การเพิ่มความพร้อมรับผิด ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อรัฐบาลท้องถิ่น** เช่น การมีมาตรฐานและประมวลจริยธรรม การวัดผลสัมฤทธิ์ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร การส่งเสริมความโปร่งใส การตรวจสอบโดยพลเมือง และการตอบสนองต่อความจำเป็น ข้อคิดเห็น และการเรียกร้องจากประชาชน เป็นต้น 2) **การยกระดับบทบาทของประชาสังคม** เช่น การมีการแข่งขันเพื่อให้ได้มา

²⁹Ibid., p. 8-9.

³⁰Ibid.

ซึ่งอำนาจทางการเมืองอย่างสันติ มีการเลือกตั้งที่เป็นธรรมและอิสระ การทำให้สาธารณชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเข้าถึงการประชุมและกลไก เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมไปถึงการมีสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และ 3) **การพัฒนาคุณภาพชีวิต** ได้แก่ การเสริมอำนาจให้ประชาชน การปรับปรุงการจัดหาบริการสาธารณะ การสร้างการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียม การพัฒนาสถานะทางเศรษฐกิจของประชาชนที่ด้อยโอกาส การให้ความสำคัญต่อความอ่อนไหวต่อบทบาทของกลุ่มต่าง ๆ ในการวางแผนและการปฏิบัติตามนโยบายสาธารณะ³¹

3. ทิศทางและความท้าทายของการกระจายอำนาจ

กระบวนการกระจายอำนาจและการเพิ่มอำนาจให้กับการปกครองท้องถิ่น ได้สร้างผลกระทบและผลลัพธ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นในหลายด้าน การกระจายอำนาจได้กระทบต่อประเด็นปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง จนทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่และแก้ไขปัญหามีอยู่เดิม จนยังคงเป็นทิศทางและความท้าทายที่กระบวนการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นทั้งในระดับสากลและในประเทศไทยใน 3 ด้าน สรุปได้ตามแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4: ทิศทางและความท้าทายของการกระจายอำนาจ

ประการแรก	การกระจายอำนาจเพื่อการบริหารเชิงพื้นที่ (Decentralization for Area-Based Management)
- ทำให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมเฉพาะพื้นที่ - มุ่งถ่ายโอนอำนาจให้หน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาของตนเอง	
ประการที่สอง	การกระจายอำนาจเพื่อสร้างความเป็นธรรมและการหลอมรวมทุกภาคส่วน (Decentralization for Equity and Inclusiveness)
การกระจายอำนาจช่วยสร้างความเป็นธรรมและหลอมรวมทุกภาคส่วน ผ่านการมีความมุ่งมั่นทางการเมืองอย่างแรงกล้า การมีทรัพยากรที่เพียงพอให้กับรัฐบาลท้องถิ่น การมีระบบการบริหารและการจัดการที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ	
ประการที่สาม	การกระจายอำนาจเพื่อยกระดับประชาธิปไตย (Decentralization for Democracy)
- การกระจายอำนาจช่วยพัฒนาประชาธิปไตยทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น - ต้องระวังไม่ให้การกระจายอำนาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์และขยายอิทธิพลของส่วนกลางต่อท้องถิ่นจนตรึงระบอบประชาธิปไตย	

ที่มา: ผู้เขียน

³¹ Ibid., p. 9-10.

3.1 การกระจายอำนาจเพื่อการบริหารเชิงพื้นที่ (Decentralization for Area-Based Management)

การบริหารเชิงพื้นที่ (Area-Based Management) คือ การพัฒนารูปแบบหนึ่งอันเป็นผลพวงจากการกระจายอำนาจ ที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมเฉพาะพื้นที่ ผ่านการมุ่งถ่ายโอนอำนาจให้หน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยมีอำนาจหน้าที่และทรัพยากรที่จำเป็นต่อการจัดการเชิงพื้นที่เฉพาะเหล่านั้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดสมดุลระหว่างการบริหารจัดการเชิงอำนาจหน้าที่ (Functional – based) ที่ยึดอยู่กับอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานรัฐต่าง ๆ ที่แยกขาดออกจากกัน และการบริหารเชิงพื้นที่ที่ยึดเอาปัญหาของเฉพาะพื้นที่เป็นหลักในการแก้ไข้ปัญหา³² โดย Jam Harfst (2006) เสนอความหมายของการพัฒนาเชิงพื้นที่ว่าเป็น “พื้นที่เป้าหมายเฉพาะทางภูมิศาสตร์ในประเทศที่มีลักษณะพิเศษจากปัญหาการพัฒนาเฉพาะ ที่มีความซับซ้อนผ่านการใช้วิธีการที่บูรณาการเน้นหลอมรวม มีส่วนร่วม และมีความยืดหยุ่น”³³ โดย Harfst มองว่า “พื้นที่” และ “ปัญหา” มีความสัมพันธ์กันเพราะเราจะพบ “ปัญหา” ที่ต้องแก้ไขได้ โดยการระบุถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ต้องเร่งแก้ไข้ปัญหา นอกจากนี้ การกำหนด “พื้นที่ที่ต้องแก้ไข้ปัญหา” (area for intervention) ตามแนวคิดการบริหารเชิงพื้นที่ ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับเขตพื้นที่การปกครองที่ตายตัว (jurisdiction) เส้นแบ่งพรมแดนที่ตายตัวระหว่างประเทศ หรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แต่สามารถกำหนดพื้นที่ตามขอบข่ายของปัญหาที่ต้องแก้ไขได้³⁴

นอกจากนี้ การบริหารเชิงพื้นที่ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการใช้วิธีการแก้ไข้ปัญหาที่สอดคล้องกับหลักการและเป้าประสงค์ของการกระจายอำนาจใน 5 วิธีการ 1) วิธีการแบบบูรณาการ (integrated approach) ที่ต้องมีการบ่งชี้ปัญหาอย่างเป็นองค์รวมและให้ความสำคัญกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและปัจจัยภายในพื้นที่ 2) วิธีการแบบหลอมรวม (inclusive approach) ที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อชุมชนโดยรวม มากกว่าเป้าหมายเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แม้ว่าการแก้ไข้ปัญหาเชิงพื้นที่จำนวนมาก จะมุ่งแก้ไข้ปัญหาของบางกลุ่มเฉพาะที่เป็นผู้ด้อยโอกาสก็จริง แต่ก็เกินไปเพื่อเป้าหมายและประโยชน์สุขของชุมชน 3) วิธีการแบบมีส่วนร่วม (participatory approach) ในการแก้้ปัญหาในพื้นที่ จะสำเร็จได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน 4) วิธีการแบบล่างขึ้นบน (bottom-up approach)

³² ศูนย์ส่งเสริมและประสานงานการวิจัยเพื่อการปกครองตนเองของท้องถิ่น และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, “กระจายอำนาจ : ช่องทางสำคัญของการปฏิรูปประเทศ,” ประชาคมวิจัย19, no. 114 (มีนาคม - เมษายน 2557): น. 8.

³³ Jan Harfst, “A Practitioner’s Guide to Area-Based Development Programming,” (UNDP Regional Bureau for Europe & CIS, 2006), p. 9.

³⁴ Ibid.

ในการจัดการความสัมพันธ์แบบแนวนอน (horizontal linkage) และแนวตั้ง (vertical linkage) เพื่อเชื่อมต่อการบริหารเชิงพื้นที่ให้สอดคล้องกับการปฏิรูปเชิงนโยบายและเชิงสถาบันในระดับชาติ และ 5) **วิธีการแบบยืดหยุ่น (flexible approach)** ที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่ได้รับผลจากปัญหาเพื่อให้การแก้ไขปัญหายังคงใช้ได้ผล³⁵

จากการศึกษาพบว่าบางประเทศได้ริเริ่มวิธีการบริหารเชิงพื้นที่ โดยมีความพยายามให้อำนาจหน้าที่ และทรัพยากรสำหรับการแก้ปัญหา อยู่ในมือของหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิ นโยบายพัฒนาการจ้างงานโดยอาศัยการสร้างพันธมิตรเชิงพื้นที่ (area-based partnerships) ของแคว้นกาตาลุญญา (Catalonia) ประเทศสเปนที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทการกระจายอำนาจในระดับภูมิภาค โดยทางแคว้นฯ ได้สร้างข้อตกลงกาตาลุญญา (The Catalan pacts) ร่วมกัน ที่ประกอบไปด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมนายจ้าง และสหภาพแรงงาน รวมไปถึงองค์กรด้านแรงงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในข้อตกลงนี้ด้วย โดยข้อตกลงกาตาลุญญามีเป้าหมายเพื่อสร้างการบริหารในระดับภูมิภาคและติดตามการดำเนินงานต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับข้อตกลงและมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อร่วมลงทุน (Matching Fund) ให้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ โดยมีเป้าหมายด้านนโยบายเพิ่มจำนวนผู้หญิงเข้าสู่ตลาดแรงงาน การรับรองคุณสมบัติคนงานให้สามารถใช้เทคโนโลยีใหม่และเทคนิคการสื่อสาร การสร้างงานที่มีคุณภาพในพื้นที่การจ้างงานใหม่ ๆ และการนำโครงการการจ้างงานไปปฏิบัติผ่านการประสานงานในระดับท้องถิ่น รวมถึงการอำนวยความสะดวกให้เกิดการเติบโตด้านการจ้างงานผ่านข้อตกลงความร่วมมือกับระหว่างท้องถิ่น โดยที่กรมแรงงานแห่งแคว้นกาตาลุญญาร่วมกับสมาคมเทศบาลแห่งคาตาลัน (Catalan Association of Municipalities) และสมาพันธ์เทศบาลแห่งแคว้นกาตาลุญญา (Federation of the Municipalities of Catalonia) จะเป็นผู้รับผิดชอบต่อข้อตกลงนี้เพื่อวางโครงการและจัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น³⁶

3.2 การกระจายอำนาจเพื่อสร้างความเป็นธรรมและการหลอมรวมทุกภาคส่วน (Decentralization for Equity and Inclusiveness)

การสร้างความเป็นธรรมและการหลอมรวมทุกภาคส่วนในสังคม ถือเป็นทิศทางและความท้าทายใหม่ประการหนึ่งของการกระจายอำนาจ ที่ผ่านมามีข้อเสนอจากงานวิจัยและนักวิชาการ ที่ชี้ให้เห็นว่า**การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น มีส่วนสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้างความเป็นธรรมและหลอมรวมทุกภาคส่วน** อาทิ Zoë Scott และ Sumedh

³⁵ Ibid., p. 9-10.

³⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development, “New Forms of Governance for Economic Development,” (Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2004), p. 250-51.

Rao (2011) มองว่า การกระจายอำนาจสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนา เพราะช่วยสร้างการพัฒนาขึ้นในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดความยากจนและการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) มากกว่าที่การกระจายอำนาจจะเป็นเป้าหมายในตัวเอง³⁷ แม้ว่าการกระจายอำนาจจะไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการลดความยากจน แต่ก็มีอิทธิพลโดยอ้อมผ่านการจัดบริการสาธารณะ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการกระจายอำนาจที่จะช่วยเอื้ออำนวยให้ลดความยากจน ต้องมีปัจจัยใน 3 ด้าน คือ 1) การมีความมุ่งมั่นทางการเมืองอย่างแรงกล้า (Strong political commitment) ของชนชั้นนำและรัฐบาลส่วนกลางในการบรรเทาปัญหาความยากจน 2) การมีทรัพยากรที่เพียงพอให้กับรัฐบาลท้องถิ่น (Adequate resourcing of local government) ทั้งทรัพยากรมนุษย์และการเงิน และ 3) การมีระบบการบริหารและการจัดการที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ (Strong administrative and managerial systems and capacity)³⁸ เช่นเดียวกับข้อเสนอขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ในรายงาน *All on Board: Making Inclusive Growth Happen* เสนอว่าการหลอมรวมคนทุกคนและทุกกลุ่มในสังคม (Inclusiveness) ต้องอาศัยการทำงานของรัฐบาลท้องถิ่น ที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคเพื่อให้คนด้อยโอกาสถูกหลอมรวมเข้ามาในระบบสังคมและเศรษฐกิจได้ และมุ่งสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทางนโยบายทุกด้าน เช่น ที่อยู่อาศัย การคมนาคมขนส่ง การพัฒนาทักษะแรงงาน ด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เพื่อกระตุ้นความสามารถในการแข่งขันและสร้างการหลอมรวมคนทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน³⁹

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลลัพธ์ของการกระจายอำนาจที่ผ่านมา ทำให้เชื่อได้ว่าการกระจายอำนาจเป็นเงื่อนไขจำเป็น ต่อการสร้างความเป็นธรรมและหลอมรวมทุกภาคส่วน ตัวอย่างเช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ที่เป็นกรอบการพัฒนาต่อประเทศสมาชิกนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะเวลา 15 ปี ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 - สิงหาคม พ.ศ. 2573 โดย SDGs จะมาทดแทน

³⁷ Zoë Scott and Sumedh Rao, "Topic Guide on Decentralization and Local Government," (London: Commonwealth Secretariat in collaboration with the Governance and Social Development Resource Centre (GSDRC), 2011), p. 34.

³⁸ Ibid., p. 34-35.

³⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development, "All on Board: Making Inclusive Growth Happen," (Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2014), p. 13-14. หรือดูใน วุฒิสาร ตันไชย, รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559), น. 110-16.

เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ที่ครบกำหนดใน พ.ศ. 2558⁴⁰

SDGs ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้ทั้งหมด 17 ด้าน และกำหนดเป้าประสงค์โครงการย่อยอีกทั้งหมด 169 ด้าน ซึ่งเป้าหมายทั้ง 17 ด้านมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเป็นธรรมและการหลอมรวมทุกภาคส่วนในสังคม ประกอบด้วย

1) การขจัดความยากจน (No Poverty)2) การขจัดความอดอยากและสร้างความมั่นคงทางอาหาร (Zero Hunger)3) การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน (ในด้านสุขภาพและสวัสดิภาพของคน) (Good Health and Well-being)4) การส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ (Quality Education)5) การสร้างความเท่าเทียมทางเพศสตรีและเด็กหญิงทุกคน (Gender Equality)6) การจัดการน้ำอย่างยั่งยืนและพร้อมใช้สำหรับทุกคน (Clean Water and Sanitation)7) การให้ทุกคนเข้าถึงพลังงานที่ยั่งยืนได้ตามกำลังของตน (Affordable and Clean Energy)8) การส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Decent Work and Economic Growth)9) การส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนและนวัตกรรม (Industry, Innovation and Infrastructure)	10) ลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในและระหว่างประเทศ (Reduced Inequalities)11) การสร้างเมืองและการตั้งถิ่นฐานที่ปลอดภัย (Sustainable Cities and Communities)12) การสร้างรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Responsible Consumption and Production)13) การดำเนินงานอย่างเร่งด่วนเพื่อแก้ปัญหาโลกร้อน (Climate Action)14) การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ของทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน (Life Below Water)15) การส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนของระบบนิเวศบนบก (Life on Land)16) การส่งเสริมสันติภาพและการเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน (Peace, Justice and Strong Institutions)17) การสร้างความร่วมมือระดับสากลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Partnerships for the Goals)⁴¹

⁴⁰ โปรดดูใน องค์การสหประชาชาติ, “The Global Goals for Sustainable Development,” <http://www.un.org/globalgoals/th/>.

⁴¹ มูลนิธิมั่นพัฒนา, “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน,” <http://www.tsdf.or.th/seminar-event/10268/%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%A2%E0%B8%B7%E0%B8%99>.

รูปภาพที่ 1: แผนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ

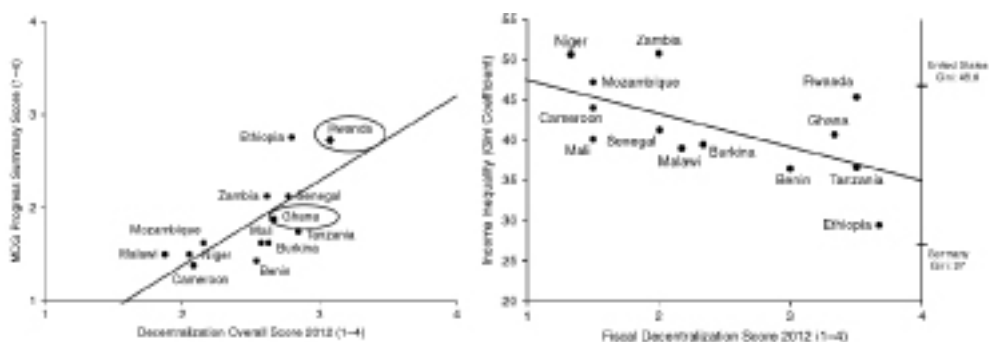
ที่มา: มูลนิธิมั่นพัฒนา. “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน.”

จากการประเมินผลการบรรลุเป้าหมาย SDGs มุ่งงานศึกษาบางส่วนให้ข้อเสนอแนะว่า **การกระจายอำนาจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นกุญแจสำคัญให้การบรรลุเป้าหมาย SDGs เพื่อสร้างความเป็นธรรมขึ้นในสังคม** เพราะประเทศใดที่ใช้แนวคิดเริ่มต้นที่ท้องถิ่น (subsidiarity) ที่รัฐจะอาศัยการกระจายอำนาจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทหลักในการดำเนินการตาม SDGs โดยให้ท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่และความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่กระทบกับประชาชน ดังนั้น การถ่ายโอนกลไก ทรัพยากร และอำนาจหน้าที่ที่สำคัญจากรัฐบาลส่วนกลางไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความใกล้ชิดกับพื้นที่จะช่วยให้หาหนทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพและมีความคุ้มค่ากับต้นทุนที่เสียไป (cost-effective)⁴² นอกจากนี้ ในการศึกษาระดับการกระจายอำนาจ (ทั้งในประเด็นทางการเมือง การบริหาร การคลัง การมีเสถียรภาพ และความรับผิดชอบ) และระดับความก้าวหน้าตามการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (MDGs) พบว่า**ประเทศใดที่มีความก้าวหน้าด้านการกระจายอำนาจสูง จะมีความสามารถในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนา MDGs ดีกว่าประเทศ**

⁴²Nicholas Awortwi, “Decentralisation and Local Governance Approach: A Prospect for Implementing the Post-2015 Sustainable Development Goals,” in Local Governance, Economic Development and Institutions, ed. Georgina M. Gómez and Peter Knorringa, Eadi Global Development Series (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2016).

ที่มีระดับการกระจายอำนาจต่ำตามแผนภูมิที่ 1 ตัวอย่างเช่น ในประเทศเนปาลมีอัตราการลงทะเบียนเข้ารับการศึกษาเพิ่มขึ้น ภายหลังจากการถ่ายโอนภารกิจทางการศึกษา ให้กับคณะกรรมการประจำท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง เช่นเดียวกับในทวีปแอฟริกาและเอเชีย ที่รัฐบาลท้องถิ่นได้จัดโครงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายและมีนโยบายขับเคลื่อนที่ร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในท้องถิ่น ได้ช่วยเพิ่มอัตราการเข้าเรียนและลดอัตราการลาออกจากโรงเรียนกลางคันได้ โดยเฉพาะกับนักเรียนหญิง⁴³ ขณะเดียวกัน การกระจายอำนาจทางการคลังช่วยให้ท้องถิ่น ที่เดิมเคยขาดแคลนทรัพยากร สามารถได้รับการจัดสรรงบประมาณ ได้อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น อีกทั้งประเทศที่มีการกระจายอำนาจทางการคลังที่ดีกว่า จะมีอัตราความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ของประชากรต่ำกว่าตามแผนภูมิที่ 1⁴⁴

แผนภูมิที่ 1: แผนภูมิระดับการกระจายอำนาจและระดับการพัฒนา MDGs (ซ้าย) กับแผนภูมิระดับการกระจายอำนาจทางการคลัง กับระดับความไม่เท่าเทียมทางรายได้ของประชาชน (ขวา)

ที่มา: Nicholas Awortwi, “Decentralisation and Local Governance Approach: A Prospect for Implementing the Post-2015 Sustainable Development Goals,” p. 46, 54.

3.3 การกระจายอำนาจเพื่อยกระดับประชาธิปไตย (Decentralization for Democracy)

การกระจายอำนาจ เป็นปัจจัยหนึ่งที่สัมพันธ์กับการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพราะการกระจายอำนาจทำให้ประชาชนในท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กสามารถมีอำนาจในการปกครองตนเอง ที่จะช่วยเป็นรากฐานการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับชาติ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (พ.ศ. 2552) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมี

⁴³ Ibid., p. 45-46.

⁴⁴ Ibid., p. 53.

ความสำคัญเพราะหัวใจการปกครองท้องถิ่น คือ การสร้างประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง (Self-Government Democracy) เนื่องจากประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ในท้องถิ่นที่จะเป็นรากฐานของประชาธิปไตยระดับชาติ แม้ว่าทิศทางการพัฒนาประชาธิปไตยสมัยใหม่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy)⁴⁵ ที่ผ่านมานักวิชาการเสนอว่าการปกครองท้องถิ่นเป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย เช่น Robert Dahl และ Edward R. Tufte ได้เสนอในหนังสือ *Size and Democracy* ว่าประชาธิปไตยในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อทำสาธารณกิจขึ้นอยู่กับขนาดของการปกครอง ถ้าการปกครองมีขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก และในพื้นที่กว้างขวาง โอกาสที่จะสร้างการมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยทางตรงย่อมทำได้ยาก ดังนั้น เมืองที่มีขนาดเล็กหรือองค์กรท้องถิ่น จึงควรรหาโอกาสให้ประชาชนดูแลบ้านเมืองมากขึ้น หรืองานของ Robert Dahl อีกชิ้นหนึ่งชื่อ *The city in the future of democracy* ชี้ว่าประชาธิปไตยที่ประชาชนสามารถปกครองตนเอง สามารถเกิดขึ้นได้ในเมืองหรือท้องถิ่นที่มีขนาดเหมาะสม โดยเฉพาะเมืองที่มีประชากรประมาณ 50,000-100,000 คน แต่จะไม่เกิดขึ้นได้ในระดับหมู่บ้าน หรือที่ทำงานที่มีประชากรน้อยเกินไป⁴⁶

เช่นเดียวกับการศึกษาบางส่วนที่ชี้ว่า**การกระจายอำนาจของหลายประเทศมักเกิดขึ้นพร้อมกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย (Democratization) และประชาธิปไตยท้องถิ่นช่วยปลูกฝังให้ประชาชนตระหนัก และมีมุมมองที่ดีต่อประชาธิปไตยระดับชาติ** อาทิ ในทวีปแอฟริกาและลาตินอเมริกาพบว่า การกระจายอำนาจที่เป็นประชาธิปไตย เป็นทางเลือกที่ดีในการทำให้ระบอบประชาธิปไตยสามารถปลดแอกจากระบอบอำนาจนิยมในอดีตที่ผ่านมา รวมถึงช่วยยกระดับความชอบธรรมของรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย และสร้างความรับผิดชอบ (accountability) ต่อประชาชน⁴⁷ หรืองานวิจัยของ Paola Giuliano และ Nathan Nunn (ค.ศ. 2013) ที่ศึกษาจารีตประเพณีแบบประชาธิปไตยท้องถิ่น (tradition of local democracy) ของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด 1,265 กลุ่มทั่วโลก อาทิ ต้องมีมติจากประชาชนในการเลือกผู้นำท้องถิ่นของตนเองแทนที่จะอาศัยการแต่งตั้งจากเบื้องบน เป็นต้น อีกทั้งจารีตประเพณีแบบประชาธิปไตยท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับประชาธิปไตยในระดับชาติโดยเฉพาะในทวีปยุโรป นอกจากนี้ จารีตประเพณีแบบประชาธิปไตยท้องถิ่น ส่งผลประชาชนมีมุมมองที่ดีต่อประชาธิปไตยในระดับชาติ รวมถึงให้การสนับสนุนและความไว้วางใจต่อสถาบันประชาธิปไตยอีกด้วย⁴⁸

⁴⁵ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552).

⁴⁶ Ibid., น. 70-71.

⁴⁷ Awortwi, "Decentralisation and Local Governance Approach: A Prospect for Implementing the Post-2015 Sustainable Development Goals," p. 48.

⁴⁸ Paola Giuliano and Nathan Nunn, "The Transmission of Democracy: From the Village to the Nation-State," (Bonn: The Institute for the Study of Labor, 2013).

อย่างไรก็ตาม มีข้อพึงระวังว่า การกระจายอำนาจอาจไม่ได้สร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง แต่อาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ และขยายอิทธิพลของส่วนกลางต่อท้องถิ่น จากงานของ Anjali Thomas Bohlken (ค.ศ. 2016) ที่ศึกษาการกระจายอำนาจและการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น (local democratization) ในประเทศกำลังพัฒนา เสนอว่าชนชั้นนำของรัฐบาลส่วนกลาง อาศัยการกระจายอำนาจเป็นกลยุทธ์หนึ่งของการแสวงหาหรือรักษาอำนาจควบคุมเหนือตัวแสดงในท้องถิ่น จากกรณีศึกษาของประเทศอินเดียพบว่า แม้การพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการถ่ายโอนอำนาจการใช้ดุลพินิจให้กับรัฐบาลท้องถิ่น แต่กลับไม่เกิดการกระจายอำนาจด้านทรัพยากรและงบประมาณสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องจากรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลในระดับมตรัฐอาศัยเงื่อนไขการกระจายอำนาจและการถ่ายโอนทรัพยากรกับงบประมาณ เพื่อสร้างพันธมิตรทางการเมืองกับนักการเมืองท้องถิ่น ที่เป็นตัวกลางระหว่างประชาชนและรัฐบาล ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นของอินเดียยังอยู่ภายใต้บริบทของการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์ รัฐบาลท้องถิ่นไม่มีแนวโน้มทำงานเพื่อถ่วงดุลตรวจสอบการดำเนินงานที่ไม่เหมาะสมของรัฐบาลกลาง แต่รัฐบาลท้องถิ่นกลับพึ่งพาอาศัยทรัพยากรและอำนาจของรัฐบาลกลาง เพื่อช่วยให้รัฐบาลท้องถิ่นได้รับการเลือกตั้งอีกครั้ง ทำให้นักการเมืองท้องถิ่นมีแนวโน้มที่จะเป็นตัวแทนให้กับชนชั้นนำของรัฐบาลส่วนกลาง มากกว่าที่จะเป็นตัวแทนของประชาชน⁴⁹

4. สรุป

งานเขียนชิ้นนี้ผู้เขียนมุ่งนำเสนอแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น โดยอาศัยตัวอย่างประกอบทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ที่สะท้อนว่าการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นเป็นเรื่องใกล้ตัวประชาชนทุกคน เพราะท้องถิ่นสามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนได้อย่างใกล้ชิด และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย ที่เราควรให้ความสำคัญอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้นเพราะประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น ที่ยังไม่มีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจังที่ต้องอาศัยคนรุ่นใหม่และผู้สนใจเข้าไปบุกเบิก เข้าไปศึกษา ยังมีอยู่อีกมาก อีกทั้งการแสวงหาองค์ความรู้และประสบการณ์ในทางปฏิบัติจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ นอกเหนือจากแนวคิดทฤษฎี ผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้าราชการ และประชาชน หรือการเข้าไปอาศัยและเฝ้าสังเกตการณ์ความเป็นไปของท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องจำเป็นเช่นกัน

⁴⁹ โปรดดูใน Anjali Thomas Bohlken, *Democratization from Above: The Logic of Local Democracy in the Developing World* (New York: Cambridge University Press, 2016).

บรรณานุกรม

- ดวงจิตต์ กำประเสริฐ. กฎหมายแองโกลอเมริกันเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- มูลนิธิมันพัฒนา. “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน.” <http://www.tsdf.or.th/th/seminar-event/10268/%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%A2%E0%B8%B7%E0%B8%99>.
- โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSJ). “กระจายอำนาจชายแดนใต้ เสนอ 6 รูปแบบการปกครอง.” <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2702>.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์. การรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจกับการบริหารราชการแผ่นดินไทย: การทบทวนแนวคิด ข้อถกเถียง และข้อพิจารณาเพื่อการปฏิรูป. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559.
- วุฒิสาร ตันไชย. “ดุลอำนาจรัฐ ท้องถิ่น และประชาชน: การกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น.” ใน ดุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย, วุฒิสาร ตันไชย, อรทัย ก๊กผล, อีรพรรณ ใจมั่น และ ภควัด อัจฉริยปัญญา (บรรณาธิการ), 159-204. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2558.
- . รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559.
- . “หน่วยที่ 12 ปัญหาการเมืองไทยด้านการกระจายอำนาจ.” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน (*Current Political Issues*), คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน (บรรณาธิการ), บทที่ 12, 1-84. กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2558.
- วุฒิสาร ตันไชย, และ เอกวิรุ มีสุข. ระบบการปกครองท้องถิ่นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน: ราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557.
- ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. ข้อเสนอในการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559.
- ศูนย์ส่งเสริมและประสานงานการวิจัยเพื่อการปกครองตนเองของท้องถิ่น, and สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. “กระจายอำนาจ : ช่องทางสำคัญของการปฏิรูปประเทศ.” ประชาคมวิจัย 19, no. 114 (มีนาคม - เมษายน 2557).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. “หลักการและแนวคิด.” http://po.opdc.go.th/content.php?content_id=19.
- องค์การสหประชาชาติ. “The Global Goals for Sustainable Development.” <http://www.un.or.th/globalgoals/th/>.

- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของ
ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.
- Awortwi, Nicholas. “Decentralisation and Local Governance Approach: A Prospect
for Implementing the Post-2015 Sustainable Development Goals.” Chap. 2
In *Local Governance, Economic Development and Institutions*, edited by
Georgina M. Gómez and Peter Knorranga. Eadi Global Development Series,
39-63. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2016.
- Barnett, Camille Cates, Henry P. Minis, and Jerry VanSant. “Democratic Decentralization.”
Research Triangle Institute, 1997.
- Bohlken, Anjali Thomas. *Democratization from Above: The Logic of Local
Democracy in the Developing World*. New York: Cambridge University Press,
2016.
- Giuliano, Paola, and Nathan Nunn. “The Transmission of Democracy: From the
Village to the Nation-State.” Bonn: The Institute for the Study of Labor,
2013.
- Grant, Alan. “Local Governance: Politics Below the Nation-State.” In *Politics:
An Introduction*, edited by Barrie Axford, Gary K. Browning, Richard Huggins,
Ben Rosamond, Alan Grant and John Turner, 297-325. New York: Routledge,
2002.
- Harfst, Jan. “A Practioner’s Guide to Area-Based Development Programming.” UNDP
Regional Bureau for Europe & CIS, 2006.
- Kälin, Walter. “Decentralization - Why and How?” https://www.ciesin.columbia.edu/decentralization/English/General/SDC_why_how.pdf.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. “All on Board: Making
Inclusive Growth Happen.” Paris: Organisation for Economic Co-operation
and Development, 2014.
- . “New Forms of Governance for Economic Development.” Paris:
Organisation for Economic Co-operation and Development, 2004.
- Schneider, Aaron. “Decentralization Conceptualization and Measurement.” *Studies
in Comparative International Development* 38, no. 3 (Fall 2003): 32-56.
- Scott, Zoë, and Sumedh Rao. “Topic Guide on Decentralization and Local
Government.” London: Commonwealth Secretariat in collaboration with
the Governance and Social Development Resource Centre (GSDRC), 2011.
- UNDP. “Fiscal Decentralization and Poverty Reduction.” New York: UNDP Primer,
United Nations Development Programme, 2005.

แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้าน การคมนาคมขนส่งในประชาคมอาเซียน

อาจารย์เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์*

บทคัดย่อ

บูรณาการความเป็นประชาคมอาเซียนนั้น ตั้งอยู่บนมูลฐานของพลังขับเคลื่อนสำคัญ สามส่วนด้วยกัน คือความเชื่อมโยง ความสามารถในการแข่งขัน และความร่วมมือต่อกัน ทั้งสาม ปัจจัยนี้เอง เป็นคุณค่าหลักหลอมรวม เป็นดังคำขวัญของประชาคมอาเซียนที่ว่า หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม ทั้งหมดนี้เอง ความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐาน ดังบทความนี้ นำเสนอคือตัวการเชื่อมโยงในระดับพื้นฐานของรูปแบบกรอบงานต่างๆของอาเซียนนั่นเอง

ผู้เขียนนำเสนอในบทความนี้ ถึงความแตกต่างของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของรัฐสมาชิก อาเซียน ที่ตั้งอยู่ตามหมู่เกาะ และรัฐสมาชิกที่ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่ สภาพที่ตั้งดังกล่าว จะเห็นรูปแบบการพัฒนาความเติบโตทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน คือในรัฐสมาชิกที่มีที่ตั้งบนเกาะ จะมีรูปแบบการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า สามเหลี่ยมความเติบโต ในขณะที่อนุภูมิภาคของ อาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่ จะแยกย่อยออกไป บทความนี้เน้นให้เห็นเป็นการเฉพาะในความเชื่อมโยง ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเชื่อมโยงแทบทุกภาคส่วนของกลุ่มประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมา และ เวียดนาม โดยที่มีประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง ระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้เช่นเดียวกับระเบียง เศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก เป็นเส้นทางถนนสายใหญ่ ที่มีจุดกำเนิดเริ่มต้นมาจากเมืองคุนหมิง ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ผ่านเมืองต่างๆในเมียนมา ลาว และประเทศไทย ลงไปสุดถึง สิงคโปร์ ส่วนโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆนั้น ส่วนใหญ่จะเชื่อมกันระหว่างทวีปเอเชีย และ เชื่อมต่อกันไปทั่วในกลุ่มประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม และความเชื่อมโยงเช่นนี้เอง ที่ช่วยทำให้ลาว หลุดจากการเป็นประเทศ Land-lock มาเป็นประเทศ Land-link ได้ในที่สุด ความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นกับอาเซียนนี้ จึงทำให้เกิดพลวัตของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ต่อความพยายามของรัฐอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่ ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต, นักหนังสือพิมพ์

และสำหรับประเทศไทยโดยเฉพาะแล้ว ประโยชน์อันเกิดจากความเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมบนสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ประเทศไทย มีศักยภาพอย่างดีกับการกลายเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้าในภูมิภาคอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่อย่างดี และสามารถเป็นฮับในรูปแบบต่างๆ เช่น การเกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านของไทย ยิ่งขึ้นต่อไป

Abstract

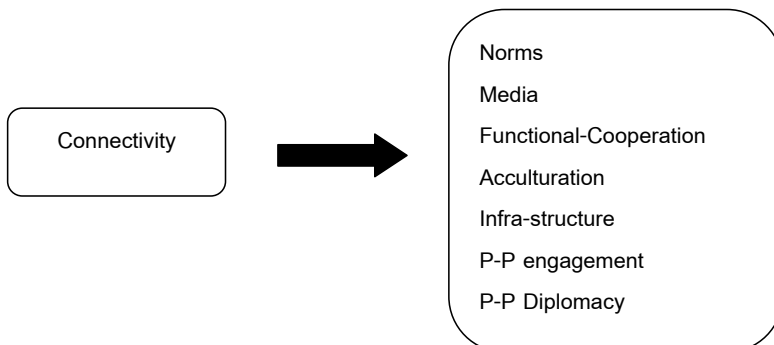
Taking into account the driving force to integrate ASEAN Community as of today, connectivity, competitiveness and cooperation, demonstrated as a core value that formulated ASEAN motto, “One vision One identity, One community”. Connectivity, as noted in this paper, is, in particular, the basic linkage to various forms and functions of ASEAN framework. Of all these aspects, connectivity in the area of infra-structure is a focal point that found the scope in the presentation of this paper. The author points out different geographical locations of ASEAN state members, half of which are on archipelago and the other are on the mainland. These formed a connectivity on the ASEAN framework that differentiates the growth models according to the location, a growth-triangle on the archipelago while the mini-ASEAN of the sub-region approaches on the mainland. The main focus of this paper is paid to the infra-structure linkages that connect almost all parts of CLMV with Thailand as its center. North-South Economic Corridor as well as East-West Economic Corridor demonstrate both the main routes originated from South-West of Kunming in China en route through Myanmar, Lao PDR, and Thailand toward Singapore. Other infra-structures of connectivity are more of bilateral transportation and communication between Thailand and China connected throughout CLMV; thus, Lao PDR has eventually a breakthrough from a land-lock to a land-link and the sub-region of the mainland ASEAN is transforming into a more dynamic growth among their efforts of sustainable development. Thailand, in particular, benefits from all these infra-structures of connectivity that her potential economic growth could be generated well as a logistic center and various form of hubs as well as a special economic zone of border trades along with all her neighboring countries.

เรื่องโครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่งนี้ มุ่งในกรอบของอาเซียน แล้วก็คือ การเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เป็นรูปแบบหนึ่งที่ร้อยรัดสามเสาหลักของบูรณาการ ความเป็นประชาคมอาเซียน คือเสาหลักด้านความมั่นคง เสาหลักเรื่องเศรษฐกิจ และ เสาหลักเรื่องสังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อมโยงของประชาคมอาเซียนในความหมายของ Connectivity จะเห็นได้ในหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. เป็นความเชื่อมโยงในแง่คุณค่าและปทัสฐาน (Value and Norms Connectivity)
2. เป็นความเชื่อมโยงในแง่ของกรอบงานอาเซียน (ASEAN Framework)
3. เป็นความเชื่อมโยงในกรอบโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมสื่อสาร (ASEAN Infra-structure Connectivity)
4. เป็นความเชื่อมโยงด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร (ASEAN Media Technology Connectivity)
5. เป็นความเชื่อมโยงด้านการผสมผสานทางวัฒนธรรม (ASEAN Acculturation)

ความเชื่อมโยงของอาเซียนเหล่านี้ หากจัดแยกออกเป็นหมวดหมู่ก็จะเห็นความเชื่อมโยง ในกรอบของกายภาพ ความเชื่อมโยงในกรอบเชิงสถาบัน และความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน ต่อประชาชน ซึ่งโดยความเชื่อมโยงเหล่านี้เอง คือกลไกขับเคลื่อนความเป็นประชาคมอาเซียน ทั้งสามเสาหลักเชื่อมโยงร้อยรัดความเป็นประชาคมอาเซียนหนึ่งเดียวให้ร่วมมือกันอย่างเป็น ปึกแผ่นต่อไป ตามวิสัยทัศน์ของประชาคมอาเซียน คือ หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม ในส่วนอันเป็นความเชื่อมโยงในกรอบโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมในบทความนี้จะกล่าวถึง เรื่องของการคมนาคมขนส่งเป็นสำคัญ ในขณะที่ความเชื่อมโยงด้านสถาบันนั้นจะครอบคลุมใน เรื่องการค้าและเศรษฐกิจ เช่น เรื่องการทำธุรกิจ การค้า และการลงทุน การเปิดเสรีทางธุรกิจ และการอำนวยความสะดวกด้านสินค้า การลงทุนและการบริการ การทำความตกลงเรื่องทักษะ ฝีมือแรงงานอาเซียนร่วมกัน และโครงการต่างๆ ในการเสริมสร้างขีดความสามารถต่อกัน รวมถึง เรื่องความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนต่อประชาชน ซึ่งก็จะมีเรื่องของ การท่องเที่ยว เรื่องของการศึกษาและวัฒนธรรม

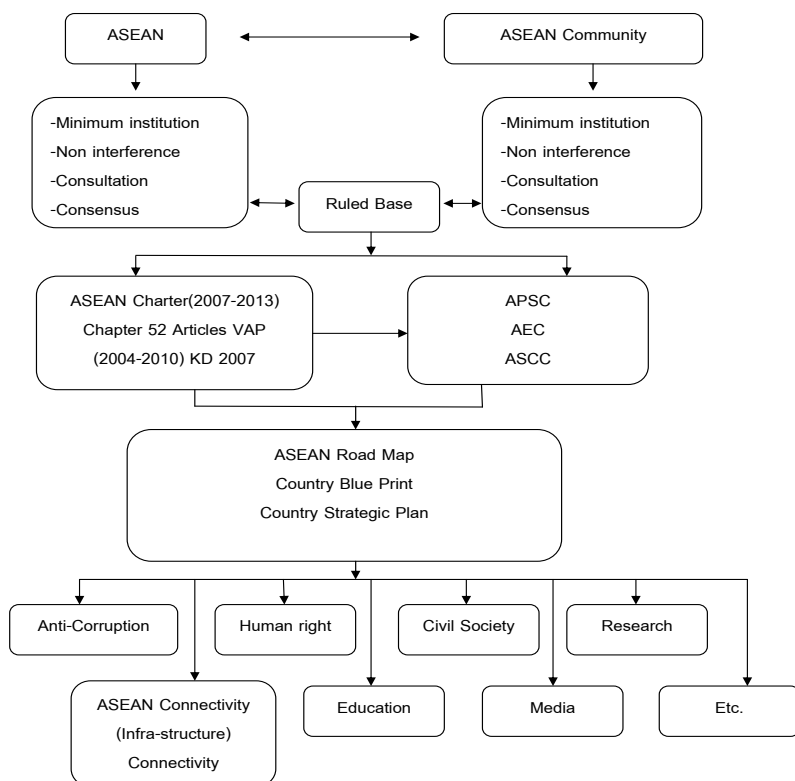
จากลักษณะของความเชื่อมโยงในอาเซียนดังกล่าวนี้ กลไกที่เป็นตัวเชื่อมและขับเคลื่อน อาเซียนเข้าด้วยกัน น่าจะพอมองเห็นกันได้ดังนี้

เฉพาะในส่วนของโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งสินค้านี้เป็นเรื่องหนึ่งที่กำหนดไว้ใน Road Map ของอาเซียน¹ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดหลักให้แต่ละประเทศนำไปวางแผนและยุทธศาสตร์ที่เรียกว่าเป็น Blue print ของประเทศนั้นๆ เช่น แผน 5 ยุทธศาสตร์ของ คสช.หรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรืออย่างเช่น “แผนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2558” เป็นต้น²

แผนภาพข้างล่างนี้จะชี้ที่มาของประเด็นต่างๆ ในอาเซียน และ Infra-structure ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานในอาเซียน คือประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการเชื่อมโยงต่อกันให้เกิดขึ้นในอาเซียน

แผนภาพ ASEAN Fundamental Principles³

¹ “Road Map for ASEAN Community” ASEAN Secretariats, March 2011.

² “แผนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของกรุงเทพมหานครในปี 2558” สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร ศูนย์อาเซียนศึกษา, 2556.

³ ดูรายละเอียดจาก “The ASEAN Charter, Association of Southeast Asian Nations” เอกสารแปลของกระทรวงการต่างประเทศไทย

มีสองประเด็นหลักในการทำความเข้าใจเรื่องโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งในอาเซียน คือ

1. เรื่อง สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอาเซียน (Geographical location)
2. เรื่อง กรอบงานของอาเซียน (ASEAN Framework)

ในส่วนที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของรัฐสมาชิกอาเซียนนั้น เราจะเห็นว่าแบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยกัน คือ

1. รัฐสมาชิกที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นหมู่เกาะในน่านน้ำทะเลของเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์
2. รัฐสมาชิกที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์บนพื้นแผ่นดินใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ กัมพูชา ลาว เมียนมา ประเทศไทย และเวียดนาม

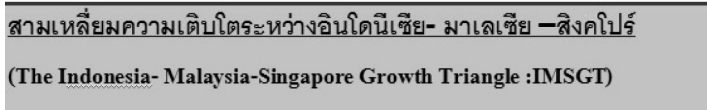
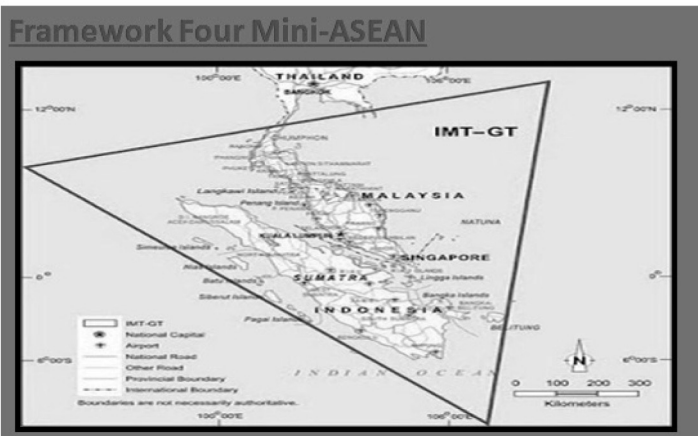
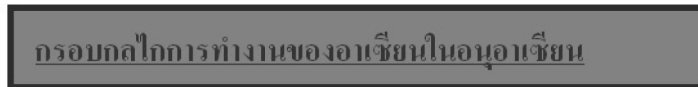

แผนภาพเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

รัฐสมาชิกที่มีที่ตั้งแตกต่างกันี้ จะมีกรอบการทำงานที่ต่างกันในการเชื่อมโยงความร่วมมือต่อกัน คือ⁴

1. รูปแบบการทำงานของรัฐสมาชิกอาเซียนตามหมู่เกาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เรียกว่า กรอบสามเหลี่ยมความเติบโต (Growth Triangle)

แผนภาพ Growth Triangle

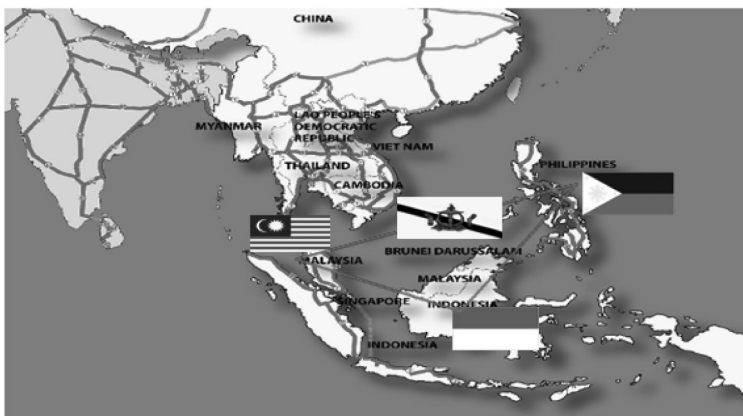

⁴ดูรายละเอียดใน “International Relations in Southeast Asia : The Struggle for Autonomy” เขียนโดย Donald E Wethebee แปลโดย เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ใน “อาเซียนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, 2558 หน้า 201-212.

สามเหลี่ยมความเติบโตระหว่างอินโดนีเซีย- มาเลเซีย- ไทย
(The Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle:IMTGT)

เขตความเติบโตเอเชียตะวันออกเฉียงกับบรูไน- อินโดนีเซีย-มาเลเซีย- ฟิลิปปินส์
(Brunei -Indonesia- Malaysia Philippines East Asian Growth Area :BIMPEAGA)

2. รูปแบบการทำงานของรัฐสมาชิกอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาเซียนตอนบน โดยจะเห็นว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง เชื่อมทั้งกรอบงานของอาเซียน และ โครงสร้างพื้นฐาน ทั้งกับรัฐสมาชิกอื่นๆ เช่น กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม และเชื่อมต่อไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนตามหมู่เกาะต่างๆ ด้วย กรอบงานเหล่านี้ มีลักษณะอนุภูมิภาค ที่เป็นความร่วมมือของรัฐสมาชิกบนเขตที่ตั้งภูมิศาสตร์บนผืนแผ่นดินใหญ่ เช่น โครงการดำเนินการความร่วมมือร่วมกัน ดังต่อไปนี้

แผนภาพโครงการบนแผ่นดินใหญ่

โครงการมหานทีแม่น้ำโขงในอนุภูมิภาค (Greater Mekong Subregion: GMS)

-ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างแม่น้ำอิรวดี-
เจ้าพระยาและแม่น้ำโขง

(Ayeyawadee-Chaophaya-Mekong Economic
Cooperation Strategy: ACMECS)

-ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างกัมพูชา- ลาว - พม่า- เวียดนาม

(Cambodia-Lao-Myanmar- Vietnam Cooperation CLMV)

ยุทธศาสตร์ความร่วมมือสามเหลี่ยมพัฒนาระหว่าง ลาว- กัมพูชา- เวียดนาม

(Cambodia-Lao-Vietnam Development Triangle)

จากสภาพที่แตกต่างกันนี้ ทำให้เห็นลักษณะความเชื่อมโยงของโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งหลายรูปแบบที่แตกต่างกัน ในระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนที่เป็นหมู่เกาะกับกลุ่มประเทศที่เป็นผืนแผ่นดินใหญ่ เราเข้าใจดีว่า อาเซียนหมู่เกาะนั้น นอกจากการคมนาคมขนส่งทางอากาศจะมีความสำคัญมากแล้ว การคมนาคมขนส่งทางทะเลก็มีความสำคัญมากเช่นกัน ด้วย จุดนี้เองที่ทำให้เราเห็นหัวใจสำคัญของการขนถ่ายสินค้าและน้ำมันผ่านทางช่องแคบมะละกา และจุดนี้เองที่เราจะเห็นความขัดแย้งในการอ้างสิทธิครอบครองหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ ระหว่างอาเซียน 4 ประเทศ ได้แก่ บรูไน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม

ขณะเดียวกันเราก็จะเห็นจุดที่เป็นทั้งความร่วมมือและการแข่งขัน (Cooperation V.S. Competitiveness) ในอนุภูมิภาคของอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่ โดยเฉพาะในอาณาบริเวณ Greater Mekong Sub-region หรือ GMS ซึ่งเป็นโครงการสำคัญที่ไทยจะมีบทบาทขับเคลื่อนอย่างเข้มแข็ง ซึ่งจะเห็นว่าจุดนี้เองคือ ส่วนอันเป็นโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งที่จะเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางครอบคลุมหลายภาคส่วนของสมาชิกอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่

โครงสร้างพื้นฐานในอนุภูมิภาคอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่นี้อยู่ในรูปแบบ (Model) ที่เรียกว่า “**ระเบียงเศรษฐกิจ**” (Economic corridor) ที่เป็นตัวหลักคือ “**ระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้**” (North-South Economic Corridor) และอีกตัวหลักหนึ่งคือ “**ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก**” (East-West Economic Corridor) ทั้งสองระเบียงเศรษฐกิจสำคัญสองเรื่องนี้เองคือ ที่มาของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งในอาเซียนที่กำลังเร่งรีบดำเนินการกันอยู่ในขณะนี้

เราต้องเข้าใจด้วยว่า แนวคิดเรื่อง “ระเบียงเศรษฐกิจคือ การบูรณาการด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการเชื่อมโยงต่อกัน เช่น ถนนไฟฟ้า การคมนาคม เพื่อเป็นการสนับสนุนนโยบายและกระบวนการหลักที่เป็นแนวทางนำไปสู่การค้าและการลงทุนร่วมกัน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การพัฒนาและขยายความร่วมมือในการผลิต และเป็นศูนย์กลางการค้ากับเชื่อมโยงข้ามเขตแดนทางภูมิศาสตร์รัฐที่มีอยู่ร่วมกัน”⁵

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นสองลักษณะของระเบียงเศรษฐกิจของอาเซียน (Economic Corridor) คือ

1. ทำให้เกิดการค้าร่วมกันซึ่งจะเห็นได้ว่า ระเบียงเศรษฐกิจทั้ง North South หรือ South-West Corridors นั้น สำหรับประเทศไทยแล้ว นำไปสู่การสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนขึ้นมาหลายแห่ง ซึ่งได้ประกาศจัดตั้งในปี 2558 โดยแบ่งเป็นสองระยะ⁶

เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะแรก ได้แก่

1. จังหวัดตาก
2. จังหวัดมุกดาหาร
3. จังหวัดสระแก้ว
4. จังหวัดตราด
5. จังหวัดสงขลา

เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะที่สอง ได้แก่

1. จังหวัดกาญจนบุรี
2. จังหวัดเชียงราย
3. จังหวัดหนองคาย
4. จังหวัดนครพนม
5. จังหวัดนราธิวาส

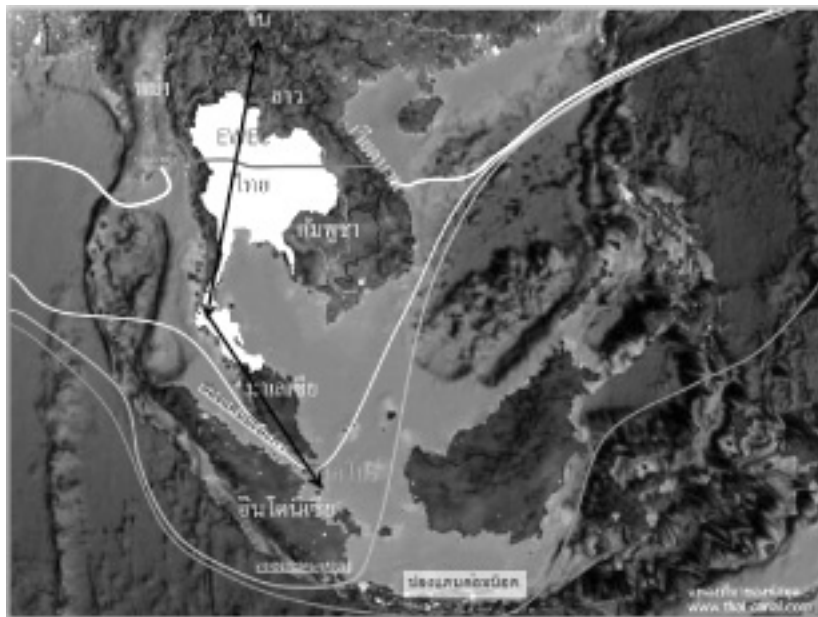
จะเห็นว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษเหล่านี้ เป็นผลอันหนึ่งที่เกิดจากการเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในระเบียงเศรษฐกิจของอาเซียน แต่ละเขตเศรษฐกิจพิเศษของชายแดนจังหวัดที่ติดต่อกับเพื่อนบ้านเหล่านี้ จะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละเขต อันเป็นเรื่องต้องศึกษารายละเอียดในแต่ละเขตต่อไป

⁵เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ “อาเซียน-จีน : ทั้งปีนเกลียวทั้งเกี่ยวก้อย” สำนักพิมพ์แสงดาว, 2558 หน้า 247.

⁶ดูรายละเอียดใน “คู่มือการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เดือนมิถุนายน 2558.

2. ลักษณะอันที่สองของระเบียงเศรษฐกิจก็คือ ความเชื่อมโยงเส้นทางถนนยกระดับติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนด้วยกัน ในกรณีของประเทศไทย เส้นทางเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมขนส่งก็จะเห็นระเบียงเศรษฐกิจสำคัญสองระเบียบคือ ระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ กับระเบียงเศรษฐกิจตะวันตก-ตะวันออก

ระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้ - ตะวันตก - ตะวันออก

ระเบียงเศรษฐกิจ North-South Economic Corridor = NSEC นี้เริ่มต้นมาจากเมืองคุนหมิงในประเทศจีนด้านตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านเส้นทางเหนือ เรียกว่า ถนนสาย R3A ผ่านหัวเมืองต่างๆ ในลาว มีความยาว 228 กิโลเมตร จากห้วยขวางถึงเมืองโบนเตง เป็นเส้นทางสายเดี่ยวเชื่อมลาวกับจีนและมาเชื่อมไทยตรงอำเภอเชียงของในจังหวัดเชียงราย R3A นี้สร้างเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) สร้างเสริมในปี ค.ศ. 2008 (พ.ศ. 2551) ใช้เงินในการก่อสร้างทั้งหมด 97 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นเงินลงทุนของไทย จีน และ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย

ถนนอีกสายหนึ่งใน NSEC นี้คือ ถนนสาย R3B เริ่มต้นมาแต่เมืองคุนหมิงของประเทศจีน ผ่านเข้ามาในเมียนมาที่เมืองเกดตุงของเมียนมา และมาเชื่อมกับอำเภอเชียงแสนในจังหวัดเชียงราย ถนนเส้นนี้สร้างเสร็จในปี ค.ศ. 2004 มาแล้ว

จะเห็นว่า จุดเชื่อมของ R3A และ R3B ซึ่งมาเชื่อมจังหวัดเชียงรายที่อำเภอเชียงแสนกับ อำเภอเชียงของนั้น ทั้งสองสายจะรวมกันเข้าสู่ถนนสายหลักของเชียงราย เชื่อมต่อมายังจังหวัด ตาก จากตากไปทางด้านตะวันตก 80 กิโลเมตร จะเชื่อมเข้าไปฝั่งอำเภอแม่สอด เชื่อมต่อเข้าไปที่ เมืองเมียวดี ของเมียนมา และเชื่อมไปถึงเมืองมะละแหม่ง เมืองหลวงของรัฐมอญในเมียนมา จากถนนสายนี้เองที่เกิดเป็นเส้นทาง**ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก** เพราะจะเห็นว่า จากเมืองมะละแหม่งของเมียนมาเข้ามายังประเทศไทยที่อำเภอแม่สอดของจังหวัดตาก เส้นทางนี้ จะเชื่อมไปทางตะวันออกตรงจุดที่เรียกว่า **“สี่แยกอินโดจีน”** ในจังหวัดพิษณุโลก และจากสี่แยก อินโดจีนนี้เอง เส้นทางสายนี้จะเชื่อมต่อไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยสิ้นสุดที่ อำเภอมุกดาหาร และจากมุกดาหารจะเชื่อมต่อด้วยสะพานมิตรภาพไทย-ลาว สะพานที่ 2 เข้าสู่สหพันธรัฐ เวียดนาม เข้าสู่ถนนสายที่ 9 เข้าสู่เมืองเว้ และดานังของเวียดนาม

ต่อช่วงจากจังหวัดตาก เส้นทางถนน NSEC นี้จะเข้าสู่ถนนสายหลักเรื่อยลงมายัง จังหวัดนครสวรรค์ เรื่อยไหลเชื่อมเข้ากรุงเทพฯ ซึ่งจะทำให้การคมนาคมขนส่งสินค้าต่างๆ เข้าสู่ท่าเรือแหลมฉบัง และท่าเรือสำคัญ ของไทยสะดวกขึ้น จากจุดถนนจากคุณหมิง จะเข้าสู่ ถนนสายหลักของไทยต่อไปยังภาคใต้ที่ปาดังเบซาร์ และเชื่อมต่อไปจนถึงสิงคโปร์

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นว่า โครงสร้างพื้นฐานถนนสายคุณหมิงสิงคโปร์นี้ เป็นสายหลักสำคัญ มากของอาเซียนที่ไหลเรื่อยเข้าสู่ประเทศไทยและเป็นเส้นทางซึ่งจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ เชื่อมโยงติดต่อกันอย่างมีพลวัตยิ่งขึ้น เฉพาะประเทศไทยก็จะเห็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตามแนวชายแดนเปิดตามมาดังกล่าวแล้ว

การมองภาพความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐานในรัฐสมาชิกอาเซียนบนพื้นแผ่นดินใหญ่ ที่สำคัญจะต้องศึกษาโครงการความร่วมมือในกรอบงานของอาเซียนด้วยและโดยเฉพาะก็คือ โครงการอนุภูมิภาค มหานครที่แม่โขง(GMS) และโครงการความร่วมมือหลายภาคส่วน ที่เรียกว่า **“ความร่วมมือแม่โขงอิรวดีเจ้าพระยา”**⁷ ทั้งสองโครงการก่อให้เกิดความเชื่อมโยงโครงสร้าง พื้นฐานที่สำคัญในอนุภูมิภาคหลายด้านด้วยกัน กับประเทศที่มีอาณาบริเวณตั้งอยู่ตามแนวขอบ มหานครที่แม่โขงโดยเฉพาะระหว่างไทย-ลาว และเมียนมา ในโครงการ GMS นี้เองจะเห็นโครงการ ของอาเซียนที่ตกลงร่วมมือกัน 10 โครงการสำคัญถึง 8 โครงการด้วยกัน และจะมีเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต โครงการความร่วมมือเหล่านี้⁸ ได้แก่

⁷ อ้างถึงแล้วใน “อาเซียน-จีน : ทั้งปีนเกลียวทั้งเกี่ยวก้อย” หน้า 241-270

⁸ อ้างถึงแล้วใน “อาเซียน-จีน : ทั้งปีนเกลียวทั้งเกี่ยวก้อย” หน้า 242-243

1. การขนส่ง
2. พลังงาน
3. โทรคมนาคม
4. สิ่งแวดล้อม
5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
6. การท่องเที่ยว
7. ความสะดวกทางการค้า
8. การลงทุน
9. การเกษตร
10. การพัฒนาเมืองใหญ่

กล่าวโดยสรุปเส้นทางรถไฟระหว่างสิงคโปร์ถึงคุนหมิง หรือจากคุนหมิงถึงสิงคโปร์ถือเป็นโครงการนำร่องสำหรับโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมที่มีความสำคัญเชื่อมโยงอยู่ใน 7 ประเทศอาเซียนคือ สาธารณรัฐประชาชนจีน ลาว เมียนมา เวียดนาม กัมพูชา ไทย มาเลเซีย และสิงคโปร์ โดยในเบื้องต้นเพื่อให้โครงการนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจะยังมีเส้นทางสำคัญเป็นเส้นทางหลัก 4 ช่วงเกิดขึ้นอีกคือ⁹

1. ไทย - อร์ญประเทศ - คลองลึก (6 กม.)
2. กัมพูชา - ปอยเปต - ศรีโสภณ (48 กม.)
3. กัมพูชา - พนมเปญ - ลือกนิน (24 กม.)
4. เวียดนาม - ลือกนิน - โฮจิมินห์ (129 กม.)

สำหรับเส้นทางรถไฟสายนี้จะตัดผ่านประเทศไทย 17 จังหวัดคือ กรุงเทพฯ นครปฐม ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

ส่วนเส้นทางในโครงการทวายจะก่อสร้างเพิ่มเติมในประเทศไทย จะอยู่ที่บริเวณรถไฟน้ำตกจังหวัดกาญจนบุรีถึงตำบลบูชายัดในสหภาพเมียนมา รวมระยะทาง 263 กิโลเมตร

อีกเส้นทางคมนาคมขนส่งที่เชื่อมจีนตอนใต้มายังประเทศไทยคือ เส้นทางขนส่งทางน้ำระหว่าง 4 ประเทศบนลุ่มน้ำโขงมี จีน ลาว เมียนมา และไทย ซึ่งมี “ข้อตกลงการค้าทางน้ำด้านแม่โขงตอนบน” จากท่าเรือกวนเหล่ยของจีน และท่าเรือหลวงพระบางของลาวเชื่อมโยงกับท่าเรือ 14 แห่งใน 4 ประเทศมาบรรจบที่ท่าเรือเชียงแสน เชียงของในจังหวัดเชียงรายของประเทศไทย

⁹ดูรายละเอียดใน “รายงานภาพรวมการพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงระบบคมนาคมขนส่งของไทย” และ “ความเชื่อมโยงในอาเซียน” สำนักนโยบายการขนส่งและจราจร กระทรวงคมนาคม เดือนกันยายน, 2555.

นอกเหนือจากกระเปาะเศรษฐกิจ ซึ่งเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐานในอาณาบริเวณ CLMV บนลุ่มแม่น้ำโขงด้วยกันแล้ว โครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงต่อกันดังกล่าวนี้อย่างยิ่งเชื่อมโยงกลุ่มแม่น้ำโขงไปยังอินเดีย ซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในสามของอาเซียน+3 ด้านเอเชียได้อีกด้วย คือโครงสร้างพื้นฐานที่เรียกว่า “แนวกระเปาะเศรษฐกิจแม่น้ำโขง-อินเดีย” (Mekong-India Economic Corridor (MIEC) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เชื่อมโยงภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (CCMV) เข้ากับฝั่งตะวันออกของอินเดีย

การเชื่อมโยงดังกล่าว จะผ่านเส้นทางโฮจิมินห์-พนมเปญ-กรุงเทพฯ-ทวาย-เจนไน ซึ่งเป็นทางลัดสำหรับขนส่งสินค้า ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมบริเวณโดยรอบเส้นทาง และเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของอินเดีย ในฐานะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ทางการค้า และการลงทุนของอาเซียน รวมถึงความสอดคล้องกับนโยบายของตะวันออก (Look East Policy) ของอินเดีย (ซึ่งขณะนี้เปลี่ยนจาก Look East เป็น Act East แล้ว) ที่มุ่งสนับสนุนการดำเนินการ ความสัมพันธ์กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁰

ลาวในอาเซียน

สถานที่ตั้งของลาวในอาเซียนปัจจุบันเป็นจุดหนึ่งที่น่าสนใจมากกับการเข้าร่วมอยู่กับอาเซียนนับแต่ปี ค.ศ.1997 เป็นต้นมา มองจากสภาพภูมิศาสตร์จะเห็นพัฒนาการความเชื่อมโยงของอาเซียนทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน จะเห็นว่า ลาวนั้นตั้งอยู่ในส่วนที่เป็นดั่งหนึ่งเส้นทางที่ตัดแยก (Cross Road) ในส่วนของอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่ลาวกลายเป็นจุดศูนย์กลางของกระเปาะเศรษฐกิจหลายกระเปาะที่จะเกิดขึ้นในแผนงานของประชาคมอาเซียนทีเดียว

นี่คือสภาพที่ตั้งทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เปลี่ยนไป ลาวช่วงก่อนหน้าเข้ามาสู่อาเซียนนั้น ลาวอยู่ในสถานะเสมือนรัฐกันชนที่ล้อมรอบระหว่างเพื่อนบ้านที่มีชายแดนติดต่อกัน ตั้งแต่จีน เวียดนาม และประเทศไทย แต่ลาวในอาเซียนปัจจุบันปรับเปลี่ยนสถานะของที่ตั้งต่างไปจากเดิมมาก และมีบทบาทเข้าร่วมกับกรอบงานโครงการความร่วมมือต่างๆของอาเซียน และที่จะบูรณาการเรื่องอื่นๆ ร่วมอยู่กับประชาคมอาเซียนต่อไป

สภาพที่เปลี่ยนไปนี้ล่าสุดที่จะเห็นได้คือ การเป็นประเทศที่ไม่มีทางออกทางทะเล (Land Lock Country) ลาวจะปรับสถานะของประเทศให้เป็นประเทศที่เชื่อมเขตแดน (Land Link Country) ในอาเซียน¹¹ ร่วมกับการเชื่อมโยงของเขตแดนดังกล่าวจะเห็นได้จากโครงการก่อสร้าง

¹⁰ อ้างแล้วใน “ความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน” หน้า 169

¹¹ Kham Vorapheth, “Contemporary Laos : Development Path and Outlook of a Nation” while Lotus Co. Ltd., Bangkok, Thailand 119.

รถไฟความเร็วสูง และการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเป็นโครงการที่อยู่ในกรอบงานอนุภูมิภาค
มหานทีแม่น้ำโขงที่ลาวรวมอยู่ด้วย นอกจากนั้นลาวคือตัวเชื่อมระเบียบเศรษฐกิจเหนื-ใต้
ที่เริ่มเชื่อมมาแต่สมัยทูลูนานในภาคใต้ของจีนและในจังหวัดสือฉวนผ่านเมืองต่างๆของลาว
เข้าสู่ประเทศไทย อีกด้านหนึ่งลาวยังเป็นตัวเชื่อมระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก เชื่อมตั้งแต่
หัวเมืองในลาวไปถึงชายฝั่งของเวียดนาม

การเข้าสู่อาเซียนกับการร่วมอยู่ในโครงการอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขง (GMS) จึงเท่ากับ
เปิดประตูลาวสู่ชุมชนโลก ทำให้ลาวเป็นตัวขับเคลื่อนความเชื่อมโยงของเมืองต่างๆ ให้เกิดการ
พัฒนาที่ดีขึ้น GMS นั้นช่วยแปลงโฉมประเทศต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนขอบแม่น้ำโขงเข้าสู่ “เขตแดนใหม่
แห่งความเติบโตทางเศรษฐกิจของเอเชีย” ขึ้นมา ลาวให้ความสำคัญเร่งด่วนมากกับโครงการ
GMS นี้ทั้งในแง่ของการช่วยส่งเสริมลาวในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และสร้างการติดต่อ
เชื่อมโยงต่อกัน (Connectivity)

ระเบียบเศรษฐกิจเหนื-ใต้นั้น เป็นระบบสองและสามช่องทางมีความยาวถึง 228
กิโลเมตรเฉพาะส่วนที่อยู่ในลาวเชื่อมเข้าสู่อำเภอเชียงของ ในประเทศไทยโดยเริ่มต้นมาแต่
สมัยทูลูนานผ่านภาคตะวันตกเฉียงเหนือของชายแดน ส่วน**ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก**
เป็นถนนมีความยาวถึง 1,450 กิโลเมตร เริ่มจากเมืองท่าเรือคานังของเวียดนามผ่านเข้ามาทางใต้
ของลาวที่จังหวัดสະหวันนะเขตเชื่อมที่จังหวัดมุกดาหารของไทยผ่านเข้าสู่แยกอินโดจีนของ
พิกุลโลกและชายแดนอำเภอแม่สวดของจังหวัดตากเชื่อมชายแดนพม่าจนถึงเมืองมะละแหม่ง
ด้านเมียนมา

เฉพาะเส้นทางเส้นนี้ในส่วนที่อยู่ในลาวมีความยาว 209 กิโลเมตร เชื่อมเมืองระหว่าง
ลาวบาว (Lao Bao) กับเมืองสະหวันนะเขตของลาวเรียกเส้นทางนี้ว่าเส้นทางสายที่ 9

เส้นทางสายที่ 3 เป็นระเบียบเศรษฐกิจที่ตัดข้ามภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาวนั้น
กำลังอยู่ในขั้นศึกษาอยู่ หากก่อสร้างเสร็จ ระเบียบของถนนเส้นนี้ก็จะเชื่อมภาคเหนือของไทยกับ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนามเข้าสู่เวียงจันทน์และตะวันออกเฉียงเหนือของลาว

ระเบียบเศรษฐกิจเหล่านี้จะช่วยอำนวยความสะดวกแก่การค้าเป็นการเปิดเสรีทางการค้า ดังระบุไว้
ในเป้าหมายของเสาหลักทางเศรษฐกิจและยังเปิดเส้นทางการเดินทางติดต่อระหว่างกันของ
ประชาชนอีกด้วย หัวเมืองในลาวที่ระเบียบเศรษฐกิจเหล่านี้เชื่อมอยู่ โดยเฉพาะเขตเศรษฐกิจพิเศษ
ในลาว เช่น เมืองบ่อแก้ว ห้วยทรายและเมืองโบทองของจังหวัดหลวงน้ำทาบริเวณชายเขตที่ติดกับ
จีน เฉพาะที่เมืองบ่อแก้วนั้นช่วยให้เกิดการค้าชายแดนของลาวกับประเทศไทยรวมถึงเมียนมา
และจีน ทำให้เมืองหลวงน้ำทากลายเป็นเขตสำคัญที่ดึงดูดการลงทุนของเงินเข้ามาในลาวเช่นเดียวกัน
กับเมืองสະหวันนะเขตกับเสโนก็กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มพลวัตของการพัฒนาให้กับ
ภาคใต้ของลาว เพียงในปี ค.ศ. 2014 มีบริษัทของต่างชาติถึง 12 บริษัทเข้ามาลงทุนในเขตนี้แล้ว

เราได้ยินว่าจีนเข้ามาลงทุนก่อสร้างทางรถไฟให้ลาวแล้ว จะเป็นรถไฟความเร็วสูง ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมต่อของภูมิภาคให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รถไฟความเร็วสูงสายที่จะสร้างขึ้นในลาวนี้จะเชื่อมระหว่างเวียงจันทน์ หลวงพระบาง กับอุดรธานีและหลวงน้ำทา ตรงเขตชายแดนที่เชื่อมกับจีนตามโครงการนี้จะต้องขุดเจาะอุโมงค์ถ้ำถึง 76 อุโมงค์ และต้องสร้างสะพานรองรับอีก 154 สะพาน ความเร็วของรถไฟสำหรับผู้โดยสาร 160 กิโลเมตรต่อชั่วโมงและความเร็วสำหรับบรรทุกสินค้า 120 กิโลเมตรต่อชั่วโมง มีสถานีจอดรวม 31 สถานีเป็นการลงทุน ทรานสมาภายหลังสุดนี้ว่า ฝ่ายลาวเห็นความสำคัญนี้จึงลงทุน 100 เปอร์เซ็นต์ ไม่มีใครทราบจริงว่าจำนวนเงินเท่าไร และกู้เงินกันอย่างไร ต้องหารายละเอียดอีกทีเพราะโครงการนี้ยืดเยื้อมานาน และตกลงกันไม่ได้มานาน มีข่าวว่ารัฐบาลลาวได้เงินกู้ระยะ 20 ปี จากธนาคารส่งออกของจีนด้วยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 โดยมีระยะปลอดคืนเงินกู้ 10 ปี โครงการก่อสร้างนั้นทั้งคนงาน เครื่องมือและการจัดซื้อจัดจ้างให้ฝ่ายจีนดำเนินการทั้งหมด โครงการนี้ประมาณว่าจะต้องใช้คนงานถึง 50,000 คน ซึ่งจะเป็นคนงานจากจีน การก่อสร้างกำหนดว่าจะเสร็จสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 2019

เส้นทางรถไฟความเร็วสูงอีกสายหนึ่งยังอยู่ในระหว่างการศึกษา มีความยาว 220 กิโลเมตรซึ่งจะเชื่อมเมืองสะหวันนะเขตไปยังเมืองลาวบาว ตรงเขตชายแดนติดต่อกับเวียดนาม รถไฟตามเส้นทางนี้จะมีความเร็วกว่า 120 กิโลเมตรต่อชั่วโมง การก่อสร้างหยุดชะงักไปบ้าง เส้นทางสายนี้ฝ่ายลาวทำข้อตกลงกับกลุ่มบริษัทเอกชนของมาเลเซีย (Giant Consolidated Limited) ให้เป็นผู้ก่อสร้าง ราคาค่าก่อสร้างอยู่ที่ห้าพันล้านเหรียญสหรัฐ เป็นโครงการที่มาเลเซียลงทุนทั้งหมด ทั้งการเงินลงทุน การก่อสร้างและการดำเนินการทางธุรกิจ เป็นเวลา 30 ปี จะมีสถานีจอดรวม 11 แห่ง โครงการนี้จะช่วยเชื่อมโยงไทยกับเวียดนามในการขนส่งสินค้าไปมาในภูมิภาคร่วมกัน การก่อสร้างนั้นต้องใช้คนงานสามถึงสี่หมื่นคน คาดว่าการก่อสร้างจะแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 2017¹²

แน่นอนว่าโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมเหล่านี้จะก่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจแต่ละอย่างมากและจะทำให้สถานภาพเดิมของลาว ซึ่งเป็น Land Lock Country มาเป็น Land Link Country ที่จะมียุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในโครงการของอาเซียนโดยเฉพาะ ที่เห็นได้ชัดก็คือโครงการ GMS ที่ลาวรวมอยู่ในโครงการนี้ด้วย ที่เห็นได้ชัดในส่วนที่เชื่อมกับไทยโดยตรง คือการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง นับตั้งแต่ ค.ศ.1994 เป็นต้นมา มีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงเชื่อมลาวไทยถึง 5 สะพานด้วยกัน โครงการสร้างสะพานนี้เป็นส่วนหนึ่งที่รวมอยู่ในกรอบงานของอาเซียนในอนุภูมิภาค โดยเฉพาะก็คือโครงการ GMS

¹²อ้างแล้วใน Kham Vorapheth หน้า 121

สะพานแห่งแรกเก่าแก่ที่สุดคือ สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ก่อสร้างเมื่อปี ค.ศ. 1994 ...นาเถลิง (Na Tha Leng) ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงเวียงจันทน์เพียง 20 กิโลเมตร สะพานแห่งแรกนี้ จุดเชื่อมเริ่มที่จังหวัดหนองคาย

สะพานแห่งที่สอง อยู่ที่เมืองปากเซของลาว (Pakse) สร้างเสร็จปี ค.ศ. 2000 ข้ามแม่น้ำ เชื่อมกับถนนในเขตไทยความยาว 38 กิโลเมตร เข้าสู่เมืองจังหวัดอุบลราชธานี สะพานแห่งที่สาม เป็นสะพานมิตรภาพไทย-ลาวที่สอง สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 2006 เชื่อมเมืองสะหวันนะเขตของลาว

เข้ามาที่จังหวัดมุกดาหารของไทย **สะพานแห่งที่สี่** เป็นสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่สาม เชื่อมเมืองท่าแขกของลาวกับจังหวัดนครพนมของไทย และ**สะพานแห่งที่ห้า** เป็นสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่สี่ เพิ่งสร้างเสร็จเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ปี ค.ศ. 2013 นี้เอง สะพานแห่งนี้เชื่อมเมืองห้วยซาย (Houayxay) ของลาวกับอำเภอเชียงของที่จังหวัดเชียงรายของประเทศไทย

การใช้ชื่อสะพานมิตรภาพไทย-ลาวนี้ มีความหมายมากสำหรับทั้งลาวและไทยเพราะในเชิงสัญลักษณ์แล้ว คือตัวบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นฐานที่สำคัญทีเดียว กล่าวคือ ในอดีตและในช่วงยุคสงครามเย็นระหว่างสงครามอินโดจีนครั้งที่สอง ช่วงนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954-1975 จะเห็นว่า เขตบริเวณเหล่านี้เป็นเขตการต่อสู้ในสงครามครั้งนั้น สร้างความบาดหมางร้าวรานใจต่อกันตลอดมา เพราะฉะนั้นการใช้ชื่อเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวมีผลในทางจิตวิทยาการเมืองอยู่มากจากการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้ามาจนบัดนี้

ในส่วนที่ติดกับด้านเมียนมามากจากการสร้างสะพานถึง 5 แห่งในขณะนี้เชื่อมต่อระหว่างลาวกับไทยแล้ว ลาวกับเมียนมาก็มีการก่อสร้างสะพานมิตรภาพต่อกันอีกด้วย โดยสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงเข้าเชื่อมหากัน มีการทำข้อตกลงร่วมกันเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 2013 จะก่อสร้างสะพานที่มีความยาวถึง 660 เมตร ข้ามแม่น้ำในเขตเมืองเชียงกง (Xiengkong) จังหวัดหลวงน้ำทา ข้ามไปที่เมืองเกียงแลป (Kainglab) ในเมียนมา เปิดให้เดินทางได้แล้วแต่ปี ค.ศ. 2015 สะพานแห่งนี้ช่วยให้การค้าขายขนส่งสินค้าสะดวกขึ้นระหว่างประเทศไทย ลาว เวียดนาม เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่า การสร้างบรรดาสะพานเชื่อมถึงกันเหล่านี้ สำหรับลาวแล้วนอกจากทำให้ลาวกลายเป็น Land Link Country แล้ว สะพานเหล่านี้ยังมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างขีดความสามารถให้แก่ลาว ในการเชื่อมต่อลาวเข้าร่วมกับรัฐสมาชิกของอาเซียนได้อย่างดีอีกด้วย นับเป็น Connectivity on infra-structure ที่สำคัญมากของลาวในอาเซียนปัจจุบัน กับการก้าวเข้าสู่บูรณาการความเป็นประชาคมอาเซียนร่วมกัน

ในส่วนของไทยกับเมียนมามีสะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาอยู่แต่เดิมแล้ว ซึ่งริเริ่มก่อสร้างมาตั้งแต่ปี 1997 เปิดใช้อย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเมย ตั้งอยู่ที่อำเภอแม่สอดจังหวัดตากใกล้บริเวณชายแดนไทย-เมียนมา เพื่อเชื่อมเมืองเมียวดีของเมียนมากับอำเภอแม่สอด สะพานมีความยาว 420 เมตร ความกว้าง 8 เมตร ใช้บ่อสร้างทั้งสิ้น 79.2 ล้านบาท ก่อสร้างโดยกรมทางหลวงกระทรวงคมนาคม โดยเริ่มจากปลายถนนสายเอเชียหมายเลข 105

สะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาแห่งที่ 2 เพิ่งริเริ่มตกลงกันระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลของสหภาพเมียนมา เมื่อวันที่ 14 กันยายน ค.ศ. 2515 นี้เอง โดยตกลงจะสร้างสะพานมิตรภาพไทย-เมียนมา สะพานที่สองตรงจุดห่างจากสะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาแห่งแรกเพียง 5 กิโลเมตรเท่านั้นเอง ตัวสะพานจะข้ามไปเชื่อมกับเมืองเมียวดีในเมียนมาในส่วนที่เรียกว่า บ้านสองอิน

จะใช้เงินก่อสร้างประมาณ 3,910 ล้านบาท โดยฝ่ายไทยให้เป็นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างทั้งหมด (Grant-aid) กรมทางหลวงของไทยจะเป็นผู้ออกแบบและก่อสร้าง โครงการสะพานมิตรภาพ แห่งที่สองนี้จึงเป็นโครงการเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอดด้านไทย ซึ่งเมื่อสะพานนี้สร้างเสร็จแล้วจะช่วยเชื่อมโยงโครงสร้างการคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างไทย ลาว เวียดนาม และเวียดนาม ได้อย่างดี

ทางด้านเหนือของประเทศไทยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ยังมีแนวชายแดนติดกับเวียดนาม อีกถึง 5 อำเภอ คือ 1) อำเภอเชียงดาว 2) อำเภอเวียงแหง 3) อำเภอชัยปราการ 4) อำเภอฝาง 5) อำเภอแม่อาย รวมระยะทาง 277 กิโลเมตรที่บ้านหลักแต่ง อำเภอเวียงแหง บ้านต้นตู่ อำเภอแม่อาย กับที่บ้านกัวผาวอก อำเภอเชียงดาว เป็นแหล่งจุดผ่อนปรน เส้นทางเหล่านี้เชื่อมกับเวียดนาม เฉพาะที่บ้านหลักแต่งอำเภอเวียงแหงนั้นจะมีเส้นทางเข้าไปถึงเมืองทา เมืองตาดทองยี่ของภูฎาน ในเวียดนามต่อไปยังมณฑลยะลาจากนั้นจะแยกออกไปยังอินเดียกับจีน อินเดียเคยเสนอเงินกู้ 500 ล้านเหรียญสหรัฐให้กับเวียดนามเพื่อสร้างถนนหลวง 3,250 กิโลเมตรเชื่อมระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) ระหว่างอินเดียกับไทย และประเทศอาเซียน อื่นๆ ส่วนจีนนั้นก็เป็ดังกล่ามาแล้วว่า พยายามผลักดันระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) เชื่อมจีนด้านตะวันตกเฉียงใต้ตั้งแต่เมืองคุนหมิง หนานหนิง เชื่อมเข้ามา ในส่วนต่างๆ ในอาเซียนทั้งไทย-ลาว เวียดนาม และเวียดนาม

เส้นทางเล็กๆที่เชื่อมโยงเพื่อนบ้านไทยด้านกัมพูชาที่ควรกล่าวถึงคือ เส้นทางถนนติดต่อ ชายแดนที่ด่านคลองลึก จังหวัดสระแก้ว ของไทยเป็นถนนยาว 6 กิโลเมตร จนถึงหัวเมืองศรีโสภณ เส้นทางเล็กๆ ที่จัดเป็นเส้นทางถนนเชื่อมเป็นจุดขนถ่ายสินค้าหรือลักลอบขนสินค้าหนีภาษี ยังมีด่านต่างๆที่มีถนนเชื่อมต่อกันกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งหากเปลี่ยนสถานะจากด่านชั่วคราว เป็นด่านถาวรแล้ว ก็จะทำให้ความเชื่อมโยงติดต่อกันนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง และอำนวยความสะดวกแก่การค้าชายแดนมากขึ้น และจะให้ประโยชน์แก่ประเทศไทยมากกว่าเพราะ เมื่อกำลังถึงว่า มีจังหวัดของประเทศไทยถึง 33 จังหวัดทั่วประเทศที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นอาเซียนด้วยกันแล้ว ก็จะเป็นความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่ง และการเชื่อมโยงในลักษณะต่างๆ ในอาเซียนกว้างไกลและได้ประโยชน์อย่างมากกับประเทศไทย

แผนภาพ 33 จังหวัด¹³

จังหวัดชายแดนของประเทศไทย 33 จังหวัด		
ชายแดนไทย- ประเทศเพื่อนบ้าน	ความยาวเส้นเขตแดน (กม.)	จังหวัด
พม่า	4,001	ระนอง ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี ตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย
ลาว	1,754	อุบลราชธานี อำนาจเจริญ มุกดาหาร นครพนม บึงกาฬ หนองคาย เลย พิชัยโลก อุดรดิตถ์ น่าน พะเยา และเชียงราย
กัมพูชา	803	ตราด จันทบุรี สระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี
มาเลเซีย	506	นราธิวาส ยะลา สงขลา และสตูล

กรณีของประเทศไทยยังมีโครงการทวายที่กำลังพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษทางฝั่ง
เมียนมาอยู่ในขณะนี้ ซึ่งจะเห็นว่าการปัจจัยความสำเร็จของโครงการทวายนี้จะขึ้นอยู่กับ 5 ปัจจัย
สำคัญ เช่น¹⁴

1. การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องของผู้ประกอบอุตสาหกรรมขนาดกลาง และ
ขนาดย่อมควบคู่กับอุตสาหกรรมหนักในเขตพื้นที่เศรษฐกิจและใกล้เคียงเพื่อช่วยสนับสนุน และ
ให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างโซ่อุปทาน-อุปสงค์ และระหว่างอุตสาหกรรมขนาดใหญ่กับ SME
2. มีนโยบายจูงใจนักลงทุนอย่างเพียงพอในเรื่องสิทธิประโยชน์ต่างๆ
3. มีปัจจัยด้านทรัพยากรเพียงพอที่จะสนับสนุนอุตสาหกรรมที่ลงทุน
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นตามพื้นที่โครงการ ช่วยในการรักษาสสิ่งแวดล้อม
และยกระดับคุณภาพชีวิต

¹³ เอกสารสัมมนา “บูรพาภิวัตน์” อเนก เหล่าธรรมทัศน์, มหาวิทยาลัยรังสิต, 2555

¹⁴ โครงการทวาย “เอกสารโครงการทวาย” กระทรวงอุตสาหกรรม, 2555

และ 5. สำคัญที่สุด คือ การสนับสนุนในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่ง จะเห็นว่า ปัจจัยข้อหลังสุดนี้เองจะมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเชื่อมจากทวายมายังชายแดนเมียนมา ระยะทางในเขตเมียนมา 263 กิโลเมตร เข้ามาที่เขตชายแดนจังหวัดกาญจนบุรีทอดยาวระยะทาง กว่าร้อยกิโลเมตร เข้ามายังแถบบางใหญ่ ด้านธนบุรีเข้าสู่เส้นทางที่จะส่งสินค้าไปยังท่าเรือแหลมฉบัง โครงการดังกล่าวนี้ เป็นเส้นทางเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะในการพัฒนาเสาหลัก เศรษฐกิจของประชาคมอาเซียนต่อไป

ภาพของโครงสร้างพื้นฐานในอาเซียนดังได้กล่าวมานี้ จะเห็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาก เริ่มมาจากเมืองคุนหมิงของประเทศจีน ซึ่งไม่เพียงแต่เน้นในสองระเปียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ หรือ ตะวันออก-ตะวันตก เพียงเท่านั้น หากแต่นโยบายของรัฐบาลจีนที่ต้องการพัฒนาตะวันตกเฉียงใต้ ของจีนเพื่อยกระดับการพัฒนาให้ขึ้นมาเท่ากันหรือใกล้เคียงกับมณฑลจีนที่ติดชายขอบทะเล โครงการด้านตะวันตกเฉียงใต้ของจีนนี้จึงยังเห็นถนนสายอื่นๆของจีนจากคุนหมิง เข้าไปยังหนานหนิง เชื่อมต่อเข้าไปยังเขตเหนือของเวียดนาม เข้าไปเชื่อมกับระเปียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก เข้าสู่ลาวไทยไปถึงเมืองมะละแหม่งในเมียนมา ทั้งหมดเป็นแผนในโครงการโครงสร้างพื้นฐานด้าน กายภาพการคมนาคมขนส่งที่มีอยู่ของประชาคมอาเซียน

ภาพที่เห็นได้จากโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่งในอาเซียนเหล่านี้ เมื่อมองจาก สถานะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยแล้ว ก็เห็นจุดอันได้เปรียบจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์นี้ว่า โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมดังกล่าว ไหลรวมมาที่ประเทศไทยจนกล่าวกันว่า จะสร้าง ศักยภาพอย่างสูงแก่ประเทศไทยที่จะเป็นศูนย์กลางขนถ่ายสินค้า (Logistic Center) ของอาเซียน ที่สำคัญต่อไป

ณ จุดนี้เองที่เราเห็นได้ว่า คณะผู้รักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ได้กำหนด 5 ยุทธศาสตร์โครงสร้างพื้นฐานเป็นนโยบายสำคัญหนึ่งของการเตรียมความพร้อมประเทศไทย บูรณาการเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนโดยเฉพาะในเสาหลักเศรษฐกิจ

จากมติคณะรัฐมนตรีลงวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2557 อนุมัติแผนยุทธศาสตร์พัฒนา โครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งปี พ.ศ. 2558-2565 (8 ปี) จะมีโครงการสำคัญ 5 โครงการเกิดขึ้น คือ

1. การพัฒนาโครงข่ายระหว่างเมือง
2. การพัฒนาโครงข่ายขนส่งสาธารณะ เพื่อแก้ไขปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. การเพิ่มขีดความสามารถทางหลวงเชื่อมโยงการผลิตของประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน
4. การพัฒนาโครงข่ายการขนส่งทางน้ำแหลมฉบัง ท่าเรือชุมพร แม่น้ำป่าสัก
5. การเพิ่มขีดความสามารถให้กับบริการขนส่งทางอากาศ

รายละเอียดของแต่ละโครงการนี้มีอยู่มากที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติม และเมื่อเห็นภาพยุทธศาสตร์ของประชาคมอาเซียน ด้านโครงสร้างพื้นฐานในรัฐสมาชิกอาเซียนที่เป็นเพื่อนบ้านกับประเทศไทยเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงมาสู่ประเทศจนได้เกิด 5 ยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว การวางแผนเตรียมพร้อมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องก็จะส่งเสริมดำเนินการตามแผน 5 ยุทธศาสตร์ข้างต้น

ในส่วนของกรุงเทพมหานครนั้นจะเห็นแผนยุทธศาสตร์เข้าสู่ประชาคมอาเซียนจากจุดของสถานภาพ และเขตที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ในแง่ของการเชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน 5 ยุทธศาสตร์เช่นกัน คือ¹⁵

1. กรุงเทพมหานคร เป็นการบริหารท้องถิ่นของเมืองหลวงของประเทศอันเป็นที่รู้จักของสังคมโลก
2. กรุงเทพมหานคร เป็นการบริหารท้องถิ่นที่มีความพร้อมด้านการต่างประเทศ
3. กรุงเทพมหานคร เป็นการบริหารท้องถิ่นที่จะช่วยให้เข้าใจสังคมโลก
4. กรุงเทพมหานคร เป็นการบริหารท้องถิ่นที่ไม่ซ้ำซ้อนกับรัฐบาลกลาง
5. กรุงเทพมหานคร ต้องการสร้างสันติสุขร่วมกับชุมชนโลก

ประมวลการในยุทธศาสตร์ของกรุงเทพมหานครในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่บูรณาการของประชาคมอาเซียนดังกล่าวนี้ เห็นได้ชัดถึงความสำคัญของการสร้างความเชื่อมโยงในรูปแบบต่างๆ ในอาเซียน และแน่นอนว่า ยุทธศาสตร์โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งจะต้องเป็นส่วนสำคัญมากส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานครต่อความเชื่อมโยง (Connectivity) กับอาเซียนโดยรวมร่วมกัน

เฉพาะกับอาเซียนโดยรวมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกรุงเทพมหานครนั้นจะต้องให้ความสนใจกับโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคหนานทีแม่น้ำโขง ซึ่งภายใต้โครงการนี้มีโครงการความร่วมมืออิระวดี แม่น้ำโขง เจ้าพระยา รวมอยู่ด้วย กรุงเทพมหานครซึ่งตั้งอยู่บนลุ่มน้ำเจ้าพระยาของประเทศไทยจะต้องเห็นความเกี่ยวข้องในโครงการนี้และจะวางแผนยุทธศาสตร์เชื่อมโยงโครงการดังกล่าวจากกลุ่มน้ำโขงอิระวดีมายังกรุงเทพมหานครบนลุ่มน้ำเจ้าพระยาอย่างไรต่อไป

¹⁵ อ้างแล้วใน 2 “แผนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2558” จัดทำโดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2556.

บรรณานุกรม

1. “Road Map for ASEAN Community” ASEAN Secretariats, March 2011.
2. “แผนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของกรุงเทพมหานครในปี 2558” สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร ศูนย์อาเซียนศึกษา, 2556.
3. ดุรายละเอียดยกจาก “The ASEAN Charter, Association of Southeast Asian Nations” เอกสารแปลของกระทรวงการต่างประเทศไทย
4. ดุรายละเอียดยกใน “International Relations in Southeast Asia : The Struggle for Autonomy” เขียนโดย Donald E Wethebee แปลโดย เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ ใน “อาเซียนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, 2558 หน้า 201-212.
5. เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ “อาเซียน-จีน : ทั้งปีนเกลียวทั้งเกี่ยวก้อย” สำนักพิมพ์แสงดาว, 2558 หน้า 247.
6. ดุรายละเอียดยกใน “คู่มือการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เดือนมิถุนายน 2558.
7. อ้างถึงแล้วใน “อาเซียน-จีน : ทั้งปีนเกลียวทั้งเกี่ยวก้อย” หน้า 241-270
8. อ้างถึงแล้วใน “อาเซียน-จีน : ทั้งปีนเกลียวทั้งเกี่ยวก้อย” หน้า 242-243
9. ดุรายละเอียดยกใน “รายงานภาพรวมการพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงระบบคมนาคมขนส่งของไทย” และ “ความเชื่อมโยงในอาเซียน” สำนักนโยบายการขนส่งและจราจร กระทรวงคมนาคม เดือนกันยายน, 2555.
10. อ้างแล้วใน “ความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน” หน้า 169
11. Kham Vorapheth, “Contemporary Laos : Development Path and Outlook of a Nation” while Lotus Co. Ltd., Bangkok, Thailand 119.
12. อ้างแล้วใน Kham Vorapheth หน้า 121
13. เอกสารสัมมนา “บูรพาภิวัตน์” อเนก เหล่าธรรมทัศน์, มหาวิทยาลัยรังสิต, 2555
14. โครงการทวาย “เอกสารโครงการทวาย” กระทรวงอุตสาหกรรม, 2555
15. อ้างแล้วใน 2 “แผนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของกรุงเทพมหานครในปี 2558” จัดทำโดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 15 กรกฎาคม 2556.

ผู้นำการปฏิวัติทางความรู้ และการปฏิวัติประชาธิปไตย ในอเมริกาและฝรั่งเศส

รองศาสตราจารย์ วิทยากร เชียงกุล*

บทคัดย่อ: ผู้นำในการปฏิวัติทางความรู้

นักคิด นักเขียน นักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ ในอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ ในคริสต์ศตวรรษที่ 15-18 มีบทบาทในการเผยแพร่ความคิด ความรู้ใหม่ๆ ต่อสาธารณชนที่นำไปสู่การปฏิวัติทางความรู้ และความคิดอ่านของประชาชนยุโรปอย่างสำคัญ ก่อนหน้านั้นประชาชนที่เคยเชื่อคำสอนของคริสตจักรและระบบกษัตริย์แบบเทวราชด้วย ศรัทธาแบบเชื่อโชคลางของคลังอย่างมกมาย ปัญญาชนแนวคิดก้าวหน้าเสนอว่าสามารถเข้าใจโลกธรรมชาติและสังคมได้อย่างมีเหตุผล มีประจักษ์พยานที่พิสูจน์ยืนยันได้อย่างเป็นธรรมชาติ ปัญญาชนแนวคิดก้าวหน้าทำให้เกิดขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผล (Enlightenment) การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม ในศตวรรษที่ 17-18 และต่อมาคือการปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศส ในปลายศตวรรษที่ 18

แม้การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศสจะเป็นเรื่องที่มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยในทางเศรษฐกิจ การเมือง โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้งระหว่างความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบฟิวดัลที่ล้าหลัง และพลังการผลิตแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้ากว่า แต่การปฏิวัติทางความรู้ ความคิด ที่นำโดยปัญญาชนในยุคดังกล่าวก็มีบทบาทผลักดันเร่งเร้าให้เกิดทั้งการปฏิวัติระบบเศรษฐกิจและการเมืองขึ้นอย่างสำคัญ การปฏิวัติประชาธิปไตยทางการเมืองในอเมริกาและฝรั่งเศสในปลายศตวรรษที่ 18 มีผลสะท้อนต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมืองแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมสมัยใหม่และระบบการเมืองที่ค่อนข้างไปทางประชาธิปไตยไปสู่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกในเวลาต่อมา

* คณบดีกิตติคุณ วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

Abstract

Some important thinkers, writers, philosophers, scientists in England, France, Germany and the Netherlands in the 15th to 18th centuries have played an important role in revolutionizing the knowledge paradigms and ways of thinking of the general public in that era. Old ideas based on faithful beliefs in the divine and absolute power of the hierarchical Church and kings were challenged by new ideas, i.e., that the world was regulated by a natural system with its own rules and reasons that humans can discover and understand scientifically. These new ideas led to the Enlightenment (with reason) movement, the Industrial Revolution and bourgeois democratic revolutions in America and France at the end of the 19th century.

Bourgeois democratic revolutions in America and France can partly be traced back to the major political economic changes deriving from the contradiction between the out-of-date feudal social relations (in production) and the more progressive capitalist productive forces (technology). However, the revolution in knowledge paradigm and way of thinking that was led by important intellectuals in the 15th to 18th centuries have also played a significant role in the bourgeois democratic revolutions in the West that later on expanded to other parts of the world.

ประเด็นสำคัญของหัวข้อบทความ

การปฏิวัติทางความรู้ เป็นคำที่ผู้เขียนเสนอเพื่อให้คนไทยเข้าใจได้ง่าย นักวิชาการตะวันตกใช้คำว่า **ปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์** (Scientific Revolution) ซึ่งมีความหมายคล้ายกัน เพราะวิทยาศาสตร์คือความรู้ ซึ่งในความหมายกว้างรวมทั้งความรู้ทางสังคมหรือวิทยาศาสตร์สังคมด้วย ผู้เขียนยังรวมถึงการปฏิวัติทางความคิดอ่านของขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผล (The Enlightenment) ของนักคิดนักเขียนยุโรป (และอเมริกัน) ในศตวรรษที่ 17-18 ซึ่งนำไปสู่การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศสในปลายศตวรรษที่ 18 ด้วย

การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นไล่เลี่ยกันในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีอิทธิพลต่อประชาธิปไตยสมัยใหม่ทั่วโลกอย่างสำคัญ การปฏิวัติประชาธิปไตยทั้งใน 2 ประเทศเกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม แต่ในบทความนี้จะเน้นบทบาททางความคิด ความรู้ ของผู้นำ ผู้สามารถเผยแพร่ให้ประชาชนจำนวนมากสนับสนุนจนเกิดเป็นพลังในการปฏิวัติที่ประสบความสำเร็จ

ประวัติศาสตร์การเมืองสังคมของยุโรป

แม้ว่าบางตำราจะอ้างว่า ตะวันตกมีประชาธิปไตย ความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณเมื่อ 2 พันกว่าปีที่แล้ว แต่นั่นเป็นประชาธิปไตยแบบจำกัดที่เกิดขึ้นเฉพาะนครรัฐเอเธนส์และอยู่ได้เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ในยุคดังกล่าว รวมทั้งต่อมาอีกหลายร้อยปี ยุโรปส่วนใหญ่คือพวกชนเผ่าและชุมชนเมืองเล็กๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองแบบเจ้านครรัฐ ระบบฟิวดัล (ศักดินาฝรั่ง) และคริสตจักรที่มีอำนาจรวมศูนย์มากมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 จนถึงศตวรรษที่ 15

ในศตวรรษที่ 12-13 ศาสนาคริสต์และชนชั้นนำในเมืองใหญ่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยในเมืองใหญ่บางเมืองของยุโรป แต่มหาวิทยาลัยที่มีไม่กี่แห่งนั้นส่วนใหญ่สอนและเรียนรู้อรรถความรู้จากกรีก โรมัน และเทววิทยาของศาสนาคริสต์ ทั้งคณะนักบวชโรมันคาทอลิก และกษัตริย์ราชาธิปไตยยังมีอำนาจเด็ดขาดและครอบงำความคิดแบบจารีตนิยมให้ประชาชนต้องยำเกรงสูง แต่ก็มีปัญญาชนทั้งจากในมหาวิทยาลัยและพวกอ่านศึกษาด้วยตนเองที่คิดแตกต่างอยู่บ้าง

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เศรษฐกิจยุโรปเริ่มพัฒนาเป็นทุนนิยมการค้ามากขึ้น เกิดการปฏิรูปศาสนาโปรเตสแตนต์ที่ส่งเสริมให้คนรู้หนังสือเพื่ออ่านคัมภีร์ไบเบิลได้เองและคิดเป็นอิสระเพิ่มขึ้น ประชาชนบางส่วนสนใจเรื่องการค้า หัตถกรรม เป็นผู้ประกอบการเพิ่มขึ้น ยุโรปมีความก้าวหน้าเรื่องการเดินเรือและการแสวงหาดินแดนใหม่ๆ การประดิษฐ์แท่นพิมพ์หนังสือที่ทำให้ผลิตหนังสือได้จำนวนมากขึ้น ราคาต่ำลง ประชาชนที่สนใจมีโอกาสศึกษาวิทยาการต่างๆ ด้วยตัวเองเพิ่มขึ้น ทั้งด้วยความอยากรู้อยากเห็น ทั้งเพื่อการพัฒนาเครื่องใช้ เทคโนโลยีในการผลิตและการทำสงคราม (สมัยก่อนเป็นยุคนครรัฐต่างๆ ที่มีการรบแย่งชิงที่ดิน ทรัพยากรคน กันเป็นประจำ) เพื่อเป็นหนทางในการสร้างชื่อเสียง/ความมั่งคั่งให้ตนเอง

การปฏิวัติประชาธิปไตยในอังกฤษ เกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 แต่ที่ไม่มีชื่อเสียงโด่งดังเท่าการปฏิวัติในอเมริกาและฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 เพราะในอังกฤษเป็นการปฏิวัติที่พวกขุนนางเจ้าที่ดินสามารถบีบบังคับต่อรองให้กษัตริย์ต้องฟังเสียงของสภา ซึ่งมีตัวแทนมาจากพวกขุนนางเจ้าที่ดิน เป็นการปฏิวัติที่มีความรุนแรงจำกัด และมีลักษณะปฏิรูปแบบค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าการปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศสในศตวรรษต่อมา ซึ่งมีการสู้รบยืดอำนาจกันอย่างเข้มข้น มองในเชิงเปรียบเทียบอังกฤษในศตวรรษที่ 18-19 เป็นประชาธิปไตยในระดับหนึ่ง แม้จะเป็นประชาธิปไตยของชนชั้นผู้มีทรัพย์สินเป็นหลักก็ตาม

การปฏิวัติประชาธิปไตยอเมริกา และฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 เกิดมาจากสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์หลายปัจจัยประกอบกัน ที่สำคัญคือพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจที่มีการค้าทางไกลระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น การแสวงหาเส้นทางเดินเรือใหม่ๆ และการล่าอาณานิคม การค้นคว้าและพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การปฏิรูปความเชื่อและแนวปฏิบัติ

ทางด้านศาสนาคริสต์ การปฏิวัติทุนนิยมอุตสาหกรรม² และการปฏิวัติทางความรู้ ความคิดของนักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญาโดยเฉพาะกลุ่มนักคิดในขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผล (The Enlightenment) ในช่วงศตวรรษที่ 17-18

นักคิด นักเขียน ในขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผลได้เสนอความรู้และแนวคิดใหม่ที่หักล้างความรู้ความเชื่อแบบจารีตนิยม ผ่านข้อเขียน การพูด ละคร และกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ทำให้เกิดการเผยแพร่ความคิด ความรู้ใหม่ เกิดนักเคลื่อนไหวและผู้นำทางการเมืองสังคม พลังทางความคิดที่แพร่หลายไปในยุคที่สภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองก็กำลังมีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสำคัญ พลังความคิดใหม่ที่ชี้แนวทางการสร้างระบบสังคมการเมืองที่ยุติธรรม มีเหตุผลมากกว่าระบบสังคมการเมืองแบบศักดินา สามารถพัฒนาไปเป็นพลังทางการเมืองการกระทำ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองแบบก้าวกระโดดจากระบบการเมืองแบบราชาธิปไตยไปเป็นระบบประชาธิปไตยของชนชั้นผู้มีทรัพย์สิน จากระบบเศรษฐกิจแบบศักดินาและพาสเซอร์นิยมไปเป็นระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ที่ชนชั้นพ่อค้านายทุนก้าวขึ้นมามีความมั่งคั่ง/อำนาจแทนชนชั้นศักดินาเจ้าที่ดินใหญ่ และประเทศในยุโรปสามารถพัฒนาพลังการผลิตได้อย่างขนานใหญ่

การปฏิวัติทางความรู้ ความคิด ช่วงศตวรรษที่ 15-18

ปัญญาชนยุโรปตั้งแต่ยุคกรีกโรมันมาจนถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา มักสนใจศึกษาความรู้แบบข้ามสาขา ทั้งทางปรัชญา วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ นักวิชาการหรือผู้รู้ (Scholar) ที่สำคัญ เช่น โคเปอร์นิคัส (ค.ศ. 1473-1543) ฟรานซิส เบคอน (ค.ศ. 1516-1620) กาลิเลโอ (ค.ศ. 1564-1642) เดสคาร์ต (ค.ศ. 1596-1650) ไอแซค นิวตัน (ค.ศ. 1642-1727) ในยุคตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เริ่มมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นคนรับใช้และผู้ตีความธรรมชาติ มองว่ามนุษย์สามารถที่จะทำงานดังกล่าวและเข้าใจธรรมชาติได้มาก ถ้าหากมนุษย์ตั้งใจสังเกตในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทิศทางของธรรมชาติ

โคเปอร์นิคัส (ค.ศ. 1473-1543) เสนอทฤษฎีใหม่ จากการคำนวณและการตีความวิเคราะห์ของเขา ว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของระบบสุริยจักรวาล ไม่ใช่โลกเป็นศูนย์กลางตามความเชื่อดั้งเดิมของนักวิชาการกรีกโบราณ ที่ตอกย้ำโดยคำสอนของคริสตจักรเรื่องพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ทำให้คนในยุโรปเชื่อกันตามมาเป็นพันปี แม้คนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับรู้และหรือยังไม่เชื่อทฤษฎีใหม่ของโคเปอร์นิคัส แต่เขาคือผู้จุดประกายให้ผู้รู้คนอื่นๆ คิดและพิสูจน์ต่อ

² Faulkner, Neil. A Marxist History of the World. www.counterfire.org

นักวิทยาศาสตร์ในยุคของกาลิเลโอ (ค.ศ. 1564-1642) และนักวิทยาศาสตร์คนอื่นๆ ที่เริ่มมีเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เช่น กล้องโทรทรรศน์ กล้องจุลทรรศน์ (ส่องสิ่งเล็กๆ ที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า) และอื่นๆ มากขึ้น เป็นกลุ่มคนที่สามารถสังเกตและทดลองปรากฏการณ์ของธรรมชาติได้ดีขึ้น พวกเขาได้ค้นพบความจริงทางธรรมชาติและอธิบายได้อย่างมีหลักฐานน่าเชื่อถือ เป็นการสนับสนุนความรู้ใหม่ให้เริ่มน่าเชื่อถือ และแพร่หลายเพิ่มขึ้น³ แม้กาลิเลโอจะถูกทางคริสตจักรบีบบังคับไม่ให้เผยแพร่ความคิดเรื่องดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางระบบสุริยะจักรวาล (ไม่ใช่โลกเป็นศูนย์กลาง) แต่งานเขียนของเขาแพร่ออกไปอย่างไม่มีใครหยุดยั้งได้

เดส์คาร์ต (ค.ศ. 1596-1650) นักคณิตศาสตร์และนักปรัชญา มองว่าเราสามารถศึกษาเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้ เช่นเดียวกับกฎเกณฑ์ของคณิตศาสตร์ นักวิชาการในกลุ่มนี้เริ่มเสนอสิ่งที่เรียกว่า**วิธีการทางวิทยาศาสตร์** คือ การสังเกต ทดลอง ใช้หลักเหตุผล รวมทั้งหลักคณิตศาสตร์ เพื่อค้นหากฎของระบบธรรมชาติ อย่างที่**นิวตัน** (ค.ศ. 1642-1727) ได้ค้นพบกฎแห่งความโน้มถ่วงของโลกและจักรวาล

ขบวนการ The Enlightenment⁴ (การทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผล)

นักคิดนักเขียน นักวิทยาศาสตร์ ปัญญาชนยุโรปตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 17 เริ่มตั้งข้อสงสัยและปฏิเสธกรอบความคิดแบบมงายล้าหลังของชนชั้นนำและประชาชนในยุคนั้นที่เชื่อในเรื่องเทวสิทธิ์ เทวอำนาจของกษัตริย์และคณะนักบวชคริสตจักรคาทอลิก เชื่อในเรื่องศักดิ์สิทธิ์ โชคกลางของคลัง ติดต่อกันมาราวพันปี ยุคราวศตวรรษที่ 5 ถึง 15 เป็นยุคนักประวัติศาสตร์เรียกว่ายุคมืด ในยุคนั้นที่คิดแตกต่างหรือมีพฤติกรรมที่สังคมที่มีสิทธิอำนาจตั้งข้อสงสัย อาจถูกทางการประหารชีวิตด้วยการเผาทั้งเป็นด้วยข้อหาแม่มด (และพ่อมด) ได้

พวกนักคิดในกลุ่ม Enlightenment ในศตวรรษที่ 17-18 เสนอแนวคิดใหม่ว่า มนุษย์ควรคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ (ซึ่งรวมคณิตศาสตร์) พวกเขาค้นพบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (การสังเกต บันทึก คำนวณ ทดลอง ฯลฯ) ว่าโลกไม่ใช่เป็นศูนย์กลางของจักรวาลอย่างที่นักปรัชญา ตั้งแต่**ยุคลิโอสโตเติล**, **ปโตเลมี** และคริสตจักรอธิบายให้คนเชื่อต่อเนื่องกันมาราวพันปี การที่พวกนักวิทยาศาสตร์ยุคศตวรรษที่ 17-18 ค้นพบและเสนอว่าโลกเป็นเพียง

³ Johnston, Sean F. History of Science Oxford, 2009.

⁴ มีการแปลคำนี้หลายอย่าง เช่น ยุครู้แจ้ง ยุคเรืองปัญญา ยุคภูมิธรรม ยุคส่องสว่างทางปัญญา ฯลฯ ในภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน และอื่นๆ ใช้คำนี้หมายถึงแสงสว่างหรือการรู้แจ้งคล้ายๆ กัน นักคิดยุโรปในยุคนั้นมองว่า แสงสว่างแห่งเหตุผลและความรู้ที่แท้จริงจะขับไล่ความมืดของความเชื่อแบบมงายและการใช้อำนาจเผด็จการที่ไม่เป็นธรรมในยุโรปยุคนั้น (ศตวรรษที่ 17-18) ออกไปได้

ดาวเคราะห์บริวารดวงหนึ่งของดวงอาทิตย์ในระบบสุริยจักรวาล ดาวเคราะห์ทั้งหลายต่างโคจรรอบดวงอาทิตย์อย่างเป็นระบบตามกฎหมายของธรรมชาติ เป็นการเสนอข้อเท็จจริงที่มีนัยขัดแย้งกับความเชื่อเดิมเรื่องพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก ที่เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง

การค้นพบและยืนยันความรู้ใหม่นี้ทำให้กลุ่มคนที่มีปัญญาสนใจการอ่าน การฟัง การเรียนรู้ เกิดแนวคิดใหม่ว่า**มนุษย์สามารถที่จะค้นคว้าและเรียนรู้กฎของธรรมชาติและกฎหมายสังคมได้** มนุษย์ควรมีสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตยในสังคม เพื่อสร้างชีวิตและสังคมที่ดีขึ้น นี่คือ **การปฏิวัติทางความรู้**ครั้งสำคัญของมนุษยชาติ ที่เป็นรากฐานในการนำไปสู่การปฏิวัติประชาธิปไตยแบบทุนนิยมทั้งการ**ปฏิวัติอเมริกัน** (ค.ศ. 1775-1782) และการ**ปฏิวัติฝรั่งเศส** (ค.ศ. 1789-1799) ที่ได้มีผลสะท้อนต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลกตามมา

ในขณะที่ปัจจัยทางสภาพเศรษฐกิจและการเมือง มีบทบาทในการปฏิวัติประชาธิปไตยทั้งในฝรั่งเศสและอเมริกาอย่างสำคัญ ระบบพีวดัลหรือศักดินาแบบยุโรปในยุคศตวรรษที่ 17-18 เริ่มกลายเป็นระบบเศรษฐกิจสังคมที่ล้าหลัง ที่ต้องถูกเปลี่ยนแปลงเพื่อทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เริ่มเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 แต่ทั้งเศรษฐกิจการเมืองและความคิดจิตสำนึกของมนุษย์ ก็เกี่ยวพันกันและกันอย่างแยกไม่ออก และพลังความคิด จิตสำนึกของนักปฏิวัติประชาธิปไตยและประชาชนที่สนับสนุนการปฏิวัติตั้งกล่าวคือพลังสำคัญ

พวกนักปรัชญายุโรปในศตวรรษที่ 17-18 เช่น **จอห์น ล็อก** (ค.ศ. 1632-1704) **อาดัม สมิธ** (ค.ศ. 1723-1790) ที่ติดตามเรื่องราวการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ในยุคนั้นด้วย รวมทั้งกลุ่มคนที่เป็นนักอ่าน ใฝ่การเรียนรู้ ผู้เริ่มเข้าใจทั้งเรื่องชีวิตและสังคมเพิ่มขึ้น เริ่มคิดว่า เมื่อนักวิทยาศาสตร์ค้นพบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ นักวิทยาศาสตร์สังคมก็น่าจะค้นหากฎเกณฑ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ด้วยหลักการคล้ายกัน จึงนำไปสู่การพัฒนางานความรู้ด้านรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง สังคมวิทยา กฎหมาย และอื่นๆ ที่เป็นองค์ความรู้ที่มีฐานยึดโยงกับเหตุผล การใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ สนับสนุน ซึ่งแตกต่างไปจากคำอธิบายแบบคร่ำครึ จารีตนิยมของพวกนักบวชและกษัตริย์ราชาธิปไตย ผู้อ้างว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและทุกอย่าง รวมทั้งสร้างสังคมที่นักบวชและกษัตริย์มีอำนาจสิทธิความชอบธรรมมาอย่างสมบูรณ์แบบแล้ว มนุษย์เราไม่สามารถหรือไม่ควรที่จะเปลี่ยนแปลงโลกได้อีกแล้ว

งานเขียนที่สะท้อนความรู้และความคิดใหม่ในยุคใหม่เห็นได้ชัดมากขึ้นในงานเขียนของนักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญาตั้งแต่ **กาลิเลโอ** (ค.ศ. 1564-1642) ผู้สนับสนุนทฤษฎีใหม่ว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของระบบสุริยจักรวาล ที่ดวงดาวต่างๆ โคจรรอบอย่างเป็นระบบตามกฎหมายธรรมชาติ **จอห์น ล็อก** (ค.ศ. 1632-1704) ผู้เสนอว่ารัฐบาลได้สิทธิอำนาจในการปกครองมาจากความเห็นชอบของประชาชนและประชาชนมีสิทธิเสรีภาพพื้นฐานที่ถ้ารัฐบาลทำลายสิทธินั้น ประชาชนมีสิทธิที่จะโค่นล้มรัฐบาล **ไอแซค นิวตัน** (ค.ศ. 1642-1727) ผู้เสนอทฤษฎีทั่วไปของแรงโน้มถ่วงของโลก

ที่ใช้อธิบายการโคจรของโลก ดวงจันทร์ ดาวต่างๆ ได้ชัดเจน และนักวิทยาศาสตร์คนอื่นๆ มาจนถึงงานเขียนด้านวรรณกรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ การเมือง ของนักเขียนฝรั่งเศสวอลแตร์ (ค.ศ. 1694-1778) ผู้คัดค้านเผด็จการ รักความเป็นธรรม ความมีมนุษยธรรม ความใจกว้าง อุดมถ้อย และยังมี **ยาค รูสโซ** (ค.ศ. 1712-1778) ผู้อธิบายเรื่องสัญญาประชาคมระหว่างรัฐและประชาชน อย่างชัดเจน และ**อิมมานูเอล คานท์** (ค.ศ. 1724-184) นักปรัชญาผู้สนับสนุนว่ามนุษย์ควรประพฤติ ปฏิบัติตามกฎหมายของเหตุผลและกฎของศีลธรรมที่ถือเป็นกฎสากลที่ใช้ได้สำหรับทุกคน **ธอมัส เพน** (ค.ศ. 1737-1809) ชาวอังกฤษ นักสาธารณรัฐนิยมผู้สนับสนุนการปฏิวัติของชาวอาณานิคมอเมริกัน

นักคิดในขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผลเป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิด**เสรีนิยม** **สากลนิยม** แยกโลกของฆราวาสออกจากศาสนา และการต่อต้านการปกครองแบบเผด็จการ (Despotism) ต่อต้านการอ้างสิทธิอำนาจเด็ดขาด (Anti-Authoritarian) ของคริสตจักรและกษัตริย์ แบบสมบูรณาญาสิทธิราช

ในยุโรปมีการจัดตั้งสมาคมและสำนักการศึกษา (Academy) ศูนย์รวมของผู้สนใจวิทยาศาสตร์ต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์ต่างๆ สมาคมเหล่านี้จัดปาฐกถา การสาธิตการทดลองทาง วิทยาศาสตร์ การอภิปรายต่อสาธารณะ การประกวดความเรียง ฯลฯ เริ่มขึ้น ช่วงแรกมีการริเริ่ม จัดตั้งกันเองในหมู่คนชั้นสูง คนชั้นกลาง ผู้มีการศึกษา และภายหลังในบางประเทศในยุโรป รัฐบาลให้ความสนับสนุนเพราะต้องการพัฒนาเทคโนโลยี ในปี ค.ศ. 1789 (ปีแห่งการปฏิวัติฝรั่งเศส) มีสมาคมวิทยาศาสตร์แบบทางการในยุโรปมากกว่า 76 แห่ง พวกเขามีกิจการจัดปาฐกถา การอภิปราย การสาธิต การทดลอง การประกวดความเรียงกันเป็นประจำ รวมทั้งมีการพิมพ์เผยแพร่บทความ จุลสาร นิตยสารต่างๆ ด้วย ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในยุคศตวรรษที่ 18-19 ได้พัฒนาโดย ผู้ใฝ่รู้ สมาคมและสำนักของผู้สนใจวิทยาศาสตร์ มากกว่าโดยมหาวิทยาลัย **รูสโซ**เริ่มมีชื่อเสียงจากการชนะการประกวดความเรียงของสมาคมวิชาการสมาคมหนึ่งและประชาชนกลุ่มที่สนใจก็นิยมอ่าน

นักคิด นักเขียน นักทำหนังสือพิมพ์ นักพูด เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ ทั้งทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ปรัชญา ความรู้ทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปะวรรณกรรม ละคร ฯลฯ⁵ ตัวอย่างของหนังสือที่สำคัญ คือ **สารานุกรมความรู้** (Encyclopedia) ฉบับภาษา ฝรั่งเศส ชุดที่ Denis Diderot (ค.ศ. 1685-1759) และ Sean Le Rond D'Aembert เป็นบรรณาธิการ เขาได้รวบรวมนักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญา รวบรวม 150 คน รวมทั้งวอลแตร์ (ค.ศ. 1694-1778) **รูสโซ** (ค.ศ. 1712-1778) **มองเตสกีเยอ** (ค.ศ.1689-1755) ฯลฯ มาช่วยกันเขียนบทความ อธิบายความรู้ในหัวข้อเรื่องต่างๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การทำมาหากิน ปรัชญา สังคม ฯลฯ

⁵ www.wikipedia.org Age of Enlightenment, Education in Age of Enlightenment.

www.encyclopedia.com – The Enlightenment

บรรณาธิการหนังสือสารานุกรมชุดนี้ผู้เป็นปัญญาชนสำคัญในขบวนการยุคทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผล (The Enlightenment) ได้เขียนแสดงจุดยืนชัดเจนว่า ต้องการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของประชาชน จากที่เคยถูกรอบงำโดยคริสตจักร ให้คิดในเชิงเหตุผล ศึกษาเข้าใจโลกที่เป็นจริง และต้องการให้ประชาชนมีข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์ในทุกด้าน

หนังสือสารานุกรมชุดนี้พิมพ์ทยอยออกมาในช่วง 25 ปี ก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศสไม่นานนัก คือในช่วง ปี ค.ศ. 1751-1772 เป็นหนังสือที่ทำหายความคิดเก่าที่สร้างความอึดอัดในหมู่ผู้สนใจ การอ่านและการแสวงหาความรู้ใหม่ เป็นหนังสือขนาดใหญ่ (ที่ทยอยพิมพ์ออกมาในรอบ 25 ปี) รวม 28 เล่ม มีบทความรวมแล้วกว่า 7 หมื่นบทความ ภาพประกอบกว่า 3 พันภาพ แต่ละเล่มพิมพ์ครั้งละ 1,500-4,000 ฉบับ เป็นหนังสือขายดีที่แพร่ไปทั่วฝรั่งเศสในหมู่คนที่อ่านหนังสือได้ และยังได้เผยแพร่ไปทั่วยุโรปด้วย เพราะในยุคนั้นคนมีการศึกษาในยุโรปมักจะรู้ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งมีลักษณะคล้ายภาษาสากลในยุโรป ถัดมาจากภาษาลาติน ฝรั่งเศสซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสังคมมากที่สุดในยุโรป ในยุคพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้กลายเป็นศูนย์กลางที่ประเทศอื่นๆ อยากเรียนรู้ อยากทำตามแบบอย่าง

หนังสือและกลุ่มนักเขียนชุดนี้มีอิทธิพลที่สำคัญต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 (และในสหรัฐฯ ด้วย) แม้รัฐบาลระบบกษัตริย์ฝรั่งเศสที่จารีตกลัวความคิดใหม่และการเปลี่ยนแปลง จะประกาศห้ามพิมพ์หนังสือสารานุกรมชุดนี้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1759 แต่มีการแอบพิมพ์เผยแพร่ ส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากคนชั้นสูงบางคนที่มีการศึกษาและเริ่มมีความคิดแบบสมัยใหม่ ประเทศอื่น เช่น อังกฤษ เยอรมัน ก็มีการจัดทำหนังสือสารานุกรมอภิปรายความรู้หัวข้อต่างๆ ด้วยเช่นกัน ชาวอเมริกัน (ชาวอังกฤษและยุโรปที่อพยพไปสร้างอาณานิคมที่อเมริกาเหนือ) ที่มีการศึกษาก็ได้อ่านงานของนักคิดนักเขียน อังกฤษ ฝรั่งเศส

นอกจากสมาคมและสำนักการศึกษา (Academy) ทางวิทยาศาสตร์แล้ว ในยุคนั้นประชาชนทั่วไปในฝรั่งเศส อังกฤษ ฯลฯ ที่มีความสนใจในการอ่าน และการถกเถียงกันทั้งในเรื่องศาสนา สังคม และเรื่องอื่นๆ สามารถที่จะไปอ่านหนังสือได้ในห้องสมุดสาธารณะ และร่วมชุมนุมพูดคุยถกเถียงกันได้ในบ้านกาแฟ โรงเตี้ยม (ขายเหล้า เบียร์) หอพักช่างก่อสร้าง สโมสรนักฟุตบอลได้วาที ฯลฯ ที่มีอยู่ทั่วไปได้ บ้านกาแฟบางแห่งเชิญนักคิดนักเขียน นักพูด มาปาฐกถาหรือร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยน ในบ้านกาแฟและโรงเตี้ยมมักมีหนังสือพิมพ์ นิตยสาร จุลสาร ให้ลูกค้าอ่านด้วย

สมัยนั้นมีคนที่อยากเป็นนักเขียนจำนวนหนึ่ง ซึ่งแม้พวกเขาจะไม่ได้ประสบความสำเร็จเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงโด่งดัง แต่ก็เป็่นนักเขียนระดับรองๆ ที่ช่วยนำความคิดของนักคิดนักเขียนคนสำคัญไปเขียนเล่าต่อ (เช่นลงในนิตยสาร จุลสาร ที่คนทั่วไปอ่านกัน) นอกจากหนังสือเรื่องความรู้ปรัชญาต่างๆ แล้ว หนังสือประเภทนวนิยายและบทความเสียดสีวิพากษ์วิจารณ์สังคมของวอลแตร์ (ค.ศ. 1649-1728) รัสโซ (ค.ศ. 1712-1778) และนักเขียนคนอื่น รวมทั้งบทละครเสียดสีวิพากษ์วิจารณ์สังคม ก็เข้าถึงประชาชนที่สนใจได้มาก

ในหมู่คนชั้นสูง คนชั้นกลาง นักเขียน ศิลปิน ชนชั้นนำทางการเมือง สังคมนิยมจัด พุดคุยเสวนากันในห้องรับแขกของบ้านคนมีฐานะ (Salon) บรรยายากาสของการแลกเปลี่ยนทางความคิดเห็น ความรู้ จึงแพร่หลายทั้งในฝรั่งเศสและประเทศอื่นๆ ในยุโรปตะวันตก มีการอ่านและแลกเปลี่ยนกันในหมู่ปัญญาชน ในประเทศใกล้เคียงกันด้วย หนังสือสำคัญของ **จอห์น ล็อก** นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ **วอลแตร์ รัสโซ** นักเขียนความเรียง นวนิยาย ละครฝรั่งเศส **อาดัม สมิธ** (ค.ศ. 1723-1790) นักปรัชญาสังคมและนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมชาวอังกฤษ เป็นที่รู้จักกันในหลายประเทศ ทั้งโดยการที่ปัญญาชนบางคนอ่านภาษาต่างประเทศได้ โดยการแปล การนำไปเขียนถึง ไปเล่าต่อ **เบนจามิน แฟรงคลิน** (ค.ศ. 1706 -1790) ปัญญาชน นักวิทยาศาสตร์ ผู้นำการปฏิวัติอเมริกันคนสำคัญคนหนึ่งเดินทางมายุโรปหลายครั้ง อ่านหนังสือ และคบหากับพวกนักคิดนักเขียนทั้งในฝรั่งเศสและอังกฤษ

บทบาทของผู้นำทางความคิดชาวยุโรปในศตวรรษที่ 17-18

การเปลี่ยนแปลงทางความรู้ ความคิด เรื่องธรรมชาติและสังคมอย่างขนานใหญ่ในยุโรป ในช่วงราวปี ค.ศ. 1650-1800 ได้รับขนานนามว่า **ยุคทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผล (The Age of Enlightenment)** ซึ่งหมายถึงยุคที่เกิดขบวนการปัญญาชน นักคิด นักเขียน นักวิทยาศาสตร์ ในยุโรปตะวันตก เผยแพร่ความคิดใหม่ที่ท้าทาย วิพากษ์วิจารณ์การอ้างสิทธิอำนาจแบบเด็ดขาดของศาสนจักรคาทอลิก และ**กษัตริย์ราชาธิปไตยแบบมีอำนาจเบ็ดเสร็จ (Absolutism)** ระบบ**ความคิดความเชื่อแบบเชื่อผีสังเทวดาหรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ (Superstition)**

นี่คือขบวนการทางปัญญาแบบหลวมๆ นักคิดในกลุ่มนี้ที่เกิดในหลายประเทศในยุโรปและในช่วงเวลาที่ต่างกันบ้าง แต่ละคนเสนอแนวคิดแตกต่างกันในบางประเด็น รวมทั้งพวกเขาได้แย้งกันในเชิงวิชาการ เชิงปรัชญาอย่างจริงจังด้วย แต่โดยรวมแล้วพวกเขามีแนวคิดใหญ่ๆ ร่วมกันที่ทำให้เกิดพลังของการเปลี่ยนแปลงสังคมคือ **เน้นความสำคัญของการตั้งข้อสงสัย การใช้หลักเหตุผล การวิเคราะห์ ค้นคว้าทดลองอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ความมีใจกว้าง อดกลั้นที่จะรับฟังความคิดความเชื่อ วัฒนธรรมที่แตกต่างของคนอื่น (Toleration) การให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพ ความเป็นมนุษย์นิยม และปัจเจกชนนิยม การคิดด้วยตนเอง แทนที่จะถูกกำกับโดยคนอื่น การตระหนัก/ให้ความสำคัญเรื่อง สิทธิความเป็นมนุษย์ สัญญาประชาคมที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลจากประชาชน ซึ่งแม้ในยุคนั้น พวกเขาจะหมายถึงแค่เสรีชนชายผู้มีทรัพย์สิน แต่ก็ก็เป็นความคิดที่ก้าวหน้าในยุคที่มีแต่เจ้าขุนนาง และนักบวชอภิสิทธิ์ชนส่วนน้อย ที่มีอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ**

ความรู้และแนวคิดใหม่ของผู้คนสำคัญในกลุ่มนี้เกิดขึ้นในบริบทสภาพแวดล้อมของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญในยุคก่อนหน้านี้ และระหว่างนั้น ทั้งเรื่องพัฒนาการของเทคโนโลยีในการทำมาหากินและในการทำสงคราม การปฏิรูปโปรเตสแตนต์และการต่อต้านการปฏิรูปศาสนาคริสต์แบบคาทอลิก ความก้าวหน้าในเรื่องการเดินทางทางทะเล การพัฒนาเรื่องการใช้พลังงานไอน้ำแทนแรงงานสัตว์ การขยายตัวของการผลิตและค้าขายระหว่างประเทศ การค้นพบดินแดนใหม่และการล่าอาณานิคม ความขัดแย้งและพัฒนาการของระบบความเชื่อในเรื่องศาสนาและระบบการเมือง การปฏิวัติทางเกษตรและอุตสาหกรรม การถ่ายทอดความรู้ ความคิดอ่านของนักคิดนักปราชญ์ผ่านหนังสือ (ทั้งหนังสือเล่ม จุลสาร นิตยสาร และหนังสือพิมพ์) ที่มีกรรพิมพ์ได้จำนวนมากและราคาต่ำลง ฯลฯ⁶

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและระบบนิเวศสังคมที่กล่าวมาทั้งหมดมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางความคิดของนักคิด นักปรัชญาผู้แสวงหาความรู้และความจริงในสังคม และในขณะเดียวกันความคิดและความรู้ใหม่ที่พวกนักคิดเหล่านี้นำเสนอเผยแพร่ต่อสาธารณะทั้งการเขียนและการพูด ได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดของทั้งชนชั้นนำคนชั้นกลาง ให้ขับเคลื่อนการปฏิวัติทางการเมืองและทางเศรษฐกิจสังคมอย่างสำคัญ

ในขณะที่นักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์เป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางด้านพลังการผลิตของมนุษย์ นักปรัชญาการเมือง เช่น จอห์น ล็อก ยังยาคว์ รุสโซ ธอมัส เจฟเฟอร์สัน ธอมัส เพน อาดัม สมิธ ฯลฯ ได้สร้างองค์ความรู้ทางสังคมการเมืองที่มีอิทธิพลผลักดันการปฏิวัติทางการเมือง ซึ่งมองในแง่เศรษฐศาสตร์การเมืองแล้ว นี่คือการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในการผลิต จากระบบเศรษฐกิจยุคศักดินาฟิวดัลที่พึ่งการเกษตรและหัตถกรรมที่อาศัยแรงงานฝีมือไปสู่ยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรและพลังงานสมัยใหม่⁷

ยุคนี้คือก้าวที่สำคัญของมนุษยชาติ ที่มนุษยกลุ่มใหญ่สามารถเปลี่ยนกรอบความคิดจากกรอบความคิดเดิมที่มองเรื่องกาลเวลา ชีวิต และสังคม เหมือนกับเป็นวัฏจักรที่วนกลับไปกลับมาซ้ำซาก เป็นการมองว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้และพัฒนาชีวิตและสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตปัจจุบันได้ (ไม่ต้องใช้ชีวิตแบบบร้อโลกหน้าหรือสวรรค์ตามคติความเชื่อทางศาสนา) ระบบอภิสิทธิ์ชนของเจ้าขุนมูลนายและศาสนจักรแบบรวมศูนย์อำนาจ ที่เคยครอบงำให้คนส่วนใหญ่เชื่อศรัทธามาราวพันปี (ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 5-15) ถูกแทนที่ด้วยการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์

⁶Hampson, Norman. The Enlightenment Penguin Books, 1990. Burns, James Macgregor, Fire and Light How the Enlightenment Transformed Our World Thomas Dunne Book, 2014.

⁷อ่านแนวคิดของนักคิดนักเขียนเหล่านี้ได้ใน วิทยาการ เชียงกูล ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม, สายธารพิมพ์ครั้งที่ 5, 2555.

การปฏิวัติอุตสาหกรรม ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยของชนชั้นผู้มีทรัพย์สิน (เจ้าที่ดินและพ่อค้านายทุน) และระบบเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ที่มีผลเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ทั้งในอเมริกา ยุโรป และต่อมาทั่วโลกแบบก้าวกระโดด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (รวมทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ) ที่โด่งดังและมีอิทธิพลมากที่สุดในประวัติศาสตร์โลกสมัยใหม่คือ การปฏิวัติอเมริกัน (ค.ศ. 1775-1882) และการปฏิวัติฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789)

สงครามเพื่อเอกราชและประชาธิปไตยในสหรัฐอเมริกา

หลังการค้นพบและยึดครองอเมริกาเหนือโดยอังกฤษและฝรั่งเศส คนอังกฤษและชาวยุโรปอื่นๆ ได้อพยพไปตั้งหลักแหล่งในอเมริกาเหนือเพิ่มขึ้นตามลำดับ ทั้งพวกที่หลบหนีจากอันตรายและความวุ่นวายของสงครามในยุโรป พวกที่ต้องการที่ดินทำกินและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ พวกที่ต้องการเสรีภาพที่จะนับถือศาสนานิกายใหม่ ผู้อพยพไปตั้งรกรากส่วนใหญ่คือเสรีชนผู้มีการศึกษาหรืออ่านออกเขียนได้ พวกเขาผ่านหรือเรียนรู้ประสบการณ์จากสงครามกลางเมืองอังกฤษ ที่รัฐสภาขุนนางได้พิสูจน์ให้เห็นว่าระบบกษัตริย์แบบใช้อำนาจเบ็ดเสร็จมากไปอาจถูกโค่นล้ม และรัฐสภาเป็นผู้แต่งตั้งกษัตริย์ที่ยอมรับอำนาจของรัฐสภาได้⁸ ชาวอาณานิคมอเมริกันสร้างระบบรัฐสภาระดับมลรัฐที่พลเมืองชายเสรีชน มีส่วนในการออกเสียงมากกว่ารัฐสภาขุนนางของอังกฤษ ชาวอาณานิคมเริ่มไม่พอใจกับการที่ต้องจ่ายภาษีให้เจ้าอาณานิคมอังกฤษที่พวกเขาไม่มีตัวแทน และไม่เห็นว่ารัฐบาลอังกฤษจะช่วยพวกเขาได้ตรงไหน พวกเขาต้องการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ที่พวกเขาทำกันเองได้โดยไม่ต้องพึ่งเมืองแม่อังกฤษที่อยู่ห่างออกไปหลายพันไมล์

อาณานิคมของอังกฤษในอเมริกาเหนือในทศวรรษ 1770 ผู้ตั้งรกรากที่มีทรัพย์สินส่วนใหญ่คือพ่อค้าในนิคมทางเหนือและเจ้าที่ดินที่มีทาสจากนิคมทางใต้ พวกเขาร่วมมือกันต่อต้านการเพิ่มภาษีใหม่ๆ ของรัฐบาลเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป 8 พันไมล์ รัฐบาลอังกฤษผู้มีภาระหนี้เพิ่มขึ้นจากการทำสงคราม 7 ปีกับฝรั่งเศสทั้งในสมรภูมิยุโรป อเมริกา อินเดีย และในท้องทะเล หวังจะผลักภาระค่าใช้จ่ายการบริหารจักรวรรดิอังกฤษไปยังอาณานิคมของตนในอเมริกาเหนือ แต่ชาวอาณานิคมอเมริกันส่วนใหญ่เริ่มคัดค้านการเสียภาษีใหม่ๆ โดยไม่มีผู้แทนของตนในรัฐสภาที่อังกฤษ เมื่อชาวอาณานิคมอเมริกันประท้วงไม่ยอมเสียภาษีชา และอังกฤษส่งทหารมาปราบปรามในปี ค.ศ. 1775 ชาวอาณานิคมอเมริกันกลุ่มหนึ่งจึงได้กลับ ผู้แทนมลรัฐ 13 แห่งตอนนั้นประชุมกันอยู่นานกว่าจะตัดสินใจทำสงครามกับอังกฤษเพื่อสร้างประเทศที่เป็นอิสระ

²Tristan Fischer Lessons from The American Revolution www.historyfuturenow.com

การปฏิวัติอเมริกัน (ค.ศ. 1775-1782) เป็นเรื่องของการประกาศอิสรภาพของชาว **อาณานิคม** ซึ่งส่วนใหญ่คือชาวอังกฤษ ไอร์แลนด์ ชาวดัชต์ และชาวยุโรปอื่น ที่พ่อแม่ของพวกเขา และตัวพวกเขาเองอพยพไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในทวีปอเมริกาเหนือ ชาวอาณานิคมส่วนใหญ่โดยเฉพาะ ผู้ที่ไปจากอังกฤษยังผูกพันทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จงรักภักดีต่ออังกฤษประเทศแม่ ในตอนแรกพวกชาวอาณานิคมต้องการเรียกร้องแค่เรื่องการปฏิรูประบบภาษีและการปกครอง ที่เป็นอิสระเพิ่มขึ้น แต่เมื่อรัฐบาลอังกฤษใช้ท่าทีแข็งกร้าว ส่งทหารมาข่มขู่ คุกคาม แบบไม่ยอม ผ่อนปรนตามข้อเรียกร้อง ชาวอาณานิคมจึงต่อต้าน และมีความคิดแยกตัวเป็นอิสระจากอังกฤษ เพิ่มขึ้นตามลำดับ ตอนแรกมีผู้แทนมลรัฐส่วนน้อย (ในยุคนั้นมีด้วยกัน 13 มลรัฐ) เท่านั้นที่มีแนวคิด ก้าวหน้าถึงขั้นจะทำสงครามประกาศอิสรภาพจากรัฐบาลอังกฤษเลย แต่การที่รัฐบาลอังกฤษใช้ท่าที แข็งกร้าวและส่งทหารมาปราบปรามควบคุมมากกว่าที่จะยอมเจรจา ทำให้สถานการณ์บานปลาย และหลังจากการประชุม การลอบปล้นกันอย่างเข้มข้นของผู้แทนมลรัฐกลุ่มที่มีแนวคิดก้าวหน้า เสียงส่วนใหญ่ที่ประชุมผู้แทนมลรัฐ 13 มลรัฐถึงได้ตัดสินใจประกาศสงครามกับรัฐบาลอังกฤษ

นอกจากเรื่องความไม่พอใจต่อการถูกเก็บภาษีเพิ่มโดยไม่มีผู้แทนในสภาแล้ว ชาวอาณานิคมอเมริกันยังไม่พอใจที่รัฐบาลอังกฤษไปตกลงกับฝรั่งเศสว่าอังกฤษจะไม่บุกเบิก ขยายดินแดนไปทางตะวันตกของอเมริกาในขณะนั้น ซึ่งเป็นถิ่นของคนพื้นเมืองที่ชาวอาณานิคม อเมริกันผิวขาวคาดหวังที่จะไปบุกเบิกครอบครอง

แนวความคิดของนักคิดยุโรปเรื่องเสรีภาพประชาธิปไตยในยุโรปมีอิทธิพลต่อชนชั้นนำ อเมริกันหลายคน ซึ่งเป็นผู้มีการศึกษา ติดตามอ่านหนังสือ ผู้นำการปฏิวัติอเมริกันอย่าง **เบนจามิน แฟรงคลิน** (ค.ศ. 1706-1790) เป็นนักวิทยาศาสตร์ที่คิดในแนวเหตุผล **ทอมัส เจฟเฟอร์สัน** (ค.ศ. 1743-1826) เป็นนักกฎหมายและนักวิชาการหลายแขนงที่ติดต่อสัมพันธ์กับนักคิดในยุโรป บทความจากจุลสารเล่มเล็กๆ เรื่อง **“จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม”** ของ **ทอมัส เพน** (ค.ศ. 1737-1809) นักคิดนักเขียนจากอังกฤษผู้อพยพไปอยู่อเมริกาในช่วงนั้น และเป็นผู้ต่อต้านระบบกษัตริย์มีอำนาจ เต็ม ช่วยตอกย้ำให้คนอเมริกันมองเห็นการเอาเปรียบของรัฐบาลราชาธิปไตยของอังกฤษและ คิดไปในแนวทางประกาศอิสรภาพจากอังกฤษ เพื่อก่อตั้งสาธารณรัฐใหม่เพิ่มขึ้น

ปัจจัยหนุนช่วยการปฏิวัติเพื่อเอกราชที่สำคัญคือ ชาวอาณานิคมส่วนใหญ่เป็นคน อ่านออกเขียนได้ เป็นเกษตรกรก้าวหน้า เป็นช่างฝีมือ ผู้ประกอบการ ปัญญาชน มีแนวคิดอุปนิสัย แบบก้าวหน้าที่จะไปผจญภัย ไปสร้างโลกใหม่อยู่แล้ว บ้างก็เป็นพวกปฏิรูปศาสนาที่ลี้ภัยไป ชาวอาณานิคมอเมริกันได้ไปอยู่อาศัยในประเทศที่มีดินแดนกว้างใหญ่ที่มีประชากรพื้นเมืองอยู่ มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ พวกเขามีความหวังและตระหนักมากขึ้นว่าพวกเขาสามารถสร้างฐานะ ขึ้นได้ด้วยตัวพวกเขาเองโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งรัฐบาลอังกฤษ

หลังจากทำสงครามกับกองทหารอังกฤษอยู่ 7 ปี ชาวอาณานิคมอเมริกันได้ชัยชนะเนื่องจากอังกฤษส่งทหารไปได้จำกัดเพราะอเมริกาอยู่ห่างไกลไปจากอังกฤษ 8 พันไมล์ ต้องใช้เวลาเดินทางด้วยเรือไปถึง 6 สัปดาห์ และมีความเสี่ยงภัยทางธรรมชาติสูงด้วย ทั้งทหารที่อังกฤษส่งไปรบก็เป็นทหารรับจ้างจำนวนมาก ขณะที่ชาวอเมริกันอาสาสมัครเป็นทหารรบด้วยอุดมการณ์เพื่อสร้างประเทศชาติใหม่ของพวกเขาสอง นอกจากนี้อย่างฝรั่งเศส (และสเปนด้วย) ซึ่งเป็นคู่แข่งกับอังกฤษก็แอบช่วยเหลือ รวมทั้งให้เงินกู้ฝ่ายรัฐบาลอาณานิคมอเมริกันด้วย

เมื่อชาวอาณานิคมชนะ พวกเขาจัดตั้ง**ประเทศสหรัฐอเมริกา** ที่เป็นสาธารณรัฐและเป็นประชาธิปไตยแบบนายทุนที่เฉพาะผู้ชายผิวขาวที่มีที่ดินและเสียภาษีมีสิทธิเลือกผู้แทนแต่ไม่รวมทาสผิวดำ ชนพื้นเมือง ผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ชาวอาณานิคมส่วนใหญ่ในอเมริกาเหนือ (ยกเว้นทาสผิวดำและชาวพื้นเมือง) เป็นคนผิวขาวที่เป็นชนชั้นกลางหรือคนระดับล่างที่ไม่แตกต่างกันมาก แม้จะมีเจ้าที่ดิน เกษตรกรรวย นายทุนพ่อค้า อยู่จำนวนหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นพวกที่เริ่มพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อเมริกาไม่มีระบบการปกครองแบบเจ้าขุนมูลนายเหมือนในยุโรป แม้ตอนนั้น**ยอร์ช วอชิงตัน** (ค.ศ. 1732-1799) ผู้พัฒนาจากเจ้าที่ดินเป็นนายพลที่คุมกองทัพทั้งหมดและรบชนะอังกฤษได้จะมีชื่อเสียงมีอำนาจบาตรมาก ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นแบบไม่มีคู่แข่ง ก็ไม่ได้มีความคิดที่ตั้งตัวเองเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ หรือถ้าสมมติว่าถ้าเขาเกิดคิดเช่นนั้น เขาก็คงทำได้ไม่สำเร็จ เพราะอาณานิคมอเมริกาพัฒนามาแบบผู้บุกเบิกที่ร่วมมือกันสร้างชุมชนและมลรัฐ ที่มีความเป็นอิสระพึ่งตนเองได้ มากกว่าประเทศที่พึ่งรัฐบาลกลางแบบรวมศูนย์

การปฏิวัติประชาธิปไตยในฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789-1799)

การปฏิวัติฝรั่งเศสเกิดขึ้นหลังจากที่ชาวอเมริกันชนะอังกฤษได้ 6 ปี ความคิดของนักคิดนักเขียนชาวฝรั่งเศส ชาวอังกฤษ สก๊อต ก้าวหน้า เริ่มแพร่หลายในหมู่ชาวยุโรปและชาวอเมริกันก่อนหน้านี้ แนวคิดของปัญญาชนเหล่านี้ส่งผลต่อการปฏิวัติทั้งในอเมริกาและฝรั่งเศส และข่าวความสำเร็จของการปฏิวัติในอเมริกาส่งผลสะท้อนต่อประชาชนชาวฝรั่งเศส

การปฏิวัติฝรั่งเศสเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมหลายปัจจัยด้วยกัน⁹ ฝรั่งเศสเป็นราชาธิปไตยแบบมีอำนาจเบ็ดเสร็จที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างชนชั้นต่างๆ และมีการกดขี่ขูดรีดสามัญชนส่วนใหญ่มาก มีแนวคิดทางศาสนาแบบจารีตนิยม ทั้งยังเกิดปัญหาการขาด

⁹เจ เอ็ม ทอมป์สัน. ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494-1789. โครงการตำราฯ พิมพ์ครั้งที่ 3, 2525 บทที่ 22 บทสรุป หน้า 316-366. จรัล ดิษฐาอภิชัย การปฏิวัติฝรั่งเศส เล่ม 1-2 สนพ.ผู้จัดการ 2537

ทำสงครามกับอังกฤษเป็นหนี้สินมาก กษัตริย์ซึ่งใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มีพระราชวังใหญ่โตหรูหรา จำเป็นต้องเก็บภาษีเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น ในขณะที่ฝรั่งเศสในตอนนั้นก็เกิดปัญหาพืชผลเสียหาย อาหารราคาแพง โครงสร้างการเก็บภาษีของฝรั่งเศสแต่เดิมมีการยกเว้นให้พวกนักบวชและขุนนางที่เป็นชนชั้นสูง หรือเก็บจากพวกเขาน้อยกว่าพวกเกษตรกรราย พ่อค้า ช่างฝีมือ ผู้ประกอบอาชีพอื่นๆ ดังนั้น เมื่อกษัตริย์ฝรั่งเศสต้องการเก็บภาษีเพิ่มขึ้น รวมทั้งจากพวกชนชั้นสูงด้วย จึงทำให้ทั้งพวกขุนนาง ชนชั้นกลาง ประชาชนทั่วไปร่วมกันต่อต้าน

กษัตริย์และที่ปรึกษา รวมทั้งระบบบริหารราชการฝรั่งเศสในยุคก่อนการปฏิวัติขาดประสิทธิภาพ ไม่มีระบบรัฐสภาขุนนางที่เข้มแข็งแบบในอังกฤษ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองสังคมของฝรั่งเศสโดยรวมล้าหลัง ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาระบบทุนนิยมการค้าและทุนนิยมอุตสาหกรรม ขณะที่ประเทศ เช่น อังกฤษและฮอลแลนด์ปรับตัวได้ดีกว่า มีความเป็นเสรีนิยมในทางเศรษฐกิจและทางสังคม เช่น ความอดกลั้นในเรื่องความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันมากกว่าฝรั่งเศส แม้อังกฤษจะผ่านสงครามกลางเมือง การประหารชีวิตกษัตริย์ การรื้อฟื้นระบบกษัตริย์และการปฏิวัติโดยสภาขุนนางเพื่อเปลี่ยนกษัตริย์ในศตวรรษที่ 17 แต่ก็มีความรุนแรงในขอบเขตที่น้อยกว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสในศตวรรษต่อมา

สถานการณ์ในฝรั่งเศสในยุคก่อนเกิดการปฏิวัติคือรัฐบาลราชาธิปไตย ฝรั่งเศสขาดแคลนงบประมาณหลังจากทำสงคราม 7 ปี (ค.ศ. 1754-1763) กับอังกฤษและการหนุนช่วยชาวอาณานิคมอเมริกันในการต่อสู้กับรัฐบาลอังกฤษ รัฐบาลกษัตริย์ฝรั่งเศสพยายามขึ้นภาษีโดยที่ขุนนางเจ้าที่ดิน พ่อค้าตามเมืองใหญ่ และคนในสาขาอาชีพต่างๆ จำนวนมากไม่ยินยอม การบริหารประเทศก็ล้มเหลว ประชาชนอดอยากยากจน รัฐบาลกษัตริย์ฝรั่งเศสใช้เงินหมดไปกับความฟุ่มเฟือยและการทำสงครามและเพราะการเก็บเกี่ยวที่ล้มเหลวทำให้อาหารมีราคาแพงขึ้นโดยเฉพาะสำหรับสามัญชน ขณะที่นายธนาคาร คริสตจักรคาทอลิก และขุนนางผู้มั่งคั่งปฏิเสธที่จะปล่อยเงินกู้ให้กษัตริย์ฝรั่งเศสใช้จ่ายฟุ่มเฟือย พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จำเป็นต้องเรียกประชุมสภานานด์ร ซึ่งไม่เคยมีการประชุมมานาน เพื่อให้ผู้แทนสภาช่วยออกเสียงสนับสนุนการขึ้นภาษีตามที่พระองค์ต้องการในปี ค.ศ. 1789

สภานานด์รของฝรั่งเศสประกอบไปด้วยสมาชิกจาก 3 ฐานันดร คือพวกขุนนาง นักบวช และฐานันดรที่ 3 ซึ่งตัวแทนส่วนใหญ่มาจากผู้มีทรัพย์สินและนักวิชาชีพชนชั้นกลาง สภานานด์รนำโดยตัวแทนจากฐานันดรที่ 3 ซึ่งมีการเลือกตั้งผู้แทนทั่วไปรวม 610 คน นอกจากไม่เห็นด้วยกับการที่กษัตริย์จะขึ้นภาษีแล้ว ยังได้เรียกร้องการปฏิรูประบบการเมืองด้วยการ**จัดตั้งสภาแห่งชาติ**ขึ้นมาเพื่อร่างรัฐธรรมนูญใหม่ในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1789 ชาวปารีสเชื่อว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จะใช้ทหารรับจ้างต่างชาติล้มระบบสภา ประชาชนจึงได้บุกป้อมบาสติลเพื่อยึดอาวุธมาป้องกันตัวและนำไปสู่การปฏิวัติ เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ยังติดังพยายามติดต่อกับ

ให้กษัตริย์ประเทศอื่นๆ เข้ามาช่วยปราบฝ่ายปฏิวัติ รวมทั้งพยายามจะหลบหนีและทหารของประเทศอื่นก็เตรียมบุกฝรั่งเศส จึงถูกศาลคณะปฏิวัติตัดสินว่าเป็นศัตรูของรัฐและถูกรัฐสภาลงโทษประหารชีวิต ประเทศฝรั่งเศสเลิกล้มระบบกษัตริย์ จัดตั้งเป็นสาธารณรัฐแบบประชาธิปไตย

การปฏิวัติประชาธิปไตยในฝรั่งเศสไม่ได้เกิดจากการกดขี่ขูดรีดมากที่สุด และชนชั้นที่ยากจนที่สุดลุกขึ้นมาปฏิวัติ เพราะประเทศหรือนครรัฐยุโรปอื่นๆ ก็มีการปกครองแบบกษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาด มีการกดขี่ขูดรีดสูง มีแนวคิดอำนาจนิยม จารีตนิยมสูงด้วยเช่นกัน กล่าวโดยเปรียบเทียบแล้ว ฝรั่งเศสยังพัฒนาเศรษฐกิจได้ดีกว่า และคนฝรั่งเศสโดยทั่วไปจนน้อยกว่าในหลายประเทศในยุโรปยุคเดียวกัน แต่การปฏิวัติเกิดจากคนชนชั้นกลางที่ไม่พอใจ เกิดความคิดใหม่ มองเห็นทางเลือกในการเปลี่ยนแปลงและรวมตัวกันได้ แนวความคิดของนักคิดในยุโรปในขบวนการทำให้โลกสว่างเพื่อผู้ที่อยู่ในฝรั่งเศสในยุคใกล้จะเกิดการปฏิวัติ พลังทางความคิดมีส่วนช่วยทำให้คนเห็นทางออกและส่งเสริมการปฏิวัติในสภาพที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมืองหลายอย่างพร้อมอยู่แล้ว¹⁰

แนวคิดของขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยการที่เป็นผู้นำในการต่อต้านสถาบันเก่าที่ใช้อำนาจเด็ดขาด ทั้งระบอบราชาธิปไตยและองค์คริสตจักรคาทอลิกผู้มีอำนาจรวมศูนย์มากในยุโรปในศตวรรษที่ 17-18 สมัยนั้น อาจไม่ได้เป็นตัวการทำให้เกิดการปฏิวัติประชาธิปไตยทั้งในอเมริกาและฝรั่งเศสโดยตรง ถ้าพิจารณาตามเนื้อหาแล้ว แนวคิดส่วนใหญ่ของนักคิดยุคก่อนการปฏิวัติเหล่านี้มีลักษณะปฏิรูปมากกว่าปฏิวัติ เช่น อยากมีระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีตัวแทนอยู่ในสภาเพื่อคานอำนาจกษัตริย์ได้บ้าง ต้องการปฏิรูปศาสนาให้มีความสุจริตและใจกว้างมากขึ้น ต้องการปฏิรูปเศรษฐกิจสังคมให้เป็นเสรีนิยมมากขึ้น แต่แนวคิดของพวกนักคิดนักเขียน นักพูดปลุกคนอเมริกัน ฝรั่งเศส ฯลฯ ให้ตื่นขึ้นอย่างสำคัญ

แนวคิดของนักคิดในขบวนการทำให้โลกสว่างด้วยเหตุผลจะปรากฏให้เห็นชัดเจนหลังจากเกิดการปฏิวัติในอเมริกาและฝรั่งเศสเสร็จแล้ว เมื่อมีการเขียนคำประกาศอิสรภาพ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง และรัฐธรรมนูญ ที่ได้รับอิทธิพลแนวความคิดเรื่องสิทธิภาพประชาธิปไตยของนักคิดอย่างจอห์น ล็อก, มองเตสกีเอร์, รูสโซ ฯลฯ ผู้นำการปฏิวัติอเมริกันและฝรั่งเศสที่เป็นปัญญาชนนักอ่าน ผู้เฝ้ารู้ล้นได้แนวคิดแรงบันดาลใจจากนักคิดนักเขียนยุโรปในยุคทำให้โลกสว่างๆ ในยุคก่อนหน้าการปฏิวัติประชาธิปไตยทั้ง 2 แห่งไม่นาน

¹⁰ Faulkner, Neil. A Marxist History of the World. www.counterfire.org Simon, Hardy Ch1: The Enlightenment. www.marxist.org

ความสำคัญของการปฏิวัติประชาธิปไตยในโลกตะวันตกในศตวรรษที่ 18

การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ ทางการเมืองและความคิด ที่มีผลกระทบต่อสังคมโลกในยุคนั้นและต่อมาจนถึงปัจจุบันอย่างลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งกว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งใดๆ ก่อนหน้านั้น ในประวัติศาสตร์อันยาวนานหลายล้านปีของมนุษยชาติ

การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 คือการปฏิวัติของชนชั้นผู้มั่งคั่ง (เจ้าที่ดิน เกษตรกรรายใหญ่ พ่อค้า นายทุน) การปฏิวัติทั้ง 2 ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงห่างกันไม่กี่ปีนั้น มาทั้งจากความขัดแย้งของความสัมพันธ์ทางการผลิตในสังคม ความขัดแย้งทางชนชั้นในระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบศักดินาฟิวคัลที่ล่าช้า และการเผยแพร่แนวคิดปรัชญาการเมืองสังคมของนักคิดนักเขียนชาวกรีกโบราณให้โลกสว่างด้วยเหตุผล รวมทั้งนักเขียน นักปฏิวัติระดับรองๆ ลงมา และประชาชนผู้สนับสนุนการปฏิวัติจำนวนมากที่สนใจอ่าน นำไปเผยแพร่ต่ออีกเถียงอภิปราย จัดตั้งกลุ่มองค์กรกันอย่างแพร่หลาย ทำให้พลังทางความคิดที่แพร่ไปถึงคนจำนวนหนึ่งกลายเป็นพลังทางการเมืองภาคปฏิบัติขึ้นมาได้

การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศส อ้าหลักการว่าเป็นการปฏิวัติเพื่อสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค การแสวงหาความสุขสำหรับประชาชนทุกคน แต่สภาพการเมืองที่เป็นจริงคือ เป็นเพียงการปฏิวัติประชาธิปไตยของชนชั้นผู้มั่งคั่ง (เจ้าที่ดิน, นายทุน) ฯลฯ ไม่ได้รวมถึงประชาธิปไตยสำหรับทาสผิวดำ ชนพื้นเมือง ผู้หญิง คนจน คนต่างชาติ ผู้ยังคงถูกกีดกันสิทธิและถูกกดขี่ขูดรีดเอาเปรียบโดยระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมต่อไป แต่แม้กระนั้น โดยเปรียบเทียบกับยุคศักดินาฟิวคัลและสมบูรณาญาสิทธิราช การปฏิวัติประชาธิปไตยนายทุนในอเมริกา ฝรั่งเศส และประเทศยุโรปอื่นๆ (รวมทั้งในญี่ปุ่นซึ่งพยายามเรียนรู้จากยุโรป) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองที่ก้าวหน้าและเป็นธรรมมากกว่าในยุคศักดินาฟิวคัล และเป็นการเปิดทางให้มีการพัฒนาระบบการเมืองแบบเป็นประชาธิปไตยในเชิงเปรียบเทียบเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา ในระดับที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ

บรรณานุกรม

- จรัส ดิษฐาอภิชัย, การปฏิวัติฝรั่งเศส เล่ม 1-2, สนพ.ผู้จัดการ, 2537
- เจ เอ็ม ทอมป์สัน, ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494-1789, โครงการตำราฯ พิมพ์ครั้งที่ 3, 2525
- วิทยากร เชียงกูล, ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม, สายธาร, พิมพ์ครั้งที่ 5, 2555.
- วิทยากร เชียงกูล, การปฏิวัติประชาธิปไตยในอเมริกาและฝรั่งเศส คนไทยควรเรียนรู้อะไร, สนพ, แสงดาว, 2560
- Burns, James Macgregor, Fire and Light How the Enlightenment Transformed Our World Thomas Dunne Book, 2014.
- Hampson, Norman The Enlightenment Penguin Books, 1990
- Johnston, Sean F. History of Science Oxford, 2009.
- www.counterfire.org (Faulkner, Neil. A Marxist History of the World.)
- www.encyclopedia.com (The Enlightenment)
- www.historyfuturenow.com (Tristan Fischer Lessons from The American Revolution.)
- www.wikipedia.org (Age of Enlightenment, Education in Age of Enlightenment.)

“บทเพลง” กับ “ความมั่นคง”

พันเอก บุญรอด ศรีสมบัติ*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลงไทยกับความมั่นคง ตั้งแต่ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านยุคสงครามเย็น ถึงยุคภายใต้ การปกครองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ “คสช.” ซึ่งการศึกษาพบว่า

ยุคสงครามโลกครั้งที่ 1 บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง จะมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุน “แนวคิดชาตินิยม” เป็นเพลงปลุกใจให้คนไทยรักชาติบ้านเมือง เน้นบทเพลงพระราชนิพนธ์ ในล้นเกล้ารัชกาลที่ 6

ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 บทเพลงกับความมั่นคง จะมีเป้าหมายเพื่อ “ปลุกกระแส ชาตินิยม” ของไทย ให้รักชาติและปกป้องผืนแผ่นดินไทยจากผู้รุกราน ผลงานเพลงที่โดดเด่น เป็นของหลวงวิจิตรวาทการ

ยุคสงครามเย็น บทเพลงชี้ให้เห็นภัยคุกคามลัทธิคอมมิวนิสต์และการต่อสู้ของคนไทย มีบทเพลงพระราชนิพนธ์ที่สำคัญในล้นเกล้ารัชกาลที่ 9 เช่น เพลง “ความฝันอันสูงสุด” นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่ประชาชนทั่วไปแต่งขึ้น โดยเนื้อเพลงจะกล่าวถึง สงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม สงครามในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะบรรยายชีวิตของทหารที่ห่างจากคนรัก ไปรบในสมรภูมิต่างๆ และช่วงการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่รุนแรงที่สุด มีเพลง 2 เพลงที่โดดเด่น คือ “ถามคนไทย” และ “หนักแผ่นดิน”

และท้ายสุด ยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ “คสช.” มีบทเพลงความมั่นคง ที่แต่งขึ้น เพื่อเรียกร้องความรัก ความสามัคคี และความปรองดองของคนในชาติผ่านบทเพลง แต่งโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา “หน.คสช.” เช่น เพลง “คืนความสุขให้ประเทศไทย” เป็นต้น

* รองผู้บัญชาการ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก

Abstract

The purpose of this article is to study the relationship between Thai songs and security in several eras prior to World War I, World War II, the Cold War, and under the administration of National Council for Peace and Order or NCPO in the current era. The results of the study are as follows :

In the World War I era, songs related with security have the main purpose to support the idea of nationalism in order to encourage patriotism among Thai people. Due to this vital objective, it primarily emphasizes on the songs composed by His Majesty King Vajiravudh (Rama VI).

In the World War II era, the purpose of songs related to security is to evoke the concept of nationalism for Thai people to love the country and defend sovereignty from any aggressors. The well-known songs belong to the works of Luang Wichitwatakarn.

In the Cold War era, songs stipulate the threats of Communism and the struggle of Thai people. There are a number of significant songs composed by His Majesty King Bhumibol Adulyadej (Rama IX) such as the song titled “Kwam Fun Un Sung Sud or the Impossible Dream.” Besides the song composed by His Late Majesty King Bhumibol Adulyadej, there are also a number of songs composed by ordinary people related to the Korean War, the Vietnam War, and insurgency in Thailand. The majority of these songs describe lives of soldiers having to leave their loved-ones for combat actions in the battlefields. During the period of the violent fighting against Communism, the two outstanding songs in this category are “Tham Khon Thai” and “Nhak Phaen Din”.

Finally, under the National Council for Peace and Order or NCPO era, the security songs are composed to demand in affection, unity, and reconciliation of Thai people through songs written by general Prayuth Chan-ocha – Chief of NCPO – such as a song called “Khuen Kwam Suk Hai Prathet Thai or Return Happiness to Thailand”.

กล่าวนำ

เสียงเพลงเป็นเครื่องมือชิ้นเอกในการผ่อนคลายทางจิตวิญญาณของมนุษยชาติ และท่วงทำนองของบทเพลงก็มีส่วนขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ไม่มีพรมแดนขีดกัน มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจึงมีเสียงดนตรีเป็นสิ่งผูกร้อยจิตใจให้มีความเป็นกลุ่มก้อนที่เหนียวแน่นมั่นคง จนเผ่าไทยก็เช่นกัน มีบทเพลงและเสียงดนตรี สร้างความแข็งแกร่งและความมั่นคงของผืนแผ่นดินมาช้านาน ถ้าความมั่นคงจะเกี่ยวข้องกับสงครามหรือภัยคุกคามของชาติไทย ต้นกำเนิดแรกๆ ของการบันทึก “บทเพลง” ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ก็น่าจะเริ่มจากบทพระราชนิพนธ์ของล้นเกล้ารัชกาลที่ 6 ในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 มีบทเพลงสำคัญ คือ “รักษาดิบ้านเมือง” “สยามมานุสติ” และ “เกียรติศักดิ์ทหารเสือ” พอเข้าสู่ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 บทเพลงจากปลายปากกาของ “หลวงวิจิตรวาทการ” ก็น่าจะดูโดดเด่นที่สุด ในบทเพลง “ตื่นเถิดชาวไทย” “รักษา” และ “รักเมืองไทย” ทั้ง 3 บทเพลงเป็นเพลงแนวลูกใจรักชาติที่ติดหูคนไทยถึงกระทั่งปัจจุบัน

พอเข้าสู่ยุคสงครามเย็น ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ มีบทเพลงสำคัญในพระราชนิพนธ์ของล้นเกล้ารัชกาลที่ 9 คือ เพลง “ความฝันอันสูงสุด” และ “เราสู้” ทั้งนี้อีกส่วนหนึ่งของบทเพลงเพื่อความมั่นคงได้ถูกแต่งโดยนักแต่งเพลงสามัญชนทั่วไป พอจะประมวลได้ว่า เป็นบทเพลงที่บอกเล่าถึง สงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม สงครามในลาว และบทเพลงสงครามต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ตามแนวชายแดนและความขัดแย้งภายในประเทศ เพลงที่อยู่ในความทรงจำของคนไทยอีกกลุ่มหนึ่ง คือ เพลง “ถามคนไทย” และ “หนักแผ่นดิน” เป็นต้น

บทความนี้ขอปิดท้ายด้วยบทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ “คสช.” ที่แต่งโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กับบทเพลง “คืนความสุขให้ประเทศไทย” “เพราะเธอคือ ประเทศไทย” “ความหวังความศรัทธา” และ “สะพาน” จะได้นำเสนอบทเพลงกับความมั่นคงดังกล่าวในรายละเอียดต่อไป

“รัชกาลที่ 6” กับ “บทเพลงความมั่นคง”

“ชนใดไม่มีดนตรีกาล ในสันดานเป็นคนชอบกลนัก อีกใครฟังดนตรีไม่เห็นเพราะ เขานั่นเหมาะ คัดขบถอัปลักษณ์...” ขออัญเชิญบทพระราชนิพนธ์แปลในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากต้นฉบับของ “วิลเลียม เชกสเปียร์” เป็นบทกวีที่ทรงคุณค่าและเหมาะสมมาเปิดเรื่อง “บทเพลงกับความมั่นคง” เพราะการ “คิดขบถ” ในเนื้อความของพระราชนิพนธ์นี้ เป็นภัยร้ายแรงต่อความมั่นคงของชาติ สำหรับผู้ที่ไม่สนใจงานเพลงและการดนตรี

นั่นคือ การกล่าวถึง “บทเพลง” โดยทั่ว ๆ ไป ประเด็นอยู่ที่ว่า คำอธิบายเนื้อร้อง ท่วงทำนองของเพลง ๆ หนึ่งนั้น จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติบ้านเมืองอย่างไร? น่าจะได้มีการศึกษาค้นคว้าไว้เป็นต้นแบบของบทเพลงในแต่ละยุคสมัยที่สภาพแวดล้อมความมั่นคงเปลี่ยนไป

ก็หนีไม่พ้นที่จะไล่เรื่องราวมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่รัฐบาลหรือนักคิด นักแต่งเพลงในยุคนั้น ได้ใช้ “บทเพลง” เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เพื่อเป้าหมายรับใช้ “ลัทธิชาตินิยม” (Nationalism) อาจกล่าวได้ว่า กระแสชาตินิยมความเป็นไทย ได้สะท้อนออกมาเป็นความมั่นคงของชาติในเรื่องหลัก โดยถูกดัดแปลงมาใส่ไว้ในเนื้อเพลงปลุกใจรักชาติ ดังต่อไปนี้

เริ่มจากเพลงพระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 6 เพลง “**รักชาติบ้านเมือง**” ขอดัดดัดมาเฉพาะที่โดนใจกับความมั่นคงของชาติที่สุด ความว่า

“ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง	คงจะต้องบังคับขับไล่
เคี้ยวเชืเย้นคำรำไป	ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย
เขาจะเห็นแก่หน้าค่าชื่อ	จะนับถือพงศ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย
ไหนจะต้องเหน้อยยากลำบากกาย	ไหนจะอายุทั่วทั้งโลกา”

ความหมายก็ตรงตัวในเนื้อเพลงแล้วว่า การที่ชาติต้องสูญเสียเอกราช ไม่มีความมั่นคงอยู่ภายใต้การปกครองของชาติอื่นนั้น จะต้องถูกบังคับเคี้ยวเชืเย้น เพราะเหตุที่เขาเป็นผู้ปกครอง มีหรือที่เขาจะนับถือ ให้เกียรติต่อเผ่าพันธุ์คนไทย เมื่อเป็นดังนี้ ก็ต้องเหน็ดเหนื่อยทั้งกายและใจ ซึ่งการถูกชาติอื่นเข้าครอบครอง จึงเป็นความอับอายต่อชาวโลกทั้งปวง

จากเนื้อเพลงท่อนนี้ เมื่อได้ยินหรือได้ร้อง เนื้อหาและท่วงทำนองของเพลงจะปลุกเร้าความรักชาติ ปลุกจิตสำนึกความเสียสละ มีความกล้าหาญที่จะปกป้องบ้านเมือง มิให้ชาติอื่นมาย่ำยี เพราะความมั่นคงของชาติที่สูญสิ้นไป ท้ายที่สุดจะเป็นความอับอายของคนไทยไปทั่วโลก

เพลงปลุกใจอีกเพลงหนึ่งที่เป็นอมตะ คือ เพลง “**สยามมานุสติ**” รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชนิพนธ์ ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันเสาร์ที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2461 ประพันธ์ทำนองโดย ครุฑนารถ ถาวรบุตร เพลงนี้รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชนิพนธ์จากคำขวัญปลุกใจของอังกฤษในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ว่า “Who lives if England dies, who dies if England lives?” มาเป็นเนื้อเพลงไทย ความว่า

“หากสยามยังอยู่ยัง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้น สกฺลไทย
ใครรานใครรุกตัว	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ขาดดิน
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ ลิ่นแล
เสียชีพไปเสียสิ้น	ชื่อก้อง เกียรติงาม”

เพลงต่อมาคือ เพลง “เกียรติศักดิ์ทหารเสือ” ก็เป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ที่กล่าวอ้าง ถึงบรรพตฐานของนักรบฝรั่งเศส ความว่า

“มโนมอบพระผู้	สวดยสวรค์
แขนมอบถวายทรงธรรม์	เทอดหล้า
ดวงใจมอบเมียขวัญ	และแม่
เกียรติศักดิ์รักข้า	มอบไว้ แก่ตัว”

บทสรุปของทั้ง 3 เพลงในรัชกาลที่ 6 เป็นเพลงปลุกใจให้รักชาติบ้านเมือง 2 เพลง เพลงแรก มาจากบทกวีของวิลเลียม เชกสเปียร์ เพลงที่สอง จากเพลงปลุกใจของชาวอังกฤษ และ เพลงที่สาม เป็นเพลงสร้างขวัญและกำลังใจแก่นักรบ มีต้นเพลงมาจากความประพจน์ที่เป็น บรรพตฐานของนักรบฝรั่งเศส ซึ่งทั้ง 3 เพลงนี้ ถือเป็นสุดยอดของเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ ความมั่นคง หาได้ยากยิ่งกระทั่งปัจจุบัน และเมื่อไทยก้าวเข้าสู่ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 จะมีบทเพลงอะไรบ้าง ก็น่าสนใจยิ่ง

“หลวงวิจิตรวาทการ” กับ “บทเพลงความมั่นคง”

เมื่อถึงยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 วันนั้น “ลัทธิชาตินิยม” เป็นกระแสหลักของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่นและเยอรมัน กระทั่งผ่านสงครามโลกครั้งที่ 2 ลัทธินี้ยังไม่จางหาย ประเทศไทยได้ก้าวสู่ยุคสมัย “เชื้อผู้นำ ชาติพันภัย” ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เวลานั้น ผู้ที่มีอิทธิพลต่อบทเพลงแห่งความมั่นคงมากกว่าใครๆ ก็คือ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ นักปราชญ์ และนักจิตวิทยาคนสำคัญของไทย ที่ได้แต่งเพลง ทั้งเนื้อร้องและทำนอง เกี่ยวกับ “ความรักชาติ” ในบริบทของความมั่นคง ดังนี้

เพลงแรก “ตื่นเถิดชาวไทย” ความว่า

“ตื่นเถิดชาวไทย	อย่ามัวหลับใหลลุ่มหลง
ชาติจะเรืองดำรง	ก็เพราะเราทั้งหลาย
หากมัวหลับมัวหลง	เราก็คงมลาย
เราต้องเร่งชวนชวาย	ตื่นเถิดชาวไทย
บ้านเมือง ยามเฟื่องฟูรุ่งเรือง	ก็อย่าลืมนชวนชวาย
ผลอดตัวคึกมา	เราจะพากันตาย
จำไว้เถอะสหาย	ตื่นเถิดชาวไทย
ชาติไทย เราไม่น้อมยอมใคร	จะสู้จนชีพสลาย
หวังผดุงแหลมทอง	เราพี่น้องหญิงชาย
อย่าให้ชาติสูญหาย	ตื่นเถิดชาวไทย”

เพลงที่สอง “รักชาติ” ความว่า

“ความรักอันใด	แม้อันไหน	ยังไม่ยั่งยืน	
เช่นรักคู่รัก	แม้อันใด	ยังอาจขมขึ้น	ขึ้นได้ภายหลัง
แต่ความรักชาติ	รักแสนพิศวาส	รักสุดกำลัง	
ก่อเกิดมานะ	ยอมสละชีวิ้ง	รักจนกระทั่ง	หมดเลือดเนื้อเรา
ชีวิตร่างกาย	เราไม่เสียดาย	ตายแล้วก็เฝ้า	ทุกสิ่งยอมคลาด
เว้นแต่ชาติของเรา	ไม่ให้ใครเข้า	เหยียบย่ำทำลาย”	

เพลงที่สาม “รักเมืองไทย” ความว่า

“รักเมืองไทย ชูชาติไทย
ทำนุบำรุง ให้รุ่งเรือง สมเป็นเมืองของไทย (ซ้ำ)
เราชาวไทย เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย (ซ้ำ)
ไม่เคยอ่อนน้อม เราไม่ยอมแพ้ใคร
ศัตรูใจกล้า มาแต่ทิศใด
ถ้าข่มเหงไทย คงจะได้เห็นดี
รักเมืองไทย...

เราชาวไทย เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย (ซ้ำ)

เรารักเพื่อนบ้าน เราไม่รานรักใคร

แต่รักษาสีหิ อิศระของไทย

ใครทำซ้ำใจ ไทยจะไม่ถอยเลย

รักเมืองไทย...

เราชาวไทย เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย (ซ้ำ)

ถ้าถูกข่มเหง แล้วไม่เกรงผู้ใด

ดั่งงูตัวนิค มีพิษเหลือใจ

เรารักเมืองไทย ยิ่งชีพเราเออย

รักเมืองไทย..."

ทั้ง 3 เพลงที่ยกตัวอย่างมานี้ เป็นต้นฉบับของเพลงปลุกใจให้รักชาติ เพื่อดำรงความมั่นคงของประเทศ ในยุคสมัยที่รัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ประสงค์ที่จะเรียกขวัญกำลังใจและจิตใจของคนไทยในชาติ ให้ตื่นขึ้นมารักชาติบ้านเมือง และให้เปรียบเทียบกับความรักชาตินั้นยิ่งใหญ่มากกว่าความรักของคนรักทั่วไป และเพลงที่ 3 เพลงรักเมืองไทย อาจกล่าวได้ว่า จะเกิด จะตาย ก็เพื่อชาติไทย อันเป็นมรดกล้ำค่าของคนไทยตลอดไป ซึ่งพอถึงยุคที่จะต้องเผชิญกับภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงวางความฝันอันสูงสุดไว้ และให้สู่เยี่ยงบรรพชนดังต่อไปนี้

“รัชกาลที่ 9” กับ “บทเพลงความมั่นคง”

ภัยคอมมิวนิสต์เป็นภัยร้ายแรงต่อความมั่นคงของประเทศ เป็นลำดับต้น ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2508 – 2525 ในยุคนั้นมีบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงมากมายหลายเวอร์ชัน ส่วนใหญ่เป็นเพลงที่ปลุกขวัญ ปลุกกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ ที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ในสมรภูมิ และตามแนวชายแดนทั่วประเทศ

บทเพลงความมั่นคงที่เป็นอมตะ เมื่อได้ฟังครั้งคราใดก็รู้สึกมีกำลังใจ ที่จะปกป้องชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นมาทันที ไม่เพียงแต่ทหาร ตำรวจ เท่านั้นที่รู้สึกได้ ประชาชนทั่วไปก็สามารถนำมาใช้สร้างกำลังใจให้สู้เพื่อชาติได้ในทุกสถานการณ์วิกฤติของประเทศ บทเพลงนั้น คือ บทเพลงพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช คือ บทเพลง “ความฝันอันสูงสุด” ความว่า

“ขอฝนไฟ	ในฝน	อันเหลือเชื่อ
ขอสู้ศึก	ทุกเมื่อ	ไม่หวั่นไหว
ขอทนทุกข์	รุกรโรม	โหมกายใจ
ขอฝ่าฟัน	ผองภัย	ด้วยใจทะนง
จะแน่วแน่	แก้ไข	ในสิ่งผิด
จะรักชาติ	จนชีวิต	เป็นผุยผง
จะยอมตาย	หมายให้	เกียรติดำรง
จะปิดทอง	หลังองค์	พระปฐิมา
ไม่ทอดอย	คอยสร้าง	สิ่งที่ควร
ไม่เรรวน	พะว้าพะวัง	คิดกังขา
ไม่เคืองแค้น	น้อยใจ	ในโชคชะตา
ไม่เสียดาย	ชีวา	ถ้าสิ้นไป
นี่คือ	ปณิธาน	ที่หาญมุ่ง
หมายผดุง	ยุติธรรม	อันสดใส
ถึงทนทุกข์	ทรमान	นานเท่าใด
ยังมั่นใจ	รักชาติ	องอาจครัน
โลกมนุษย์	ย่อมจะดี	กว่านี้แน่
เพราะมีผู้	ไม่ยอมแพ้	แม้ถูกหยัน
คงยืนหยัด	สู้ไป	ไม่ประจัญ
ยอมอาลัย	ก็เพราะปอง	เทิดผองไทย”

เพลงพระราชนิพนธ์บทนี้ เป็นอัญมณีสลักค่าของบทเพลงความมั่นคงของไทย ที่บอกเล่าถึงความฝืนอันสูงสุดของคนไทย ที่จะต้องอุทิศตัว ในทุกศึก ทุกทุกข์ และฝ่าฟันไปให้ได้ และจะรักชาติ ยอมสละชีวิต เพื่อชาติ และท่อนเพลงที่กินใจไว้สร้างแรงบันดาลใจแก่นักสู้ของแผ่นดิน คือ “จะปิดทอง หลังองค์ พระปฐิมา”

สิ่งนี้ถือว่าเป็นหลักคำสอนแบบไทยๆ ที่มุ่งทำดี สละชีวิตและความสุขส่วนตัว ด้วยวิธีการ “ปิดทองหลังพระ” เนื้อหาบทเพลงตอนนี้ ทำให้คนทำงานเพื่อชาติ ไม่ว่าจะอาชีพใด ในสถานการณ์คับขันใด ทุกพื้นที่ของแผ่นดินนี้ มีกำลังใจและมีแรงบันดาลใจไม่จบสิ้น แม้จะไม่มีใครเห็นก็ตาม

บทจบของเพลงพระราชนิพนธ์นี้ จะเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตเพื่อชาติได้เลย โดยมีต้องสงสัยว่าเมื่อกระทำไปแล้ว จะถูกเย้ยหยัน จะผ่านความทุกข์สาหัสนานปีการเพียงใด ก็จะคงยืนหยัดสู้ ไม่ทอดอย แม้กระทั่งความตาย ดังท่อนสุดท้ายของบทเพลงว่า “ยอมอาลัย ก็เพราะปอง เทิดผองไทย” นี่คือนิทรรศการในจิตวิญญาณของชาวไทยทุกคน ผ่านยุคสงครามเย็น

เพลงพระราชนิพนธ์อีกเพลงหนึ่งของรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชนิพนธ์ทำนองใส่ในคำร้องที่ นายสมภพ จันทรประภา ประพันธ์เป็นกลอนสุภาพ 4 บท ใน พ.ศ. 2516 คำร้องนี้ นายสมภพฯ ได้ขอพระราชทาน พระราชดํารัสที่พระราชทานแก่สมาชิกสภานิติบัญญัติ ซึ่งได้จัดแข่งฟุตบอล เพื่อนำรายได้ทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศล และเข้าเฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน มาเขียนเป็นคำกลอนถวาย

เมื่อทรงเกิดแรงบันดาลใจพระราชนิพนธ์เพลง “เราสู้” ก็ทรงหยิบของจดหมายใกล้พระหัตถ์มาตีบรรทัด 5 เส้น เพื่อทรงพระราชนิพนธ์ทำนอง เมื่อแล้วเสร็จก็พระราชทานให้วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ ซึ่งกำลังบรรเลง อยู่ในงานวันขึ้นปีใหม่ 1 มกราคม พ.ศ. 2517 นำออกบรรเลง ณ พระราชวัง บางปะอิน จากนั้นได้ทรงนำกลับไปแก้ไข ก่อนจะพระราชทานออกมาให้วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ บรรเลง และทรงแก้ไขอีกจนพอพระราชหฤทัย เนื้อร้องเพลง “เราสู้” มีดังนี้

“บรรพบุรุษของไทยแต่โบราณ
ปกบ้านป้องเมืองคุ้มเหยา
เสียเลือดเสียเนื้อมิใช่เบา
หน้าที่เรารักษาสืบไป
ลูกหลานเหลนโหล่นกายหน้า
จะได้มีพสุธาอาศัย
อนาคตจะต้องมีประเทศไทย
มียอมให้ผู้ใดมาทำลาย
ถึงฆ่าล้างโคตรก็ไม่หวั่น
จะสู้กันไม่หลบหนีหาย
สู้ตรงนี้สู้ที่นั่นสู้จนตาย
ถึงเป็นคนสุดท้ายก็ลองดู
บ้านเมืองเราเราต้องรักษา
อยากทำลายเชิญมาเราสู้
เกียรติศักดิ์ของเราเราเชิดชู
เราสู้ไม่ถอยจนก้าวเดียว”

บทเพลง “ยุคสงครามเย็น” ที่ไม่เคยลืม

“สงครามเย็น (Cold War)” เป็นสงครามที่ไม่ใช้อาวุธยิ่งเหมือน “สงครามร้อน (Hot War)” แบบสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 แต่เป็นการขยายลัทธิความเชื่อทางการเมืองระดับโลกระหว่างคอมมิวนิสต์กับเสรีประชาธิปไตย สร้างความขัดแย้งไปทั่วโลก ในเอเชียก็เช่นกัน สงครามเย็นในเอเชียที่ประวัติศาสตร์บันทึกไว้ ก็คือ สงครามเกาหลีและสงครามเวียดนาม ซึ่งถือว่าเป็นภัยคุกคามนอกประเทศ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย รัฐบาลไทยจึงต้องส่งกำลังทหารไทยไปร่วมรบ และในยุคนั้นมีเสียงเพลงที่กล่าวถึง สงครามทั้งสองไว้ ดังนี้

“ทหารกองทัพบกไทยกับเสียงเพลง เป็นของคู่กันที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้” เพื่อพิสูจน์ความตอนนี้ คงต้องถอยเวลากลับไปในอดีตว่า ทหารไปรบที่ไหน และได้มีการเล่าเรื่องผ่านเสียงเพลงไว้ ณ ที่นั้น และที่สำคัญเสียงเพลงเหล่านี้ ไม่มีวันตาย

“โอ อาร์ดัก่อนยังเคยขึ้นบาน ทุกๆ วันรื่นรมย์สนใจ...ถึงใครอย่าไม่คิดกลัวเกรง จะขอยืนสู้อยู่ไม่หนี จะขอยอมพลีเลือดละเลง ให้ลือระเบงว่าหญิงก็สู้...” เสียงเพลง “เสียงครวญจากเกาหลี” แต่งโดย ครูบุญจงมิตร ร้องโดย สมศรี ม่วงศรีเขียว เป็นเพลงของสาวเกาหลีที่ระบายนถึงทหารไทยที่ไปรบในสงครามเกาหลี ได้ฟังเมื่อไหร่ ก็รับรู้ได้ถึงอารมณ์เพลง และท่วงทำนองที่ไพเราะเพราะพริ้ง ซ่อนอยู่ในจิตใจของศิลปิน ผู้แต่งเพลง

“ยามเมื่ออยู่ห่างเธอ ฉันนอนละเมอถึงเธอไม่วาย อยากจะผูกคอตาย ที่บนยอดไม้วันละหลายๆ ครั้ง...” บทเพลง “เสียงเรียกจากหนุ่มไทย” สุรพล สมบัติเจริญ ขับร้อง เป็นเพลงที่เขาแต่งขึ้น เพื่อเล่าเรื่องทหารไทยไปรบในสงครามเวียดนามว่า มีความรู้สึกอย่างไร “...ตั้งแต่พี่ไปรบพบเธอครั้งโน้น เหมือนถูกมนต์ขลัง...” เป็นเพลงที่ฟังเมื่อใด ก็เห็นภาพสนามรบ และสาวเวียดนามในชุดอ่าวหญ่าย มาลอยอยู่ตรงหน้าเลยทีเดียว

“สิบห้าปี ที่ไต่เขา ห่างแดนดิน จงเฝ้าดูหมู่เข้าน้อย ที่คอยพรากบ้าน เขาคนไต่ย้ายกันไปทุกถิ่น ทุกฐาน จงฮักกันดื้อ ไต่ดำเขาหนา...” จากช่วงสงครามเวียดนามต่อเนื่องมาเมืองลาว ได้ฟัง “ก. วิเสส” ร้องเพลง “ไทยดำรำพัน” แล้ว รู้ซึ้งถึงบ้านเมืองที่มีศึกสงคราม บ้านแตกสาแหรกขาดนั้น ผู้คนที่หนีสงครามเขารู้สึกอย่างไร ทำให้เกิดกำลังใจที่จะปกป้องรักษาบ้านเมืองไทยไว้ ไม่อยากเป็นแบบเมืองลาว

พอข้ามลำโขงเข้ามาก็พบเพลงอมตะ ชื่อเพลง “เดือนเพ็ญ” ที่ถูกแต่งในช่วง “สงครามคอมมิวนิสต์” โดย อัสนี พลจันทร์ หรือนายผี หรือสหายไฟ พูดถึงความเจ็บแสบและว้าเหวของคนไทยที่ต้องเข้าป่าไปสู้ เพื่ออุดมการณ์ ต้องห่างบ้านจากเมืองมา คนนำมาร้องคนแรก คือ สุรชัย จันทิมาธร

“เดือนเพ็ญสวยเย็นเห็นอร่าม นภาแจ่มนวลดูงาม เย็นชื่นหนอยาม เมื่อลมพัดมา แสงจันทร์ นวลชวนใจข้า คิดถึงถิ่นที่จากมา คิดถึงท้องนา บ้านเรือนที่เคยเนา...” บทเพลงที่นักอุดมการณ์ เลือกที่จะฟัง และสร้างแรงบันดาลใจ

สงครามปราบปรามคอมมิวนิสต์ กินเวลาระยะยาวนาน 20 ปีกว่า เป็นช่วงเวลาที่เพลง แต่งกันมากที่สุด ในบริบทความขัดแย้งและสงครามประเทศนี้

“ผมอยู่ชายแดนมันแสนเดียวดาย อำเภอด่านซ้าย ไกลลิบสุดตา มองไปทางไหนใจเศร้า เห็นแต่ขุนเขาขอบฟ้า เสียงนกกากร้องก้องไพร...” เสียงเพลง “**สุดทางที่ด่านซ้าย**” นี้ แต่งโดย ครู ชลธิ์ ธารทอง ให้ “สายัณห์ สัญญา” นำมาร้อง เพลงนี้ “สายัณห์” สามารถดึงดูดอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ฟัง ตั้งมนต์สะกด ให้นั่งฟังจนจบเพลงแบบไม่รู้ตัว เห็นสภาพนักรบชายแดนว่าเป็น อย่างไร ตามเนื้อเพลงว่า “...ท่านกินไข่ดาวหมูแฮม ผมกินข้าวแห้งแช่น้ำ นั่งเวรอยู่ยาม มันทนา...” ฟังแล้วเห็นภาพความยากลำบาก เปิดฟังกันทุกบ้านในยุคนั้น และนี่ก็อีกเพลงหนึ่ง

“กลางดงคว้นปิ่น พี่เฝ้ายืนสู้เหล่าร้าย ได้รับจดหมาย น้องโหมฉายเจ้าส่งถึง อยู่กลางพนา เป็นเวลาท่มครึ่ง เสียงปิ่นบ่งปิง ไม่คำนึงเลยเชียว...” เพลง “**จดหมายจากแนวหน้า**” อีกเพลงหนึ่งของครู ชลธิ์ ธารทอง เป็นเพลงที่ขึ้นอันดับที่หนึ่งอย่างรวดเร็ว จากเสียงร้องของ “ยอดรัก สลักใจ” เป็นเพลงประกอบเสียงปิ่น ที่คนรุ่นนั้นร้องกันจนติดปาก ทำให้เห็นสถานการณ์การรบและการทำ หน้าที่ของทหารไทยที่อยู่ชายแดนบนยอดดอย ขณะอ่านจดหมายจากคนรัก ทั้งเสียงร้องเพลง และ ระงมเสียงปิ่น “...คว่าเอม 16 หลบเข้ารบ เตรียมต่อสู้ กำหลวงพ่องค์น้อย คล้องสายสร้อย ใจเชิดชู ตีร้ายขอลูให้โลกรู้ นักรบไทย...” เพลงนี้ครูชลธิ์ฯ แต่งไว้เมื่อ ปี พ.ศ. 2518 ในขณะที่การ ต่อสู้สงครามคอมมิวนิสต์ เป็นไปอย่างดุเดือด มีข่าวทางโทรทัศน์ทุกวัน กลายเป็นแรงบันดาลใจ ให้ครูชลธิ์ฯ แต่งเพลงนี้ขึ้น

การต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ของ “**นักรบไทย**” มีเพลงอมตะอีกเพลงหนึ่งที่ได้ยิน และ มีการร้องในค่ายทหารทั้งแผ่นดินยุคนั้น เอาเป็นว่าได้ยินหรือร้องขึ้นเมื่อไหร่ ขนลุกชู ใจอีกเหิม อายากรบขึ้นมาทันที

“จากยอดดอยแดนไกล ใครจะเห็น ยากลำเค็ญเพียงใด ใจยังมั่น จะปกป้อง ผองภัยชั่วฉินรันดร์ ล้นชีวันก็ยังหวงหวงแผ่นดิน ด้วยหน้าที่ชีวิตรับผิดชอบ คือคำตอบที่รบอยู่มีรูปลิน...” เพลง “**ยอดดอย**” ผู้แต่งคือนักรบเหรียญรามมาเข็กลางสมร คือ พันโท ณรงค์เดช นันทโพธิเดช เพลงนี้ถูกร้องจากค่ายทหารในพื้นที่ราบจนไปทั่วทุกยอดขุนเขาทุกลูกในประเทศนี้ เนื้อเพลง เน้นถึง “**ชีวิต หน้าที่ และความรับผิดชอบ**”

สองบทเพลงปิดฉากยุคสงครามเย็น ที่กระตุกต่อมรักชาติของลูกหลานไทยได้อย่างอัศจรรย์ ได้แก่ เพลง “ถามคนไทย” และเพลง “หนักแผ่นดิน” ที่ขับร้องโดยนักร้องเสียงดุเดือด หัวหาญ คือ สันติ ลุนเผ่ สำหรับ เพลง “ถามคนไทย” สุรพล โทณวนิก (คำร้อง-ทำนอง) มีเนื้อร้อง ดังนี้

“หัวใจถูกแทงก็ชั่ว ตามตัวถูกฟันก็แผล ปู้ไทยตายไปก็คนแค้นไทยจึงได้แผ่ มาถึงแหลมทอง
กระดุกไทยกระเด็นไปก็ท่อน เชิงตะกอนเผาไปก็หน คอขาดกันไปก็คนไทยทุกคน จึงได้ไทยครอบครอง
เสียเลือดกันไปเท่าไร เสียใจกันไปก็ครั้ง น้ำตาของไทยไหลหลัง ทุกๆครั้ง ที่ถูกเขื่อนขวางทอง
เช่นฆ่ากันทำไม เราเป็นคนไทย ด้วยกันทั้งผอง ไทยฆ่าไทยให้ชาติอื่นครอง

วิญญาณปู่จะร้อง ไ้ลูกหลานจัญไร

ไทยฆ่าไทยให้ชาติอื่นครอง

วิญญาณปู่จะร้อง ไ้ลูกหลานจัญไร

วิญญาณปู่จะร้อง ไ้ลูกหลานจัญไร

วิญญาณปู่จะร้อง ไ้ลูกหลานจัญไร...”

อีกเพลงที่เป็นเสมือนเพลงคู่ขวัญของเพลง “ถามคนไทย” คือเพลง “หนักแผ่นดิน” ที่กระแทกหัวใจของคนไทยที่มีหัวใจทรวงต่อแผ่นดินได้อย่างสะใจ เป็นเพลงที่แต่งเมื่อ พ.ศ. 2518 โดย พ.อ.บุญส่ง หักฤทธิ์ศึก เปิดออกอากาศทางสถานีวิทยุ จ.ส. กรมการสื่อสารทหารบก กองทัพบก ในการต่อสู้ทางการเมืองกับขบวนการคอมมิวนิสต์ ในช่วง พ.ศ. 2518-2523 ประพันธ์คำร้องโดย พ.อ.บุญส่ง หักฤทธิ์ศึก ตันฉบับขับร้องโดย ส.อ.อุบล คงสิน และศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา มีเนื้อเพลงดังนี้

“คนใดใช้ชื่อไทยอยู่ ภายก็ดูเหมือนไทยด้วยกัน
ได้อาศัยโพธิ์ทองแผ่นดินของราชันย์ แต่ใจมันยังเฝ้าคิดทำลาย

คนใดเห็นไทยเป็นทาส ดูถูกชาติเชื้อชนถิ่นไทย
แต่ยังฝืนทำกิน กอบโกยสินไทยไปเหยียดคนไทยเช่นทาสของมัน

(สร้อย) **หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)**
หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)

คนโดยยุ่งปลุกปั่น ไทยด้วยกันหวังให้แตกกระจาย
ปลุกกระดมมวลชนให้สับสนวุ่นวาย เพื่อคนไทยแบ่งฝ่ายรบกันเอง

คนใดหลงชมชาติอื่น ชาติเดียวกันเขายื่นข่มเหง
ได้สินทรัพย์เจือจางก็ประหารไทยกันเอง ที่ชาติอื่นเกรงดังญาติของมัน

คนใดขายตนขายชาติ ได้โอกาสชี้ทางให้ศัตรู
เข้าทำลายพลังไทยให้สลายทางสู้ เมื่อศัตรูโจมตีลุยที่มั่น
คนใดคิดร้ายราวี ประเพณีของไทยไม่ต้องการ
เกื้อหนุนอคติ เชื้อลัทธิอันธพาล แพร่นำมันมาบ้านเมืองเรา...

และเพลง “หนักแผ่นดิน” ได้เปิดดั่งกระหึ่มอีกครั้ง เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 สะท้อนให้เห็นว่า มีคนอีกกลุ่มหนึ่งกำลังเล่นเกมการเมืองเหมือนในบทเพลง เมื่อปี พ.ศ. 2518 อย่างไม่ผิดเพี้ยน แล้ววันนี้บทเพลงความมั่นคงได้มีความสับสนเนื่องกันมาอีกขั้นหนึ่ง แต่เป็นในเวอร์ชันของ “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” หรือ “คสช.”

“คสช.” กับ “บทเพลงความมั่นคง”

การควบคุมอำนาจการปกครองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ “คสช.” เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ภายหลังจากประเทศนี้ ประชาชนในชาติเกิดความแตกแยกทางการเมืองอย่างร้ายลึก กินเวลานานกว่า 10 ปี ประเทศเกิดสภาวะของ “ทุกข์” กันทั้งแผ่นดิน แต่เมื่อ “คสช.” เข้ารักษาความสงบได้ระยะเวลาหนึ่ง บ้านเมืองก็ค่อยๆ ดีขึ้น ความสุขที่คนไทยเคยมีต่อกันก็กลับคืนมา ดังเสียงเพลง

“เราจะทำตามสัญญา ขอเวลาอีกไม่นาน แล้วแผ่นดินที่งดงามจะคืนกลับมา
เราจะทำอย่างซื่อตรง ขอแค่เธอจงไวใจและศรัทธา แผ่นดินจะคืนไม่ช้า
ขอคืนความสุขให้เธอ ประชาชน”

ตรงท่อนฮุคของเพลง “คืนความสุขให้ประเทศไทย” ที่คนไทยทุกคนจดจำได้ติดหู เป็นเพลงที่แต่งโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี (หัวหน้า คสช.) มอบให้ วิเชียร ตันติพิมลพันธุ์ เรียบเรียงเนื้อร้องประกอบทำนอง ขับร้องโดย กองดุริยางค์กองทัพบก (จ.ส.อ.พงศธร พอจิต นักร้องนำ) เผยแพร่เป็นครั้งแรกในรายการได้ร่มธงไทย ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพบก เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2557 มีความยาวเพลง 4 นาที

หลังจากนั้นเป็นเวลาอีก 1 ปี 7 เดือน เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2558 บทเพลง “เพราะเธอคือประเทศไทย” ก็ดั่งกระหึ่มขึ้น เพื่อนำ “สองมือกับหนึ่งลมหายใจ” พลิกฟื้นประเทศไทยให้สดใสและยั่งยืน ตามเนื้อร้องว่า

“ชีวิตไม่จืดจาง แต่แผ่นดินต้องยั่งยืน อยากเห็นเธอฟื้นคืนและสดใส
ถ้าตัวฉันเองยังหายใจ จะยากเย็นแค่ไหนก็ไม่ท้อ...”

“แต่มีเพียงสองมือกับหนึ่งลมหายใจ พลังคงไม่พอจะสร้างฝันให้เป็นไป
แต่หากเราร่วมมือต่อเติมลมหายใจ วันที่หวังนั้นคงไม่ไกล เพื่อประเทศไทยของทุกคน”

เพลงนี้ พล.อ.ประยุทธ์ฯ แต่งเป็นเพลงที่ 2 มี วิเชียร ตันติพิมลพันธุ์ เรียบเรียงเนื้อร้อง ทำนอง และเรียบเรียงเสียงประสานโดย พ.ต.สุระชัย ถวิลไพร ผู้ขับร้อง จ.ส.อ.พงศธร พอจิตต์ เผยแพร่ครั้งแรก ให้สื่อมวลชนฟังระหว่างการแถลงข่าวของนายกรัฐมนตรี โดยมอบเป็นของขวัญปีใหม่ พ.ศ. 2559 มีความยาวเพลง 4 นาที

สำหรับเพลงที่ 3 พล.อ.ประยุทธ์ฯ แต่งเพลงชื่อ “ความหวังความศรัทธา” มีเนื้อหาสำคัญ ดังนี้

“อย่าท้อแท้หวั่นไหว แม้มีทุกข์ภัยจากหนาม รวมพลังกันก้าวข้าม เพื่อความเป็นไทย”
“ขอเพียงจริงใจ ขอเพียงสามัคคี ตั้งมั่นในความดีตลอดไป
ขอเพียงเชื่อมั่น ขอเพียงมีพลังใจ สิ่งหวังไว้ จะกลายเป็นจริง”

โดยเนื้อเพลงแล้วแทบจะไม่ต้องอธิบายความ เพราะถ้าคนไทยทุกคนมีความหวังและศรัทธาในพลังแห่งความดีแล้ว ความเป็นจริงของคนไทยจะบังเกิดขึ้น เพลงนี้มี พ.ต.สุระชัย ถวิลไพร เป็นผู้เรียบเรียงและทำนอง จ.ส.อ.พงศธร พอจิตต์ ขับร้อง เผยแพร่เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2559 มีความยาวเพลง 3.51 นาที

และล่าสุดเพลงที่ 4 พล.อ.ประยุทธ์ฯ ประพันธ์คำร้อง ชื่อสั้นๆ แต่กินใจความ คือ “สะพาน” เนื้อเพลงนี้เปรียบเทียบกับนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี เป็นเสมือน “สะพาน” ให้ประชาชนก้าวข้ามความขัดแย้ง ก้าวข้ามสิ่งที่ไม่พัฒนา เพื่อไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน มีท่อนเพลงสำคัญ ดังนี้

“เราจะทำตามสัญญา ขอเวลาอีกไม่นาน แล้วแผ่นดินที่งดงามจะคืนกลับมา
ฉันพร้อมจะเป็นสะพาน เพื่อให้เธอข้ามไป ปลายทางที่ฝัน จะพาถึงฝั่ง ดังที่ตั้งใจ”

เพลงนี้ที่ทีมงานชุดเดิมที่ทำเพลง “คืนความสุขให้ประเทศไทย” กลับมารวมตัวกันอีกครั้ง มีความยาวเพลง 4.12 นาที เผยแพร่ครั้งแรกในวันแรกของการประชุมคณะรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2560

สรุปได้ว่า พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แม้จะต้องแบกรับภาระการบริหารประเทศที่แสนจะหนักหน่วงเพียงใด แต่เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง ในส่วนลึกของท่านก็ยังมีอารมณ์ศิลปิน ประพันธ์เพลงถึง 4 บทเพลง ได้อย่างน่าฟัง และมีความหมาย ในช่วงเวลาการบริหารบ้านเมือง 4 ปีที่ผ่านมา โดยพยายามจะบอกเล่าว่า สิ่งที่ทำไปนั้น เป็นการทำตามสัญญาว่า จะ “คืนความสุขให้ประเทศไทย” และแม้จะมีเพียงสองมือกับหนึ่ง

ลมหายใจ แต่ก็จะไม่ท้อ “เพราะเธอคือประเทศไทย” ทั้งยังปลุกใจให้คนไทยพากันเดินไปให้ถึงสิ่งที่ฝัน ด้วย “ความหวังความศรัทธา” ทำยสุดก็อุทิศตัวและเรียกร้องให้คณะรัฐมนตรีพากันทอดตัวเป็น “สะพาน” เพื่อให้ประชาชนได้ก้าวข้ามความขัดแย้งนั้นไป!!!

บทสรุป

บทเพลงเพื่อความมั่นคงมีคู่มากับประวัติศาสตร์ชาติไทย แต่มีการบันทึกชัดเจนเกิดขึ้นยุคแรก ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ผ่านพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ทรงชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของดนตรี ทำให้ผู้คนมีความคิดที่ดีๆ และพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงไว้ 3 บทเพลงสำคัญเพื่อปลุกใจคนไทยให้รักชาติรักแผ่นดิน ได้แก่ รักชาติบ้านเมือง, สยามมานุสติ และเกียรติศักดิ์ทหารเสือ

บทเพลงยุคที่สอง เป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่บทเพลงและดนตรีถูกนำมาใช้เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐ มีบทเพลงสำคัญที่แต่งในยุคนั้น เช่น ตื่นเถิดชาวไทย, รักชาติ และรักเมืองไทย เป็นผลงานประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นยุคที่ประเทศต้องการความเข้มแข็งและมั่นคง เพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้ให้ได้ ไม่ว่าจะอยู่กับคู่สงครามฝ่ายใด

บทเพลงยุคที่สาม อยู่ในยุคสงครามเย็น บทเพลงที่โดดเด่นที่สุดคือ บทพระราชนิพนธ์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 คือ “ความฝันอันสูงสุด” และ “เราสู้” ต่อมาเนื้อเพลงที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงถูกถ่ายทอดจากรัฐลงสู่ประชาชนธรรมดา ผ่านเรื่องราวของสงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม สงครามในลาว และสงครามกับลัทธิคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหาของชีวิตนักรบที่ต่อสู้กับอริราชศัตรู เป็นการสื่อเพลงแบบชาวบ้าน เช่น เสียงครวญจากเกาหลี เสียงเรียกจากหนุ่มไทย ไทยดำร่าพัน เดือนเพ็ญ สุดทางที่ด่านซ้าย จดหมายจากแนวหน้า จากยอดดอย เพลงปลุกใจในยุคนี้อยู่ในความทรงจำของคนไทยทุกคน คือ “ถามคนไทย” และ “หนักแผ่นดิน”

ในยุคสุดท้าย เป็นบทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ “คสช.” แต่งโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา สื่อให้เห็นถึงเจตนารมณ์และวิธีการทำงานของ “คสช.” ผ่านบทเพลง เช่น คืนความสุขให้ประเทศไทย เพราะเธอคือประเทศไทย ความหวังและความฝัน และเพลงสุดท้าย “สะพาน”

บทเพลงกับความมั่นคง จะยังไม่จบลงในวันนี้ トラバ Dai ที่ตัวโน้ตแห่งเสียงดนตรียังสั่นไหวอยู่!!!

บรรณานุกรม

สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, สะพานแห่งรัก ปลายทางความเป็นไทย, วารสารหลักเมือง, กุมภาพันธ์ 2560

ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน, เพลงเตือนสติ โคลงปลุกจิตวิญญาณ เมษายน 2552 (ขอบคุณข้อมูลประกอบจาก วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรีและยูทูบ)

<https://th.wikipedia.org/wiki/เราสู้>

<https://www.siamzone.com/music/thailyrical/12155>

<http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9480000080896>

<http://www.maymey.com/archives/2014/05/23>

<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000045153>

ผู้นำเชิงจิตวิญญาณแบบนางออง ซาน ซูจี Spiritual Leader “Aung San Suu Kyi”

นาวาอากาศเอกหญิง ดร.ชญาดา เข้มเพชร*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้นำของนางออง ซาน ซูจี โดยใช้ทฤษฎีผู้นำเชิงจิตวิญญาณเป็นทฤษฎีหลักในการอ้างอิง จากการสื่อผ่านภาพยนตร์เรื่อง The Lady 2) เพื่อแสดงความสำคัญของผู้นำเชิงจิตวิญญาณในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา ผ่านการสื่อความหมายในรูปแบบของการพูด การเขียน การปฏิบัติ พฤติกรรมและอากัปกิริยาต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า

1) นางออง ซาน ซูจี มีคุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีผู้นำเชิงจิตวิญญาณ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ 2) การมุ่งประโยชน์เพื่อผู้อื่น ประกอบด้วย (1) การให้อภัย (2) ความเมตตา (3) การยึดหลักความถูกต้องดีงาม (4) ความเห็นอกเห็นใจ/ความกรุณา (5) ความซื่อสัตย์สุจริต (6) ความอดทนอดกลั้น (7) ความกล้าหาญ (8) ความน่าเชื่อถือที่น่าวางใจ และ (9) ความนอบน้อม และ 3) การสร้างความหวังความศรัทธาให้กับผู้ตาม

2) คุณลักษณะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของนางออง ซาน ซูจี เป็นส่วนสำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย นั่นคือการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

คำสำคัญ : ผู้นำ, ต้นแบบ, จิตวิญญาณ, ออง ซาน ซูจี

* นายทหารปฏิบัติการประจำกองบัญชาการ กองทัพบกไทย

Abstract

The objectives of this article are: 1) to study the leadership of Aung San Suu Kyi using Spiritual Leadership Theory through film “The Lady” 2) to demonstrate how a spiritual leader achieve her/his goals. The data were analyzed by using textual analysis of both verbal and non-verbal communication. The findings are as follow :

1) The spiritual side of leadership qualities shown by Aung San Suu Kyi include: 1.Vision 2.Altruistic love associated with forgiveness, kindness, integrity, empathy/compassion, honesty, patience, courage, trust, loyalty and humility, and 3) The ability to bring hope and faith to her followers.

2) Aung San Suu Kyi is an example of a spiritual leader who has successfully led her organization to achieve its goals, i.e. the struggles for democracy in the Republic of the Union of Myanmar.

1. บทนำ

นางออง ซาน ซูจี เกิดเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2488 เป็นบุตรสาวคนสุดท้องของ นายพลอู ออง ซานและนางดอร์จีชินจี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาปรัชญา การเมือง และ เศรษฐศาสตร์ที่ St.Hugh’s College, University of Oxford ประเทศอังกฤษ และระดับปริญญา เอกที่ School of Oriental and African Studies (SOAS), University of London ประเทศ อังกฤษ สมรสกับ ศ.ดร. ไมเคิล อริส ชาวอังกฤษ และเป็นแม่ของลูก ๆ ที่น่ารักสองคน คืออเล็ก ซานเดอร์และคิม

นางออง ซาน ซูจี ได้ชื่อว่าเป็นสตรีที่เป็นเสมือนตัวแทนผู้นำแห่งจิตวิญญาณของเสรีชน² จากการเป็นผู้นำในการเรียกร้องประชาธิปไตยท่ามกลางสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางการเมือง อย่างรุนแรงและยาวนานของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และเป็นเจ้าของรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพเมื่อปี พ.ศ. 2534³ นางออง ซาน ซูจี เป็นผู้ที่เลื่อมใสในพุทธศาสนาและเน้นย้ำอยู่เสมอ

²ข่าวทั่วไป, ประวัติ ออง ซาน ซูจี กับ 12 เรื่องน่ารู้ของดอกไม้อเล็กแห่งเมียนมา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://highlight.kapook.com/view/129056> [8 มกราคม 2559].

³Aung San Suu Kyi, The 1991 Nobel Peace Prize Laureate Nobel Lecture (Oslo, June 16, 2012) [online]. From: <http://nobelpeaceprize.org/en>. [15 January 2016].

เวลาที่แสดงความเห็นทางการเมืองว่า สำหรับเธอนั่นการต่อสู้กับระบอบที่อยู่ติดกับการเอาชนะกิเลสตัณหาเป็นเรื่องเดียวกัน เธอเคยให้สัมภาษณ์ว่าเหตุผลที่เธอมักจะเน้นย้ำประเด็นที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาอยู่เสมอเวลาที่ปราศรัยคือ “การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผู้คน และคุณไม่อาจแยกผู้คนออกจากคุณค่าทางจิตวิญญาณของพวกเขาได้”⁴ เธอมองว่าการเคลื่อนไหวและการเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตยของเธอ คือการเข้าไปมีส่วนร่วมกับสังคมในเชิงจิตวิญญาณ⁵ หรืออาจเรียกว่าเป็นการปฏิวัติของจิตวิญญาณ (Revolution of Spirit)⁶ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศให้เธอเป็น “สัญลักษณ์แห่งการต่อต้านการกดขี่โดยสันติ” เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2545 และเรื่องราวส่วนหนึ่งในชีวิตที่มีความผกผันหลังจากกลับสู่แผ่นดินบ้านเกิดในช่วงปี พ.ศ. 2531 ของนางออง ซาน ซูจี ได้ถูกนำมาสร้างและนำเสนอผ่านทางภาพยนตร์เรื่อง “The Lady”

การนำเสนอบทวิเคราะห์คุณลักษณะผู้นำของนางออง ซาน ซูจี จากภาพยนตร์ เรื่อง “The Lady” เกิดขึ้นบนแนวคิดที่ว่าภาพยนตร์คือเอกสารที่มีคุณค่าชนิดหนึ่งเสมือนงานประพันธ์ประเภทอื่น มีความแตกต่างเพียงกลวิธีในการนำเสนอ ข้อดีของภาพยนตร์คือมีความน่าสนใจในการติดตามและสามารถสะท้อนผ่านการสื่อความหมายในรูปของเนื้อความ (Text) ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา⁷ สามารถวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อความ (Textual Analysis) ตามระเบียบวิธีวิจัย ส่วนข้อเสียคืออาจมีข้อจำกัดด้านข้อมูลในการวิเคราะห์ และห้วงเวลาที่ปรากฏในภาพยนตร์อาจไม่ทันสมัย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมบางส่วนเพื่อความสะดวกของเนื้อหาจากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการแสดงคุณลักษณะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของนางออง ซาน ซูจี และแสดงถึงความสำคัญของผู้นำเชิงจิตวิญญาณในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

⁴Aung San Suu Kyi and Alan Clements, *The Voice of Hope*, (New York: SevenStories, 1997), p. 39.

⁵Laura Kittel, “Healing heart and mind: the pursuit of human rights in Engaged Buddhism as exemplified by Aung San Suu Kyi and the Dalai Lama,” *The International Journal of Human Rights*, 15:6 (2011): 916.

⁶Stephen McCarthy, “The Buddhist Political Rhetoric of Aung San Suu Kyi” *Contemporary Buddhism*, Vol. 5 No. 2, (2004): 73.

⁷องอาจ สิงห์ลำพอง, “การอภิปรายความการสื่อสารทางการเมืองจากภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ไทย เรื่อง ดำนันทน์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช”, *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2556) : 15-18.

ภาพที่ 1 ภาพนางองชาน ชูจี

2. เรื่องย่อภาพยนตร์ The Lady

The Lady เป็นภาพยนตร์เรื่องแรกที่น่าเสนอเรื่องราวชีวิตของนางอง ชาน ชูจี สู่สายตาของชาวโลก ถึงแม้ว่าเนื้อหาล้วนจะเป็นมุมที่เสนอเรื่องราวความรัก ความเสียสละของเธอและครอบครัวมากกว่าการต่อสู้ทางการเมือง แต่ภาพยนตร์เรื่อง The Lady ก็สามารถสื่อให้เห็นความเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ นางอง ชาน ชูจี ได้อย่างสมบูรณ์ “คุณไม่เข้าไปยุ่งกับการเมือง แต่การเมืองจะเข้ามาอยู่กับคุณ...*You may not think about politics but politics thinks about you.*”⁸ คำพูดนี้นางอง ชาน ชูจี พูดกับทหารคนหนึ่งที่เฝ้ายามเธอระหว่างถูกกักบริเวณภายในบ้านพักส่วนตัว และดูเหมือนจะเป็นการสะท้อนถึงชีวิตของเธอได้เป็นอย่างดี

ฉากเปิดภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นภาพอันงดงามครั้งเก่าก่อนของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และภาพการแสดงออกซึ่งความรักความผูกพันระหว่างบิดาและบุตรสาวนั่นคือนายพลอู อองชาน และนางอง ชาน ชูจีในวัยเด็ก ต่อด้วยฉากสะท้อนอารมณ์ผู้ชม นั่นคือการสังหารนายพลอู อองชาน อย่างอุกอาจจากกลางเมืองย่างกุ้ง หลังจากนั้นภาพยนตร์ได้กลับไปนำเสนอเรื่องราวชีวิตอันสุขสงบของนางอง ชาน ชูจีที่พักอาศัยอยู่กับครอบครัวในประเทศอังกฤษ โดยไม่มีท่าทีที่สื่อให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2531 เหตุการณ์ในชีวิตของเธอได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อเธอเดินทางกลับมาบ้านเกิด... สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

การกลับเข้ามาในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาของนางอง ชาน ชูจี มีจุดประสงค์เพื่อมาดูแลแม่ของเธอที่ป่วยหนัก แต่ด้วยสถานะการเป็นบุตรสาวของนายพลอู อองชาน ทำให้เธอถูกจับตามองจากรัฐบาลทหารพม่า และประกอบกับประชาชนชาวเมียนมาเองเกิดความหวังและ

⁸ เป็นคำพูดของนายพลอู อองชาน บิดาของนางอง ชาน ชูจี.

ขอร้องไห้ นางเอง ซาน ซูจี มาเป็นผู้นำกลุ่มในการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย การกดดันทั้งจากฝ่ายประชาชนและฝ่ายรัฐบาลทหาร ประกอบกับภาพอันโหดร้ายที่รัฐบาลทหารกระทำต่อนักศึกษาและประชาชนชาวเมียนมาที่เธอประสบด้วยสายตาตนเอง ส่งผลให้นางเอง ซาน ซูจี ไม่อาจหลีกเลี่ยงการตอบตกลงเป็นผู้นำการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในที่สุด

สิ่งที่ The Lady นำเสนอ คือความรู้สึกลึกซึ้งของนางเอง ซาน ซูจี และความสำคัญของสถาบันครอบครัว การแสดงออกซึ่งความรัก ความเข้าใจ การให้กำลังใจ ตลอดจนการดูแลซึ่งกันและกัน หลังจากภาพยนตร์จบลง ผู้ชมจะรู้สึกซาบซึ้งและเข้าใจถึงเบื้องหลังความสำเร็จของผู้นำเชิงจิตวิญญาณระดับโลกอย่างนางเอง ซาน ซูจี ซึ่งนอกจากคุณลักษณะความเป็นผู้นำในตัวเองแล้ว สิ่งที่สำคัญอย่างมากสำหรับผู้นำสตรีท่านนี้คือคู่ชีวิตและครอบครัวที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือสนับสนุนมาโดยตลอดแม้กระทั่งในห้วงสุดท้ายของชีวิต และทำให้เราทราบว่า การเรียกร้องประชาธิปไตยของเมียนมานั้นต้องอาศัยความเสียสละมากมายเพียงใด ทั้งจากตัวผู้นำเอง คือนางเอง ซาน ซูจี ครอบครัว สถาบันทางศาสนา ตลอดจนผู้ตามอันหมายถึงประชาชนชาวเมียนมาทั้งปวง

ภาพที่ 2 ใบปิดภาพยนตร์ เรื่อง The Lady

3. คุณลักษณะนางเอง ซาน ซูจี ตามทฤษฎีผู้นำเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Leader Theory) จากภาพยนตร์ เรื่อง The Lady

ผู้นำเชิงจิตวิญญาณเป็นผู้นำที่มีลักษณะเด่นเรื่องค่านิยม ทศณคติ และพฤติกรรม สามารถกระตุ้นแรงขับเคลื่อนภายใน (Intrinsic Motivation) ของผู้ตาม ส่งผลให้ทั้งผู้นำและผู้ตามมีจิตวิญญาณร่วมกันในการสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และสร้างความผูกพันในการ

มุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน คุณลักษณะของผู้นำเชิงจิตวิญญาณ (Qualities of Spiritual Leadership)⁹ 3 คุณลักษณะหลัก ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ ประกอบด้วย การสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่สำคัญ การวิเคราะห์เป้าหมายและกำหนดวิธีการมุ่งไปให้ถึง การสะท้อนถึงความมุ่งมั่นและการสร้างมาตรฐานแห่งความเป็นเลิศ 2) การมุ่งประโยชน์เพื่อผู้อื่น (Altruistic Love) ประกอบด้วย การให้อภัย ความเมตตา การยึดหลักความถูกต้องดีงาม ความเห็นอกเห็นใจ/ความกรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนอดกลั้น ความกล้าหาญ ความน่าเชื่อถือที่น่าวางใจ และความนอบน้อม และ 3) การสร้างความหวัง/ความศรัทธาให้กับผู้ตาม (Hope/Faith) ประกอบด้วย ความอดทน ความมุ่งมั่น การทำในสิ่งที่ต้องทำ ความยืดหยุ่น และการบรรลุเป้าหมาย นางออง ซาน ซูจี ได้แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะที่มีอยู่ตามองค์ประกอบดังกล่าว จากภาพยนตร์ เรื่อง The Lady ได้ดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์ (Vision)

ภาพยนตร์เรื่อง The Lady แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของนางออง ซาน ซูจี ผ่านการใช้ศิลปะของการพูดจูงใจในหลายฉาก เช่น ในฉากที่นางออง ซาน ซูจี ปราศรัยกับผู้สนับสนุนหลังจากที่ตัดสินใจเข้าร่วมการเรียกร้องประชาธิปไตย ณ บริเวณลานใกล้กับเจดีย์ชเวดากอง ซึ่งเป็นฉากสำคัญ แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณของนางออง ซาน ซูจีอย่างเด่นชัดจากผู้หญิงที่ไม่เคยปราศรัยและไม่เคยมีบทบาททางการเมือง มีหวั่นวิตกและกังวลในการพูดต่อหน้าประชาชนนับล้านที่รอฟังการปราศรัย แต่เธอก็ผ่านการทดสอบครั้งนั้นด้วยการเริ่มต้นกล่าวว่า

“ที่พวกเรามาร่วมตัวกัน ณ ที่นี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงเจตนาของประชาชน เพื่อแสดงให้เห็นว่าประเทศชาติเรามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย...”¹⁰

คำพูดนี้ของนางออง ซาน ซูจี แสดงให้เห็นถึงการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ (Broad appeal to key stakeholders) นั่นก็คือประชาชนชาวมียนมาที่มีความต้องการระบอบประชาธิปไตย การสื่อสารนี้ได้ผลและเปี่ยมไปด้วยพลังที่สามารถสัมผัสได้ทั้งจากน้ำเสียงและอากัปกิริยาที่แสดงถึงความมุ่งมั่น และในช่วงท้ายนางออง ซาน ซูจี ได้กล่าวคำพูดที่เป็นการสะท้อนถึงความมุ่งมั่น (Reflects high ideals) และการสร้างมาตรฐานแห่งความเป็นเลิศ (Establishes a standard of excellence) ตลอดจนเป็นการวิเคราะห์เป้าหมายและวิธีการมุ่งไปให้ถึง (Defines the destination and journey) ได้อย่างชัดเจน ความว่า

⁹ Louis W. Fry & Laura L. Matherly, “Spiritual Leadership and Organizational Performance: An Exploratory Study”, (Central Texas: Tarleton State University, 2003), p.2 (Mimeographed).

¹⁰ The Lady นาที่ที่ 0: 36: 24.

“พ่อของดิฉันทำงานและเสียสละทุกอย่างที่ท่านมี จุดมุ่งหมายเพื่อจะสร้างความเจริญให้กับการเมืองพม่า และสิ่งสุดท้ายที่พ่อมอบให้คือการลงชื่อเพื่อชาติ ดังนั้น ดิฉันในฐานะลูกสาวของพ่อจึงมีอาจทำเป็นนิงเฉยทนคู่ต่อไปได้อีกต่อหลายๆเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น... เป้าหมายที่เราปรารถนาอยู่เบื้องหน้าเราแล้ว เราทุกคนจึงขอประกาศเรียกร้องให้มีการจัดการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้...และเราจะรวมกันเป็นหนึ่งในจุดมุ่งหมายด้วยกัน”¹¹

3.2 การมุ่งประโยชน์เพื่อผู้อื่น (Altruistic Love)

การมุ่งประโยชน์เพื่อผู้อื่นอันเป็นคุณสมบัติที่แสดงถึงความไม่เห็นแก่ตัวตามทฤษฎีผู้นำเชิงจิตวิญญาณนั้น ผู้เขียนขอยกตัวอย่างคุณลักษณะดังกล่าวของนางออง ซาน ซูจี พอสั่งเขปดังนี้

1) การให้อภัย (Forgiveness) และ ความเมตตา (Kindness)

ภาพยนตร์เรื่องนี้มีฉากที่แสดงให้เห็นถึงความเมตตาและการให้อภัยของนางออง ซาน ซูจี ที่มีต่อทหารชั้นผู้น้อยที่มาเฝ้าเธอในช่วงที่ถูกกักบริเวณในบ้านของตัวเองด้วยท่าที่ไม่เป็นมิตรและข่มขู่คุกคาม โดยที่ในจำนวนทหารที่ผลัดเปลี่ยนกันมาเฝ้านั้นมีอยู่หนึ่งคนที่ภาพยนตร์สื่อให้เห็นถึงความเมตตาของเธอ ทหารผู้นี้ในฉากแรกๆมีท่าที่ไม่เป็นมิตรและไม่รู้จักแม้กระทั่งคำว่า “ดนตรี” เมื่อได้ยินเสียงเปียโนจากการเล่นของนางออง ซาน ซูจี เป็นครั้งแรกในชีวิต และเป็นผู้ที่ไม่ยอมให้เธอพบผู้สนับสนุนที่บ้านในวันประกาศผลการเลือกตั้งทั่วประเทศที่พรรค NLD ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น แต่นางออง ซาน ซูจีไม่ถือโกรธแต่กลับให้อภัยและแสดงความเมตตาด้วยการสอนให้ทหารผู้นี้เข้าใจคำขวัญและคำพูดให้กำลังใจต่าง ๆ ที่เธอเขียนไว้เตือนใจในบ้านพัก ความหมายที่สื่อคือการให้อภัยทหารชั้นผู้น้อยที่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาตนเอง

ภาพที่ 3 ทหารพม่ากับครั้งแรกที่ได้ยินเสียงเปียโน¹²

¹¹ The Lady นาที่ที่ 0: 37: 54.

¹² The Lady นาที่ที่ 1: 22: 07.

2) การยึดหลักความถูกต้องดีงาม (Integrity)

นับแต่วันแรกที่เหยียบแผ่นดินแม่ของนางออง ซาน ซูจี ข้อความ “Love The Mother Land” หรือ “รักแผ่นดินแม่” ที่เธอเห็นบนอาคารด้านหน้าโรงพยาบาลเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ตระหนักว่าเธอควรจะทำอะไรให้กับบ้านเกิดเมืองนอนของตัวเอง การปกครองโดยเผด็จการทางทหารมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาอยู่ในสภาพที่ล้าหลังเป็นอย่างมาก ในฉากที่นางดอร์ซิ่นจี มารดาของนางออง ซาน ซูจี ถึงแก่อนิจกรรม พิธีศพของนางดอร์ซิ่นจีทำให้เกิดภาพประชาชนชาวเมียนมาจำนวนมากกว่าหนึ่งแสนคนได้ออกจากบ้านเรือนไปร่วมแสดงความอาลัยในพิธี ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รับความสะดวกและถูกขัดขวางทุกวิถีทางจากรัฐบาลทหารพม่า ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพัน และการให้ความสำคัญของประชาชนชาวเมียนมาที่มีต่อครอบครัวของนางออง ซาน ซูจี บ่งบอกถึงความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของนางออง ซาน ซูจี อย่างแท้จริง ส่งผลให้ผู้นำรัฐบาลทหารพม่าในขณะนั้นเกิดความหวั่นวิตกและตัดสินใจส่งนายพลท่านหนึ่งเป็นผู้แทนไปเจรจาให้นางออง ซาน ซูจี กลับประเทศอังกฤษ แต่นางออง ซาน ซูจี กลับปฏิเสธและกล่าวว่า “*ตราบเท่าที่มีชีวิต หน้าที่ของดิฉันยังคงมีอยู่ในเมียนมาและจะลงแข่งขันในการเลือกตั้งครั้งนี้*”¹³ และกล่าวทิ้งท้ายว่า “*เมื่อกลับไปแล้ว รบกวนท่านนายพลช่วยจัดการเลือกตั้งให้เร็วที่สุด*”¹⁴ คำพูดนี้แสดงให้เห็นถึงการยึดหลักความถูกต้องและหน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ ทั้ง ๆ ที่นายพลผู้มาเจรจายยายามหวานล่อและยกจุดอ่อนของเธอ คือการทำหน้าที่ของแม่ ในการดูแลบุตรชายวัยรุ่นมากว่าโน้นนับว่า แต่เธอก็ยังยืนหยัดมั่นคงในเจตนารมณ์เดิมในการเดินทางเป็นผู้นำระบอบประชาธิปไตยมาสู่ประเทศ

ช่วงท้ายของภาพยนตร์ ศ.ดร.ไมเคิล อริส สามีของนางออง ซาน ซูจี ล้มป่วยด้วยโรคมะเร็ง ในขณะนั้นเขาพำนักอยู่ในบ้านที่ประเทศอังกฤษเพียงลำพัง เขาพยายามขอวีซ่าในการเดินทางเข้าสู่เมียนมาเพื่อมาอยู่กับภรรยา รัฐบาลทหารพม่ากลับใช้โอกาสนี้ในการกดดันนางออง ซาน ซูจี ด้วยการไม่ยอมออกวีซ่าให้ แต่ยื่นข้อเสนอให้เธอเดินทางออกนอกประเทศเพื่อไปเยี่ยมสามีที่ประเทศอังกฤษแทน โดยยื่นข้อเสนอว่า “*แน่นอนว่าภรรยาคงอยากอยู่เคียงข้างสามีที่เจ็บป่วย ผมเสนอให้คุณกลับบ้านทันที คุณมีอิสระที่จะเลือก จะเลือกสามีและลูก ๆ หรือประเทศชาติ*”¹⁵ ห้วงเวลานั้นนางออง ซาน ซูจีต้องตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากอย่างยิ่งในการตัดสินใจระหว่างการเดินทางไปเยี่ยมสามีที่ป่วยหนักที่ประเทศอังกฤษ ซึ่งแน่นอนว่าหลังจากนั้นคงไม่มีโอกาสกลับเข้ามาในเมียนมาได้อีก กับหน้าที่รับผิดชอบต่อความหวังของคนทั้งชาติที่ฝากไว้กับเธอในการเรียกร้องระบอบประชาธิปไตย ในที่สุดนางออง ซาน ซูจี เลือกที่จะอยู่ในเมียนมาต่อไปด้วยความเสียสละ

¹³ The Lady นาทีที่ 0: 52: 40.

¹⁴ The Lady นาทีที่ 0: 52: 58.

¹⁵ The Lady นาทีที่ 1: 58: 41.

และความเห็นพ้องต้องกันกับสามีของเธอว่า หากเธอกลับประเทศอังกฤษเท่ากับว่าชีวิตและการเสียสละที่ผ่านมาทั้งของเธอ ของครอบครัวและของประชาชนชาวเมียนมาทั้งหมดที่สูญเสียไปต้องเสียเปล่า เธอจำต้องเลือกประเทศชาติ ทั้ง ๆ ที่มีความเศร้าเสียใจอย่างที่สุด ศ.ดร.ไมเคิล อริสถึงแก่นิจกรรมในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2542 ซึ่งในวันนั้นเป็นวันครบรอบวันเกิดปีที่ 53 ของเขาพอดี ฉากนี้ผู้ชมจะรู้สึกสะเทือนใจและรับรู้ได้ถึงความโศกเศร้าเสียใจอย่างถึงที่สุดของนางออง ซาน ซูจี ในการที่สามีอันเป็นที่รักต้องจากไปก่อนวัยอันควร โดยเธอไม่มีโอกาสแม้แต่จะได้อยู่เคียงข้าง¹⁶

3) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy/compassion)

ช่วงแรกของภาพยนตร์ระหว่างการเฝ้าไข้มารดาในโรงพยาบาล นางออง ซาน ซูจี ได้เห็นภาพเหตุการณ์ความรุนแรงที่รัฐบาลในขณะนั้นกระทำต่อนักศึกษาและประชาชนต่อหน้าต่อตาของเธอ ด้วยการบุกเข้ามาในโรงพยาบาลที่มารดาของเธอรักษาตัวอยู่ ภาพยนตร์แสดงให้เห็นภาพความโหดร้ายด้วยการยิงผู้บริสุทธิ์ นักศึกษา หรือยิ่งแม้แต่แพทย์ที่พยายามเข้าช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ ฉากนี้มีเชลล์ โห่ยว ผู้แสดงเป็นนางออง ซาน ซูจี สามารถถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกผ่านสีหน้าท่าทางได้อย่างยอดเยี่ยม

ภาพที่ 4 ผู้ได้รับบาดเจ็บจากการเรียกร้องประชาธิปไตยด้านหน้าโรงพยาบาล¹⁷

สิ่งที่สะท้อนสะท้อนความรู้สึกของเธออย่างมากคือ การที่กลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตยด้านหน้าโรงพยาบาลถือภาพของนายพลอู อองซาน ไวในมือ ประดุจเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นพลังให้พวกเขา

¹⁶ The Lady นาที่ที่ 2: 04: 25.

¹⁷ The Lady นาที่ที่ 0: 18: 24.

ภาพที่ 5 ผู้เรียกร้องประชาธิปไตยถือภาพนายพลอู ออง ซาน¹⁸

4) ความอดทนอดกลั้น (Patience)

นับจากนางออง ซาน ซูจี ประกาศตัวเป็นเลขาธิการพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy: NLD) และพรรคได้ออกแถลงการณ์ฉบับแรก สถานการณ์ทางการเมืองในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สถานการณ์ก็มีการเปลี่ยนแปลงและส่อไปในทางที่รุนแรงมากขึ้นตามลำดับ นายพลเนวินมีความไม่พอใจนางออง ซาน ซูจี อย่างมาก และได้ออกคำสั่งให้นายพลเส่งรวินไป “จัดการ” โดยการส่งกำลังทหารพร้อมอาวุธครบมือบุกบ้านของนางออง ซาน ซูจี เพื่อแจ้งการยกเลิกวีซ่าของ ศ.ดร.ไมเคิล อริส และบังคับให้เขากลับประเทศอังกฤษภายในคืนนั้น ช่วงเวลาอันวิกฤตขณะนั้น คนในพรรคที่อยู่ในบ้านของเธอต่างพากันชักอาวุธปืนเพื่อเตรียมต่อสู้ แต่นางออง ซาน ซูจีได้ห้ามไว้และกล่าวว่า “เราต้องอดทน เราจะไม่ใช่ความรุนแรงไม่ว่าจะกรณีใด ๆ”¹⁹ ทำให้ไม่เกิดเหตุการณ์รุนแรงและศ.ดร.ไมเคิล อริส จำต้องเดินทางกลับประเทศอังกฤษ

รัฐบาลทหารเมียนมาในขณะนั้นใช้ทุกวิถีในการบีบให้นางออง ซาน ซูจี ล้มเลิกความตั้งใจในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เธอต้องใช้ความเข้มแข็งและความอดทนอดกลั้นอย่างมากโดยเฉพาะเวลาการหาเสียงก่อนการเลือกตั้ง ด้วยสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมามีชนกลุ่มน้อยอยู่หลายเผ่าและอาศัยอยู่ในถิ่นที่ทุรกันดาร ในการไปหาเสียงกับชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นต้องเดินทางขึ้นเขาอย่างยากลำบาก นางออง ซาน ซูจีต้องใช้กำลังกายและกำลังใจอย่างมาก จนกระทั่งแม้แต่เวลาที่มารดาถึงแก่กรรม เธอก็ไม่มีโอกาสได้อยู่กับมารดาในวาระสุดท้ายของชีวิต²⁰

¹⁸ The Lady นาทีที่ 0: 18: 54.

¹⁹ The Lady นาทีที่ 0: 44: 48.

²⁰ The Lady นาทีที่ 0: 51: 00.

ภาพที่ 6 นางออง ซาน ซูจี กับการเดินทางไปพบชนกลุ่มน้อยต่างๆ²¹

5) ความกล้าหาญ (Courage)

ความกล้าหาญของนางออง ซาน ซูจี เป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างเด่นชัดและเป็นที่ประทับใจไปทั่วโลก เห็นได้ในช่วงตอนกลางของภาพยนตร์ นางออง ซาน ซูจี เดินหน้าวางแผนทางการเมืองกับสมาชิกพรรคและประชาชนที่ชื่นชอบในตัวเธอ ทำให้รัฐบาลทหารเมียนมาได้เพิ่มแรงกดดันเพื่อบีบบังคับให้เธอยกเลิกความตั้งใจ ในฉากนี้รัฐบาลได้ส่งกำลังทหารพร้อมอาวุธสงครามครบมือมาขัดขวางการประชุม ณ ที่ทำการพรรค ด้วยท่าทีที่คุกคามข่มขู่ นางออง ซาน ห้ามลูกพรรคไม่ให้ขัดขวางทหาร แต่ตัวเธอเองกลับแสดงความกล้าหาญด้วยการเดินเข้าสู่กลุ่มทหารที่กำลังเล็งอาวุธที่ขั่นลำพร้อมลั่นไกสู้เธอได้ทุกเมื่อ ภาพยนตร์ได้ย้อนรอยเหตุการณ์ตอนที่นายพลอู อองซาน ผู้เป็นบิดาถูกทหารลั่นไกสังหาร ต่างกันที่ผู้เป็นบิดาคือนายพลอู อองซาน รับรู้ถึงชะตากรรมและยืนหยัดรับภาระด้วยความกล้าหาญ ส่วนนางออง ซาน ซูจี ผู้เป็นบุตรสาวเดินเข้าหาสถานการณ์ที่เธอมีอาจคาดเดาได้และหลบตาอ้อมๆในการตัดสินใจชะตากรรม ฉากนี้แสดงให้เห็นว่านางออง ซาน ซูจี เติบโตด้วยชีวิต²²

ภาพที่ 7 วินาทีแห่งความเป็นความตายของนางออง ซาน ซูจีและนายพลอู อองซาน²³

²¹ The Lady นาที่ที่ 0: 46: 47.

²² The Lady นาที่ที่ 0: 54: 50 - 0: 55: 47.

²³ The Lady นาที่ที่ 0: 55: 48 - 0: 55: 49.

ความกล้าหาญของนางออง ซาน ซูจี เป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับจากคนทั่วโลก เห็นได้จากการที่คณะกรรมการโนเบลแห่งประเทศนอร์เวย์ประกาศชื่อของเธอเป็นผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 ซึ่งในขณะนั้นเธอยังถูกกักบริเวณอยู่ภายในบ้านพักของตัวเองอย่างโดดเดี่ยว ถูกตัดขาดจากครอบครัวและโลกภายนอกเป็นปีที่สามท่ามกลางบรรยากาศที่ไม่เป็นมิตร ถูกคุกคาม และอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ทุกเมื่อ ดังจะเห็นได้จากคำแถลงของ ศ.ดร.ไมเคิล อริส ที่กล่าวต่อผู้สื่อข่าวจำนวนมากภายหลังการประกาศรางวัลโนเบลในปีนั้นว่า

“ความสุขและความภาคภูมิใจที่ผมและลูก ๆ มีในวันนี้ ถูกบั่นทอนด้วยความเศร้าที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง ผมไม่แน่ใจว่าเคยมีการมอบรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพให้กับคนที่อยู่ในสถานการณ์โดดเดี่ยวเช่นนี้มาก่อนหรือไม่ รางวัลนี้ถูกมอบให้กับผู้หญิงที่อยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น...ผมได้แต่หวังว่าสถานการณ์จะผ่อนคลายลง เมื่อมีคนยอมรับและซาบซึ้งในความกล้าหาญของเธอ²⁴”

3.3 การสร้างความหวัง/ความศรัทธาให้กับผู้ติดตาม (Hope/Faith)

การสร้างความหวัง/ความศรัทธาให้กับผู้ติดตาม (Hope/Faith) ของผู้นำเชิงจิตวิญญาณ ประกอบด้วย ความอดทน ความมุ่งมั่น การทำในสิ่งที่ต้องทำ ความยืดหยุ่น และการบรรลุเป้าหมาย คุณลักษณะข้อนี้ของนางออง ซาน ซูจี ดูกำลังระหว่างภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยกำเนิด (Born to be a Leader) หรือทฤษฎี Trait Theories ด้วยความเป็นลูกสาวของนายพลอู ออง ซาน ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษอิสระภาพของประเทศพม่า ในการเป็นผู้นำการต่อสู้กับประเทศญี่ปุ่นและสหราชอาณาจักรจนได้รับอิสระภาพเป็นรัฐเอกราชหรือเป็นไปตามทฤษฎีผู้นำเชิงจิตวิญญาณ

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าคุณลักษณะของผู้นำเชิงจิตวิญญาณของนางออง ซาน ซูจีมีการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยมีความหวัง ความศรัทธาของประชาชนชาวเมียนมาเป็นการจุดประกายที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของอาจารย์มหาวิทยาลัยย่างกุ้งที่รวมตัวกันมาพบเธอที่บ้านหลังจากนายพลเนวิน ลาออกจากตำแหน่งประธานพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า (The Burma Socialist Programme Party-BSPP) ที่ยึดอำนาจการปกครองประเทศพมามานานกว่า 30 ปี ว่า

²⁴ The Lady นานาชาติ 1: 31: 54.

“พวกเราเป็นนักวิชาการมาจากคณะประวัติศาสตร์ เรามีความเชื่อว่าคุณเป็นเพียงคนเดียวที่จะนำเมียนมาเข้าสู่ประชาธิปไตยได้ คุณคือลูกสาวของนายพลออง ซาน ประชาชนจะรวมตัวกันสนับสนุนคุณอย่างแน่นอน พ่อของคุณต่อสู้นำเอกราชมาสู่พม่า นี่คือโอกาสของคุณในการสานต่อสิ่งที่ท่านเริ่มไว้”²⁵

คำพูดนี้แสดงให้เห็นถึงความหวังและความศรัทธาที่นักวิชาการเหล่านี้มีต่อนางออง ซาน ซูจี ตลอดจนการให้ความสำคัญของผู้นำเชิงจิตวิญญาณในการนำพองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายครั้งแรกที่ได้รับการทาบทามเธอตอบปฏิเสธ แต่ในที่สุดด้วยคุณลักษณะของ “การทำในสิ่งที่ต้องทำ” ของผู้นำเชิงจิตวิญญาณ ทำให้นางออง ซาน ซูจี จากผู้หญิงธรรมดาที่มีชีวิตสุขสงบและไม่เคยมีความคิดว่าจะต้องมาเป็นผู้นำทางการเมืองจำต้องตอบรับ และต้องขึ้นเวทีปราศรัยครั้งแรกต่อหน้าประชาชนชาวเมียนมานับล้านที่ทราบข่าวการมาของเธอด้วยการกระจายข่าวแบบบอกปากต่อปาก อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อเธออย่างเด่นชัด ดังแสดงในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 นางออง ซาน ซูจี ปราศรัยครั้งแรกท่ามกลางประชาชนผู้สนับสนุน²⁶

การปราศรัยครั้งนี้ ได้สร้างความหวั่นไหวให้กับผู้นำรัฐบาลทหารเมียนมาเป็นอย่างมาก นายพลเนวินได้แสดงออกถึงความกังวลต่อท่าทีของสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่าทีของสื่อต่างประเทศ และแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณของนางออง ซาน ซูจี อย่างชัดเจน โดยผู้สื่อข่าวต่างประเทศได้รายงานสดภายหลังการปราศรัยของเธอว่า “นางออง ซาน ซูจีบุตรสาวของนายพลอองซาน จากแม่บ้านชาว Oxford ที่มีบุตรชายสองคน บัดนี้ได้กลายเป็นความหวังใหม่ ในอนาคตอันสดใสของพม่าไปแล้ว...”²⁷

สำหรับคุณลักษณะในด้านความอดทน ความมุ่งมั่น การทำในสิ่งที่ต้องทำ ความยืดหยุ่น และการบรรลุเป้าหมายของนางออง ซาน ซูจี แสดงผ่านบทบาทการแสดงในภาพยนตร์ให้เห็นอีกหลายตอน ดังเช่นในส่วนที่มีได้แสดงต่อสาธารณะแต่เป็นการสื่อสารทางจดหมายถึงสามีหลังจาก

²⁵ The Lady นาที่ที่ 0: 30: 08.

²⁶ The Lady นาที่ที่ 0: 35: 32.

²⁷ The Lady นาที่ที่ 0: 39: 24.

นับตั้งแต่เธอประกาศตัวเป็นเลขาธิการพรรค NLD เป็นเวลาแปดเดือน ซึ่งในห้วงเวลานั้นรัฐบาลทหารเมียนมาได้เพิ่มความรุนแรงและกระทำการอันโหดร้ายต่อประชาชนผู้สนับสนุนการเรียกร้องมากขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นการจับตัวประชาชนไปใช้แรงงานในการขนยาเสพติดและอาวุธ แล่ขายแดน และการสังหารหมู่ในทุ่งกับระเบิด²⁸ นางออง ซาน ซูจี ได้แสดงถึงคุณลักษณะด้านความอดทนอย่างชัดเจนผ่านข้อความในจดหมายว่า

“คุณคงได้ข่าวแล้ว ทุกวันเกิดเหตุการณ์เลวร้ายที่กระทำโดยอำนาจทางฝ่ายการเมืองที่เปิดเผยมอย่างชัดเจนว่าไม่ยอมหยุดทำลายอุดมการณ์ของพ่อ แต่มันเลยที่จะหันกลับแล้วและเหมือนกับที่พ่อเคยสอนไว้ว่าอย่าหยุดยั้งที่จะเล็งผลเลิศและเตรียมพร้อมที่จะรับสิ่งเลวร้ายที่อาจจะเกิดขึ้น...ฉันจะสู้ต่อค่ะ”²⁹

แนวทางการปฏิบัติของนางออง ซาน ซูจี คือ พุทธศาสนาเพื่อสังคม: Socially Engaged Buddhism³⁰ หรือความเมตตาเชิงรุก : Active Metta หรือการเมืองแห่งความเมตตา: The Politics of Metta³¹ สื่อนี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสนากับมนุษย์และสังคม แนวคิดของนางออง ซาน ซูจี เป็นการให้ความสำคัญกับการบังเกิดร่วมกันของปฏิบัติการทางจิตวิญญาณและทางการเมือง (The Conjunction of Spiritual and Political Practice)³² ดังนั้น จึงไม่เป็นที่แปลกใจในการที่สังคมโลกจะได้เห็นภาพการออกมาประท้วงรัฐบาลทหารพม่า และการมาให้กำลังใจนางออง ซาน ซูจีของพระภิกษุสงฆ์ชาวเมียนมาจำนวนมากซึ่งเป็นฉากจบของภาพยนตร์เรื่องนี้ และยังเป็นที่ยืนยันถึงความสำคัญของผู้นำเชิงจิตวิญญาณในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

²⁸ The Lady นาทที่ 1: 01: 15.

²⁹ The Lady นาทที่ 1: 02: 15

³⁰ ดิชนัทฮันห์ (ThichNhatHanh) พระภิกษุณีกายเซนชาวเวียดนามเป็นผู้ใช้คำว่าพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) เป็นคนแรก โดยหมายถึงการนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ (engage) กับการแก้ปัญหาสังคมโลกยุคใหม่บนฐานของการมีสติระลึกรู้ถึงสิ่งที่กำลังดำเนินไปภายในตนและในโลก

³¹ Stephen McCarthy, “The Buddhist Political Rhetoric of Aung San Suu Kyi” Contemporary Buddhism, Vol. 5, No. 2, (2004): 67-74.

³² Christopher S. Queen, “Introduction: The Shapes and Sources of Engaged Buddhism”, Engaged Buddhism: Buddhist Liberation Movements in Asia, Edited by Christopher S. Queen and Sallie B.King (Albany: State University of New York Press, 1996), p. 5.

ภาพที่ 9 การมาให้กำลังใจนางออง ซาน ซูจีของพระภิกษุสงฆ์ชาวเมียนมา³³

4. สรุปผลการศึกษาจากภาพยนตร์ เรื่อง The Lady

ภาพยนตร์เรื่อง The Lady แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะความเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณของนางออง ซาน ซูจี ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ 2) การมุ่งประโยชน์เพื่อผู้อื่น อันประกอบด้วย (1) การให้อภัย (2) ความเมตตา (3) การยึดหลักความถูกต้องดีงาม (4) ความเห็นอกเห็นใจ/ความกรุณา (5) ความซื่อสัตย์สุจริต (6) ความอดทนอดกลั้น (7) ความกล้าหาญ (8) ความน่าเชื่อถือที่น่าวางใจ และ (9) ความอ่อนน้อม และ 3) การสร้างความหวังความศรัทธาให้กับผู้ตามอย่างครบถ้วน และยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำเชิงจิตวิญญาณในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย อาจกล่าวได้ว่าเธอเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณที่แท้จริงในโลกยุคปัจจุบันคนหนึ่ง ถึงแม้ว่าภาพยนตร์เรื่องนี้จะออกฉายตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 แต่เรื่องราวที่นำเสนอยังถือได้ว่ามีคุณค่าในการศึกษา การจะได้มาซึ่งประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องง่ายในทางปฏิบัติ ภาวะผู้นำหรือบทบาทของนางออง ซาน ซูจี อาจมีข้อสงสัยหรือเคลือบแคลงบ้างในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่ความเสียสละตัวเองเพื่อประเทศชาติ และการเลือกประเทศชาติมากกว่าครอบครัวของเธอก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการนำมาซึ่งสันติภาพและประชาธิปไตยสู่สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

ภาพที่ 10 ฉากจบของภาพยนตร์

³³ The Lady นาทีที่ 2: 04: 28 - 2: 06: 03.

บรรณานุกรม

ข่าวทั่วไป. ประวัติ ออง ซาน ซูจี กับ 12 เรื่องน่ารู้ของดอกไม้เหล็กแห่งเมียนมา, [ออนไลน์ แหล่งที่มา: <http://highlight.kapook.com/view/129056> [8 ม.ค. 2559].

องอาจ สิงห์ลำพอง. “การอภิปรายความการสื่อสารทางการเมืองจากภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ไทย เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช”. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2556) : 15-18.

Aung San Suu Kyi and Alan Clements. **The Voice of Hope**. New York: Seven Stories, 1997.

Christopher S. Queen. “Introduction: The Shapes and Sources of Engaged Buddhism” **Engaged Buddhism: Buddhist Liberation Movements in Asia**. Edited by Christopher S. Queen and Sallie B. King. Albany: State University of New York Press, 1996.

Laura Kittel. “Healing heart and mind: the pursuit of human rights in Engaged Buddhism as exemplified by Aung San Suu Kyi and the Dalai Lama”, **The International Journal of Human Rights**, 15:6 (2011): 916.

Louis W. Fry. “Toward a theory of spiritual leadership”, **The Leadership Quarterly** 14 (Central Texas: Tarleton State University, 2003): 695.

Louis W. Fry & Laura L. Matherly. “**Spiritual Leadership and Organizational Performance: An Exploratory Study**”. Central Texas: Tarleton State University, 2003. (Mimeographed).

Stephen McCarthy. “The Buddhist Political Rhetoric of Aung San Suu Kyi” **Contemporary Buddhism**, Vol. 5, No. 2, 2004: 73.

Movie :

Luc Besson. (Director). “**The Lady**”. France, UK : EuropaCorp, Left Bank Pictures and France 2 Cinema., 2011 (Movie-CD).

วารสารนวัตกรรมสังคม :

Journal of Social Innovation

วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560

ความเป็นมา

วารสาร “นวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation” เป็นวารสารวิชาการของวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต จัดทำขึ้น เพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่แนวคิดและผลงานที่มีสาระประโยชน์ของนักคิดนักวิชาการออกสู่สังคม โดยมีการดำเนินงานและตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ อาทิ บทความวิชาการ (Academic Paper) บทความวิจัย (Research Paper) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) และบทความปริทัศน์ (Review Article) เพื่อการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน เปิดเวทีเสวนาและกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ สมดังปณิธานในการจัดการศึกษาของวิทยาลัยนวัตกรรมสังคมที่มุ่งสู่นวัตกรรมทางปัญญา

วารสารนวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation กำหนดออกเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (เดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน และ เดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม)

บทความในวารสารทุกชิ้น รวมถึงงานค้นคว้าวิจัยที่มีเนื้อหาครอบคลุมความรู้ด้านภาวะผู้นำ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ธุรกิจและการเมือง จะได้รับการตรวจสอบและประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Annual Peer-reviewed Journal) ก่อนการจัดพิมพ์เสมอ

วัตถุประสงค์ของวารสาร

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ (Academic Paper) บทความวิจัย (Research Paper) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) บทความปริทัศน์ (Review Article) ที่มีคุณภาพ ของอาจารย์ประจำ อาจารย์พิเศษ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนทั่วไปในด้านภาวะผู้นำ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ธุรกิจและการเมือง

2. เพื่อการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนและกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ทางวิชาการแก่สังคมทั่วไป โดยสนับสนุนให้อาจารย์ประจำ อาจารย์พิเศษ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนทั่วไป นำเสนอผลงานวิชาการในด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ธุรกิจและการเมือง

นโยบายการรับบทความ

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการนวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต มีความยินดีอย่างยิ่งที่จะรับบทความจากอาจารย์ประจำ อาจารย์พิเศษ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนทั่วไปในด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ธุรกิจและการเมืองและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ที่เขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ซึ่งผลงานวิชาการที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยเผยแพร่ในสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารวิชาการอื่นๆ ทั้งนี้ บทความต้องไม่เป็นส่วนหนึ่งของข้อกำหนดในการสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใด ๆ

การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ส่งบทความโดยตรง บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ จะมีการพิจารณากันกรองคุณภาพ จากผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความและได้รับความเห็นชอบแล้วจากกองบรรณาธิการ

ข้อความที่ปรากฏภายในบทความของแต่ละเรื่องที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการฉบับนี้ ถือเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่เกี่ยวข้องกับวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ผู้บริหารและ/หรือคณาจารย์ท่านอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัยฯ แต่อย่างใด ความรับผิดชอบด้านเนื้อหาและการตรวจร่างบทความแต่ละเรื่องเป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน หากมีความผิดพลาดใด ๆ ผู้เขียนแต่ละท่านจะต้องรับผิดชอบบทความของตนเอง

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ให้มีการนำเนื้อหา ทศนะ หรือข้อคิดเห็นใด ๆ ของบทความในวารสารวิชาการนวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ไปเผยแพร่ก่อนได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของบทความ ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ถือเป็นลิขสิทธิ์ของทางวารสาร

คำแนะนำสำหรับท่านผู้เขียนบทความ

1. บทความวิชาการ (Academic Paper) คือ บทความที่มุ่งถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือผลการค้นพบ ลักษณะของบทความทางวิชาการเป็นผลงานที่เรียบเรียงขึ้นไว้อย่างเป็นระเบียบ ผู้เขียนอาจเป็นบุคคล สมาคมวิชาชีพ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ก็ได้ ลักษณะการนำเสนออาจ

มีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียน อาจเป็นการแสดงความคิดเห็นทั่วไป วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ก็ได้ โดยส่วนประกอบของบทความทางวิชาการ ประกอบด้วย บทนำหรือ ส่วนนำ ที่ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าทำไมจึงเกิดความสนใจในเรื่องนั้นๆ ส่วนสาระสำคัญของ เรื่อง การจัดลำดับเนื้อหาสาระ ควรมีการจัดวางโครงสร้างและลำดับเนื้อหาสาระให้เหมาะสม รวมทั้งมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้เข้าใจได้โดยง่าย

2. บทความวิจัย (Research Paper) คือ บทความที่เป็นผลงานต่อเนื่องจากงานวิจัย หรือสกัดมาจากงานวิจัย เป็นการประมวลสรุปกระบวนการวิจัยให้มีความกระชับและสั้น เพื่อการเผยแพร่ในวารสารวิชาการ โดยมีการกลั่นกรองและตรวจสอบเนื้อหาสาระความถูกต้อง จากผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาการด้านนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วจะต้องมีรูปแบบการนำเสนอตามเกณฑ์ มาตรฐานของวารสารวิชาการอันประกอบด้วย บทนำ (Introduction) ทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐาน (ถ้ามี) นิยามศัพท์ (ถ้ามี) ขอบเขตการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับ สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ เชิงอรรถอ้างอิง (ถ้ามี) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

ส่วนบทสรุป ควรมีการทำประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความนั้น ๆ มาเขียนรวมกันไว้ อย่างสั้น ๆ ท้ายบท

สำหรับส่วนอ้างอิง ที่อาจมีการเชื่อมโยงกับผลงานของผู้อื่น ก็ควรระบุให้ชัดเจนว่าเป็น งานของใคร ทำเมื่อไร และนำมาจากไหน เป็นการให้เกียรติเจ้าของผลงาน และประกาศให้ ผู้อ่านรับรู้

3. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) คือ งานเขียนที่ต้องการถ่ายทอดความคิดเห็น ต่องานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่งหรือเล่มใดเล่มหนึ่ง โดยนำเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้ มีการกล่าวถึง และวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นข้อดี ข้ออ่อนของงานชิ้นนั้นๆ พร้อมเสนอแนวทางแก้ไข

โดยบทวิจารณ์หนังสือจะประกอบด้วยบทนำหรือประเด็นที่จะวิจารณ์ เนื้อหา บทสรุป และข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

4. บทความปริทัศน์ (Review Article) คือ บทความวิชาการที่มีการผสมผสานแนวคิด ทบทวนความก้าวหน้าของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสรุปความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เพื่อนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ หรือองค์ความรู้ใหม่ เป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้อย่างทันสมัย แสดงความคิดเห็น ในเชิงวิชาการและมีข้อวิจารณ์ที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป

การจัดพิมพ์บทความ

จัดพิมพ์ 1 คอลัมน์ บนกระดาษขนาด A4 หน้าเดียวด้วย Microsoft Word for Windows หรือซอฟต์แวร์อื่นที่ใกล้เคียงกันพิมพ์ประมาณ 26 บรรทัด ต่อ 1 หน้า ใช้ฟอนต์ TH Sarabun ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 15 พอยน์ และให้ใส่เลขกำกับหน้าทุกหน้าที่มุมบนด้านขวา ยกเว้นหน้าแรก ความยาวประมาณ 10-20 หน้า

การพิจารณาบทความ

ผลงานที่ผ่านการประเมินและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษาและการเขียนรายการอ้างอิง หลังจากนั้นจะส่งกลับให้ผู้เขียนตรวจสอบอีกครั้งให้ถูกต้อง จึงจะนำลงตีพิมพ์ในวารสาร

กำหนดการ

วารสารนวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation

กำหนดออกเผยแพร่ราย 6 เดือน ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม

ติดต่อและส่งบทความลงตีพิมพ์ได้ที่

วารสารนวัตกรรมสังคม : Journal of Social Innovation

วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

เลขที่ 52/347 หมู่บ้านเมืองเอก ถนนเอกประจิม ตำบลหลักหก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี 12000

โทรศัพท์ : 66-2-5339697

โทรสาร : 66-2-5339697

E-mail : csi.rsu@gmail.com

Website : www.csirsu.com

พิมพ์ที่

บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด

70 ถนนราชบพิธ แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ : 02-222 5555

โทรสาร : 02-221 6433

